SPRAWOZDANIE

POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ

ZA ROK BUDŻETOWY

1934/35

TORUŃ 1935
NAKŁADEM POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ

SPRAWOZDANIE

POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ

ZA ROK BUDŻETOWY

1934/35

T O R U Ń 1 9 3 5

NAKŁADEM: POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ

DRUKIEM:
ZAKŁADY GRAFICZNE BOLESŁAWA SZCZUKI WĄBRZEŹNO-POMORZE

CZĘŚĆ OGÓLNA

Władze Izby

1. Prezes: *Jan Donimirski,* Łysomice, p. Toruń

Członkowie Zarządu:

2. Wiceprezes: *Mieczysław Paluch,* Piwnice, p. Lulkowo
3. Członek: *Leon Schedlin-Czarliński,* Brąchnówko, p. Chełmża
4. „ *Karol Krefft,* Otomino, p. Żukowo
5. „ *Dr. Konrad Siudowski,* Przydatki, p. Brodnica
6. „ *Władysław Waligóra,* Papowo Bisk., p. Wrocławki
7. „ *Stanisław Wozirvoda,* Gostkowo, p. Turzno.

Członkowie Rady:

8. Radca: *Józef Balcerowicz,* Lisewo, p. Golub
9. „ *Józef Czajkowski,* Płochocin, p. Warlubie
10. „ *Albin Czarnecki,* Młyniec, p. Lubicz
11. „ *Jan Daroń,* Kamień, p. loco
12. „ *Jan Główczewski,* Jeziorki, p. Nowacerkiew
13. „ *Michał Gruba,* Grzybowski Młyn, p. Kościerzyna
14. „ *Konstanty Januszewski,* Karolewo, p. Błądzim
15. „ *Inż. Jerzy Jaworski,* Augustowo, p. Niem. Brzozie
16. „ *Piotr Kaleta,* Lniska, p. Żukowo
17. „ *Aleksander Kamiński,* W. Turza, p. Gralewo
18. „ *Dr. Fryderyk Koerner,* Mlewiec, p. Rychnowo
19. „ *Tomasz Komierowski,* Komierowo, p. Przepałkowo
20. „ *Hubert Kruczkowski,* Drzycim, p. loco
21. „ *Rudolf Lass,* W. Podleś, p. W. Klińcz
22. „ *Tadeusz Lerchenfeld,* Żychce, p. Konarzyny
23. „ *Adam Machuta,* Zelgoszcz, p. loco
24. „ *Władysław Maleszewski,* Szarnoś, p. Lisnowo
25. „ *Ks. Paweł Marchlewski,* Łążyn, p. Unisław
26. „ *Aleksander Murawski,* Kuligi, p. Pokrzydowo
27. „ *Dyr. Teofil Narbutt,* Grudziądz, p. loco

28. Radca *Emilja Parczewska,* Belno, p. Laskowice
29. „ *Czesław Płócieniak,* Wola, p. Pelplin
30. „ *Florjan Poćwiardowski,* Elżbietowo, p. Żukowo
31. „ *Lucjan Prądzyński,* Skarpa, p. Sępólno
32. „ *Franciszek Rząsa,* Brudzawki, p. Książki
33. „ *Bolesław Schweitzer,* Witunia, p. Więcbork
34. „ *Augustyn Serożyński,* Lekarty, p. Skarlin
35. „ *Józef Sojecki,* Orzechowo, p. Kowalewo
36. „ *Zofja Stamirowska,* Lignowy, p. loco
37. „ *Wincenty Staśkiewicz,* Zawda, p. Szonowo Szlach.
38. „ *Aleksander Schulz,* Napole, p. Trzebczyk
39. „ *Jan Ślaski,* Trzepcz, p. Trzepczyk
40. „ *Zygmunt Tebinka,* Parszkowo, p. Starzyno
41. „ *Dr. Kazimierz Esden-Tempski,* Brzezinko, p. Turzno
42. „ *Władysław Wieczór,* Klonowo, p. loco
43. „ *Walerjan Ziółkowski,* W. Bałówki, p. M. Bałówki
44. „ *Ignacy Żylicz,* Góra, p. Zamostne
45. „ *Michał Żywiec,* Brodowo, p. Działdowo

KOMISJE.

1. Komisja Finansowo-budżetowa.

1. Przewodniczący: *Tadeusz Lerchenfeld*
2. Zastępca przewodniczącego: *Augustyn Serożyński*
3. Członek: *Jan Daroń*
4. „ *Józef Czajkowski*
5. „ *Michał Gruba*

2. Komisja Rewizyjna.

1. Przewodniczący: *Lucjan Prądzyński*
2. Zastępca przewodniczącego: *Ks. Paweł Marchlewski*
3. Członek: *Władysław Maleszewski*
4. „ *Aleksander Schultz*
5. „ *Wincenty Staśkiewicz*

Personel Biura Pomorskiej Izby Rolniczej
według stanu na dzień 31 marca 1935 r.

1)	Dyrektor Biura	— *Inż. Wacław Dykier*

I. WYDZIAŁ ADMINISTRACYJNY.

2)	Naczelnik Wydziału i Zastępca Dyrektora	— *Inż. Wojciech Serczyk*
3)	Kierownik Rachuby	— *Henryk Żółtowski*
4)	„ Kancelarji	— *Otton Suwald*
5)	„ Buchalterji	— *Leonard Pawlowski*
6)	Referent personalny	— *Ewa Sikorska*
7)	Kasjerka	— *Jadwiga Jurkiewiczówna*
8)	Księgowy	— *Franciszek Myjkowski*
9)	Asystent Rachuby	— *Jadwiga Loppe*
10)	„ „	— *Józefa Kryszewska*
11)	Stenotypistka	— *Leokadja Kaniewska*
12)	„	— *Nepomucena Moulis*
13)	„	— *Eugenja Grabowska*
14)	„	— *Marta Barczykowska*
15)	„	— *Helena Dębecka*
16)	„	— *Genowefa Gardzielewska*
17)	„	— *Urszula Krzyżanowska*
18)	Telefonistka	— *Zofja Czaplicka*
19)	Registrator	— *Stefan Bielecki*
20)	„	— *Witold Wesołowski*
21)	„	— *Edmund Derebecki*
22)	Praktykantka	— *Jadwiga Michalska*
23)	Woźny	— *Antoni Michalski*
24)	Szofer	— *Jan Karrasch*
25)	Goniec	— *Józef Gutowski*

26) Goniec — *Bernard Sosnowski*
27) „ — *Jan Adamski*
28) „ — *Stanisław Raszkiewicz*

II. WYDZIAŁ WYTWÓRCZOŚCI ROŚLINNEJ.

A. Dział ogólno - rolniczy

29) Naczelnik Wydziału — *Inż. Józef Buczek*
30) Referent Wydziału — *Eliza Swirtun*
31) Inspektor doświadczalnictwa — *Inż. Zygmunt Lewicki*
32) Referent „ — *Inż. Stanisław Stankiewicz*
33) Inspektor ogrodnictwa — *Bogumił Bagiński*
34) Technik meljoracyjny — *Józef Lubierski*

B. Zakład Doświadczalny Kończewice.

35) Kierownik Zakładu — *Inż. Juljan Diffenbach*
36) Asystent I Zakładu — *Bolesław Krzywicki*
37) Asystent II Zakładu — *Inż. Al. Korybutt-Daszkiewiczówna*
38) Technik — *Ignacy Lasecki*

C. Stacja Ochrony Roślin.

39) Kierownik Stacji — *Inż. Paweł Schulz*
40) Inspektor Stacji — *Inż. Stanisław Dzięgielewski*
41) Asystent Stacji — *Inż. Józef Kowalski*

D. Stacja Oceny Nasion.

42) Kierownik Stacji — *Karol Huppenthal p. o.*
43) Asystent I Stacji — *Kazimierz Górecki*
44) Asystent II Stacji — *Wanda Lampkowska*
45) Laborant Stacji — *Anna Tomaszewska*

E. Laboratorjum Chemiczne

46) Kierownik Laboratorjum — *Dr. Stefan Namysłowski*
47) Asystent I Laboratorjum — *Inż. Teodor Karaim*
48) Asystent II Laboratorjum — *Zofja Skibińska*
49) Laborant „ *Czesław Kłos*

F. Szkółki Drzew Owocowych Łysomice.

50) Kierownik Szkółek — *Antoni Różyczka sen.*
51) Ogrodnik Szkółek — *Antoni Różyczka jun.*

III. WYDZIAŁ WYTWÓRCZOŚCI ZWIERZĘCEJ.

52) Naczelnik Wydziału i insp. hodowli koni	—	*Maksymiljan Szczepski*
53) Inspektor hodowli bydła	—	*Inż. Władysław Skrzypek*
54) „ „ owiec	—	*Inż. Stanisław Jełowicki*
55) „ „ trzody chlewnej	—	*Roman Schmaehling*
56) Inspektor kontroli mleczności i mleczarstwa	—	*Inż. Franciszek Komar*
57) Inspektor hodowli drobiu	—	*Florentyn Dąbiński*
58) „ rybactwa	—	*Inż. Leonard Sakowicz*
59) „ weterynarji	—	*Dr. Franciszek Ziegert*
60) Instruktor hod. trzody chl.	—	*Inż. Tadeusz Waxmann* (Brodnica)
61) „ „ „ „	—	*Roman Furmańczyk* (Lubawa)
62) „ „ „ „	—	*Witold Mackiewicz* (Świecie)
63) „ „ „ „	—	*Teodor Gebauer* (Chojnice)
64) „ „ „ „	—	*Marjan Rosochowicz* (Kościerzyna)
65) „ „ „ „	—	*Jan Dubielski* (Toruń)
66) „ „ owiec	—	*Inż. Zdzisław Kolanowski* (Kościerzyna)
67) Referent hodowli	—	*Edmund Schulz*
68) „ „	—	*Tadeusz Jankiewicz*
69) „ „	—	*Edmund Hemmerling*
70) Kontroler mleczności	—	*Juljan Jarocki* (Chełmża)
71) „ „	—	*Roman Baumgart* (Chełmża)
72) „ „	—	*Leon Samp* (Wąbrzeźno)
73) „ „	—	*Maksymilj. Bieniaszewski* (Łasin)
74) „ „	—	*Tadeusz Schmidt* (Brodnica)
75) „ „	—	*Tadeusz Wiśniewski* (Lubawa)
76) „ „	—	*Bronisław Wiśniewski* (Świecie)
77) „ „	—	*Teofil Mroziński* (Świecie)
78) „ „	—	*Michał Drzewuski* (Pawłowo)
79) „ „	—	*Antoni Górski* (Pawłowo)
80) „ „	—	*Tadeusz Chmielewski* (Tczew)
81) „ „	—	*Alfons Igliński* (Kościerzyna)

IV. WYDZIAŁ OŚWIATY ROLNICZEJ.

A. Dział ogólno - oświatowy.

82) Naczelnik Wydziału	—	*Czesław Makowski*
83) Referent Wydziału	—	*Marja Bernolakówna*
84) Inspektor przysposob. roln.	—	*Inż. Andrzej Miksiewicz*

85) Redaktor „Kłosów" — *Stanisław Szydłowski*
86) Administrator „Kłosów" — *Bernard Ziółkowski*
87) Inspektorka Kół Gosp. Wiej. — *Julja Wilkuszówna*
88) Instruktorka „ „ „ — *Janina Flakówna* (Toruń)
89) „ „ „ „ — *Wacł. Karolczykówna* (Brodnica)
90) „ „ „ „ — *Hanna Kierska* (Świecie)
91) „ „ „ „ — *Marja Machlitówna* (Zagórze pow. morski)

B. Szkoły rolnicze, męskie.

92) Dyrektor Szkoły Chełmża — *Inż. Stanisław Adamiec*
93) Nauczyciel „ „ — *Inż. Wiktor Iglewski*
94) „ „ „ — *Inż. Jerzy Kleczyński*
95) Dyrektor Szkoły Brodnica — *Inż. Marjan Janicki*
96) Nauczyciel „ „ — *Bazyli Butrym*
97) „ „ „ — *Józef Pieszczoch*
98) Dyr. Szkoły Świecie pol. — *Paweł Jagła*
99) Naucz. „ „ „ — *Mateusz Kowalski*
100) „ „ „ „ — *Franciszek Janowski*
101) „ „ „ niem. — *Alfons Sikorski*
102) Dyr. Szkoły Pawłowo — *Inż. Stanisław Piechociński*
103) Naucz. „ „ — *Inż. Juljusz Wyszatycki*
104) „ „ „ — *Inż. Edmund Czekała*
105) Dyr. Szkoły Kościerzyna — *Inż. Leopold Różański*
106) Naucz. „ „ — *Inż. Rudolf Raciborski*
107) „ „ „ — *Inż. Zdzisław Włodek*

C. Szkoły rolnicze, żeńskie.

108) Kierown. Szkoły Kowalewo — *Teofila Gorgoniówna*
109) Naucz. „ „ — *Marta Wierzbicka*
110) „ „ „ — *Marja Kossecka*
111) „ „ „ — *Teofila Gałozińska*
112) Kierown. Szkoły Zagórze — *Marja Reymanówna*
113) Naucz. „ „ — *Marja Alberska*
114) „ „ „ — *Helena Kowalska*
115) „ „ „ — *Inż. Wiktorja Kotnisówna*

V. INSPEKTORAT LEŚNICTWA.

A. Inspektorat ogólno - leśny.

116) Kierownik Inspektoratu — *Nacz. Michał Bernakiewicz*

B. Biuro Techniczno - leśne.

117) Inspektor leśnictwa — *Inż. Bolesław Ferchmin*
118) Referent „ — *Jan Kilanowski*
119) Technik leśny — *Konstanty Grigorjew*
120) Rysownik — *Reinhold Gogolin*

VI. WYDZIAŁ ORGANIZACJI GOSPODARSTW.

A. Dział Organizacji gospodarstw.

121) Naczelnik Wydziału — *Inż. Władysław Jacyna*
122) Insp. organ. gosp. małych — *Witold Pietraszewski*
123) Inspektor nadzorów sąd. — *Zygmunt Otmianowski*
124) Referent Wydziału — *Agnieszka Łupicka*
125) Instruktor osadniczy — *Inż. Józef Krzysztoforwicz* (Toruń)
126) „ „ — *Zenon Malkiewicz* (Grudziądz)
127) „ „ — *Tadeusz Lendzion* (Brodnica)
128) „ „ — *Edward Rubiś* (Sampława pow. Lubawa)
129) „ „ — *Stanisław Fiutowski* (Nowe)
130) „ „ — *Kazimierz Zajączkowski* (Bielawki pow. Tczew)
131) „ „ — *Wincenty Kubiaczyk* (Kościerzyna)
132) „ „ — *Inż. Stanisław Markowski* (Laskowice)
133) „ „ — *Feliks Piłat* (Wejherowo)

B. Biuro Rachunkowości Rolniczej.

134) Kierownik biura — *Nacz. Cezary Jankiewicz*
135) Księgowy — *Gustaw Rossman*
136) „ — *Paweł Wawrzaszek*
137) „ — *Anna Bagińska*
138) „ — *Franciszek Rutkowski*
139) „ — *Zofja Płoskowska*
140) „ — *Jadwiga de Lorme*
141) „ — *Marja Zygadłowiczówna*
142) „ (djetarjusz) — *S. Talanow - Geydary*

C. Gospodarstwo Dźwierzno.

143) Administrator — *Stefan D'Erceville*
144) Buchalter — *Henryk Piotrowicz*

145)	Praktykant	—	*Norbert Mały*
146)	Gospodyni	—	*Olga Niesiołowska*

VII. WYDZIAŁ EKONOMICZNY.

147)	Naczelnik Wydziału		*Mgr. Jan Głębowicz*
148)	Referent „	—	*Stanisław Manthey*
149)	„ „	—	*Mgr. Jerzy Radtke*
150)	„ „	—	*Irena Machlitówna*

Przemówienie

Prezesa Pomorskiej Izby Rolniczej p. Jana Donimirskiego — wygłoszone na posiedzeniu Rady P. I. R. w dniu 29-go stycznia 1935 roku.

Otwierając doroczne zebranie Rady Pomorskiej Izby Rolniczej, pragnę na wstępie poświęcić kilka uwag ogólnemu położeniu gospodarczemu, a w szczególności warunkom, w jakich kształtowały się ceny najważniejszych płodów rolnych, t. j. zboża i produktów hodowlanych.

Ostatnie lata stały pod znakiem postępującego spadku cen zbożowych na rynkach światowych, którego źródłem była wzmagająca się podaż i spadające spożycie. Objaw ten, sam w sobie wysoce niezdrowy dla konjunktury cen, wtórnemi skutkami pogarszał położenie, mianowicie tem, że wszystkie prawie państwa, w obronie własnej produkcji, wznosiły coraz to wyższe barjery celne, doprowadzając do prawie całkowitego zahamowania wolnego obrotu towarowego, tego najzdrowszego regulatora gospodarczego.

Zmianą fatalnych skutków takiego stanu rzeczy, to postępujący z roku na rok wzrost światowych zapasów zboża, które samem swojem istnieniem potęgowały depresję cen.

W tym stanie rzeczy zanotowaliśmy w ubiegłem półroczu pewną pocieszającą zmianę. Bieżący rok gospodarczy rozpoczęliśmy pod znakiem już zmniejszonego urodzaju światowego i dość poważnego spadku zapasów światowych. Skutkiem tego zapanowało ożywienie na zbożowych giełdach światowych w okresie pożniwnym, budząc nadzieję, iż będzie ono posiadało cechy trwałości.

Podobnie kształtowało się też położenie na naszym wewnętrznym rynku zbożowym. Pewna zwyżka cen, jakiej byliśmy świadkami w pierwszym okresie pożniwnym, miała oparcie poza tą ogólną sytuacją na rynkach światowych, także w niekorzystnych w naszym kraju warunkach przyrodniczych. Straty, wyrządzone w urodzajach przez długotrwałą suszę na jednych przestrzeniach, katastrofę powodzi na innych,

obok tego wielkie zniszczenia, szczególnie na zachodzie Polski, wywołane na strączkowych przez niebywale silne wystąpienie mszycy, spowodowały, iż ocena ogólna przewidywała możność opanowania naszego rynku zbożowego bez większych trudności przy stopniowym wzroście cen w ciągu roku gospodarczego.

Stało się inaczej. Na giełdy nasze w jesieni runął niebywały napór zboża, który w dziennym obrocie dochodził np. w Warszawie do nienotowanej w żadnym jeszcze roku wysokości ok. 18.000 ton. Warunki eksportowe ponownie uległy pogorszeniu zamykając nam ujście zagranicę.

Równolegle do tego, interwencyjne zakupy P. Z. P. Z. dochodziły w tym okresie także do maksymalnego napięcia, przekraczającego wreszcie ich możliwości finansowe oraz pojemność rozporządzalnych śpichrzów, wobec czego w początku października zmuszone one były do przerwania zakupów, które zostały dopiero wznowione około 1-go grudnia.

Załamanie się cen, jakie w ślad za tem nastąpiło, trwa i pogłębia się w dalszym ciągu, szczególnie w odniesieniu do zbóż chlebowych z pszenicą na czele, powodując szczególnie przy mniejszym urodzaju poważne osłabienie siły płatniczej rolnictwa.

Trudno jest w tej chwili z całą pewnością ustalić powody tego zjawiska. Wydaje się, że złożyły się na to rozmaite okoliczności, jak podaż nieprzewidzianych ilości zapasów zeszłorocznych, urodzaj tegoroczny lepszy niż statystycznie ustalony, zmniejszenie spożycia przez ludność wiejską żyta, pod wpływem dość pomyślnego sprzętu ziemniaków i niemożności znalezienia nabywcy na nadwyżki produkcyjne tych ostatnich i wreszcie wypchnięcie na rynek w okresie pożniwnym nieproporcjonalnie dużej ilości zapasów, pod ciężarem bieżących i zaległych płatności jesiennych.

Z powyższych powodów najboleśniejszym dla rolnictwa będzie wszakże ten ostatni. Wyzbycie się bowiem przez rolnika większości jego produkcji po niskich cenach w pierwszem półroczu, pozbawi go możności korzystania w odpowiednim stopniu z ewentualnej zwyżki, która może nastąpić w miesiącach przednówkowych, a z której w danym wypadku skorzystać będzie mogła część warsztatów rolnych gospodarczo silniejszych, natomiast ominie ona wszelkiego typu gospodarstwa, które i tak już walczą z trudnościami.

Prócz tych fatalnych skutków dla wypłacalności rolnictwa, że przy zmniejszonym urodzaju mamy niebywale niskie ceny, muszę wskazać na dalszy jeden niezmiernie ważny, obok zakupów interwencyjnych i premji wywozowych, element polityki zbożowej, który zawiódł rol-

nictwo w bieżącym roku gospodarczym. Mam tu na myśli kredyt pod zastaw zboża.

Zdawało się, że pod wpływem wyżej zobrazowanego przewidywania stanu rzeczy, poważny ten instrument polityki zbożowej ma w tym roku szczególnie zdrowe podstawy. I znów rzeczywistość gospodarcza zadała kłam przewidywaniom. Stanęliśmy ponownie wobec zjawiska z roku poprzedniego, charakteryzującego się tem, że pierwsze raty kredytu rejestrowego i zaliczkowego rolnik spłacać musi, sprzedając zboże po cenie niższej od tej, jaka była w chwili zaciągania tegoż kredytu. W ten sposób znaczenie kredytu zastawowego, jako regulatora podaży, tracić musi na realnej wartości.

Szkodliwy ten stan chciałbym podkreślić ze szczególnym naciskiem dlatego, iż nieraz słyszy się i czyta zupełnie błędne pod tym względem opinje np., że cena w drugiem półroczu nie powinna być wyższa, jak w okresie zaciągania kredytu. Stawianie w ten sposób sprawy jest niedopuszczalne, bo wskazuje na niedocenianie kosztów i zachodów, związanych z otrzymaniem i oprocentowaniem kredytu oraz strat, tak ilościowych, jak również jakościowych przy przechowywaniu ziarna. Rolnictwo w pełni docenia ten środek współdziałania ze swej strony w regulowaniu podaży i utrzymania cen, domagać się jednakże musi stanowczo, puszczenia w ruch wszelkich możliwych środków, celem spowodowania stopniowego wzrostu cen w takich rozmiarach, żeby zapewnić rolnikowi, korzystającemu z kredytu zaliczkowego lub zastawowego, nietylko pokrycie poniesionych kosztów i strat, ale danie mu pewnego zysku, który stanowi przecież jedyną pobudkę do korzystania z tych kredytów.

Obok zagadnienia zbożowego drugą najważniejszą dziedziną gospodarczą dla rolnika pomorskiego jest zagadnienie hodowlane. Niestety, i na tym odcinku nie lepiej przedstawia się położenie rolnictwa. Obok depresji w zakresie cen bydła i nabiału szczególny nacisk położyć muszę na katastrofalny stan, jaki się wytwarza odnośnie zbytu trzody chlewnej, powodujący wprost rozpacz rolnika, przedewszystkiem drobnego, gdyż, jak wiemy, w przeciętnem drobnem gospodarstwie rolnem na Pomorzu świnia jest najważniejszym artykułem produkcji.

Podstawowe znaczenie w tym zakresie ma szeroko rozwinięta na naszym terenie hodowla bekonów. Pragnę zapewnić Panów, że zagadnienie to doceniamy jako pierwszorzędne dla Pomorza i Izba kilkakrotnie już wobec miarodajnych czynników interwenjowała w zakresie bekonowym, w ostatnich zaś tygodniach po przeprowadzeniu gruntownych badań, wyraziła swą opinję w tej sprawie w obszernym memorjale, złożonym w Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych. Stoimy na stanowisku, że Pomorze predestynowane jest do

pokrywania zapotrzebowania na pierwszorzędny materjał eksportowy dzięki temu, że ma już w szerszych rozmiarach, niż na innych terenach kraju, hodowlę trzody odpowiednio dostosowaną i zorganizowaną pod znakiem bekonu, co według wszelkich zasad racjonalnej gospodarki krajowej, winno mieć ten skutek, żeby kontyngenty przerobu, przydzielane przez Związek Bekonowy bekoniarniom pomorskim, nie były redukowane z uwagi na zmniejszające się możliwości zbytu do Anglji, przy równoczesnem rozszerzaniu produkcji bekoniaków na innych terenach, nie mających w tym względzie odpowiedniego materjału, ani praktyki hodowlanej. Zdaniem Izby, polityka nasza eksportowa powinna pójść w tym kierunku, aby Pomorze, jako okręg wyspecjalizowany w zakresie produkcji świni bekonowej, zostało uznane jako główny rejon produkcyjny.

Dalej, uważamy przydział tylko 50 proc. ogólnego przerobu bekoniarni rolnikom w postaci kontyngentów dostawy, jako krzywdzący nas, a dający nieproporcjonalny zysk bekoniarniom, wobec czego domagamy się, żeby cały przerób poszczególnych przetwórni bekonowych wypełniony został dostawą kontraktową. Jakkolwiek zasadniczo nie zwiększy to ilościowo zbytu, w wyższym jednak niż dotychczas stopniu da możność rolnictwu korzystania z opłacalnych cen.

W obliczu jednakowoż niebezpieczeństwa dalszego spadku kontyngentu dostaw bekonów do Anglji, szukać musimy także innych środków zaradczych, co skieruje działalność Izby na przestawienie hodowli trzody w miarę możliwości zbytu w kierunku produkcji świń typu słoninowego.

W powyższem pozwoliłem sobie podkreślić kilka najważniejszych momentów z zakresu spraw zbożowych i hodowlanych.

Zkolei czuję się w obowiązku poruszyć choć w streszczeniu jedno z zagadnień o dość poważnem znaczeniu dla rolnictwa pomorskiego, a mianowicie skutki wynikłe z wprowadzenia w życie umowy polsko-gdańskiej, które w ostatnich miesiącach spowodowały tyle, aczkolwiek zrozumiałego, jednakże w znacznym stopniu przesadnego poruszenia.

Przed przeszło rokiem, t. j. z końcem 1933 r. Gdańsk wprowadził na swoim terenie przymusową państwową regulację obrotu produktami rolnemi. Jako teren deficytowy pod względem produkcji rolniczej przy ograniczonym i usystematyzowanym odbiorze tych produktów, stworzył sobie możność wyznaczania cen płodów rolnych, odpowiadających kosztom produkcji własnego rolnictwa.

Skutkiem tej polityki Gdańsk przestał odgrywać rolę eksportera płodów rolnych, jak to robił dawniej, zakupując ogromne ich ilości z Polski na eksport, a ograniczył się tylko do zaopatrzenia własnego konsumenta. W tym właśnie fakcie tkwi sekret tak nieproporcjonal-

nego zmniejszenia się zapotrzebowania Gdańska na płody rolne w stosunku do okresu przedkontyngentowego, albowiem obecny import odgrywa tylko rolę czynnika uzupełniającego produkcję gdańskiego rolnictwa do wysokości zapotrzebowania wewnętrznego.

W ten sposób eksport rolniczy z Pomorza, dla którego poprzednio Gdańsk był terenem zbytu prawie że nieograniczonym, przy niskich cenach, po zaprowadzeniu reglamentacji obrotu musiał się ograniczyć do kontyngentów przy poziomie cen znacznie wyższym.

Polsko-gdańska umowa międzypaństwowa wzajemny obrót towarowy ujęła w formy zorganizowane, określając między innemi roczne względnie miesięczne kontyngenty gdańskie odbioru dla poszczególnych produktów rolnych.

Dla wprowadzenia w życie tej części wspomnianej umowy, została powołana przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu t. zw. Komisja Rozdzielcza. Komisja ta stanęła przed zadaniem niezwykle trudnem z uwagi na to, że rozporządzała ona kontyngentem gdańskim, który stanowił bardzo mały tylko odsetek podaży rolnictwa pomorskiego, podaży, która tem natarczywiej domagała się ujścia na teren gdański, im cena dla poszczególnych produktów była ponętniejsza i im większe trudności nastręczał zbyt na rynek wewnętrzny. Sytuację tę pogarszał fakt, iż sfery rolnicze Pomorza nie zdawały sobie sprawy z tego, że po zaprowadzeniu kontyngentu, Gdańsk przestał zakupywać płody rolne na eksport, skutkiem czego zapotrzebowanie jego w dziedzinie niektórych artykułów spadło nierzadko do 10 czy 20 proc. zapotrzebowania z okresu przedkontyngentowego. Do tych małych ilości rościły sobie pretensje już nietylko wszystkie powiaty Pomorza, ale nawet inne województwa, czego dowodem były liczne pisma i delegacje przybywające w tej sprawie do Torunia.

Celem omówienia i uregulowania tego drażliwego zagadnienia, zwołał Pan Wojewoda Pomorski konferencję z udziałem przedstawicieli Izby i Pomorskiego Towarzystwa Rolniczego, w toku której ustalono, że wobec szczupłości kontyngentów nie należy je rozdrabniać, lecz obsługę ich powierzyć przedewszystkiem rolnictwu północnych powiatów Pomorza, rozszerzając tylko w wyjątkowych wypadkach zasięg dostaw w stopniu nieprzekraczającym jednakże granic województwa pomorskiego. Wzięto przytem jako założenie podstawowe to, że Gdańsk zawsze był poważnym rynkiem zbytu rolnictwa pomorskiego, przedewszystkiem zaś pewne uprzywilejowanie należy się powiatom północnym, tak z tytułu glebowego i klimatycznego ich upośledzenia, jak również z uwagi na położenie, jako bezpośrednie i naturalne zaplecze Gdańska.

Na tem miejscu niechaj mi wolno będzie złożyć podziękowanie Panu Wojewodzie Kirtiklisowi, za jego zdecydowane i nieustępliwe stanowisko w obronie interesów rolnictwa pomorskiego, wobec naporu ze strony miarodajnych czynników centralnych, skłaniających się w kierunku udostępnienia tych szczupłych i ograniczonych kontyngentów dla terenu całego Państwa. Ta niewątpliwa zdobycz dla Pomorza nie pozwoliła jednak uniknąć dalszych kłopotów, przykrości i żalów na naszym gruncie, wynikających stąd, iż podaż płodów rolnych samych tylko powiatów kaszubskich w dużym stopniu przekracza wyznaczone kontyngenty dostaw do Gdańska. Jeżeli do tego dodamy znaczną rozpiętość cen uzyskiwanych w Gdańsku w stosunku do cen krajowych oraz w wielu wypadkach całkowitą niemożność ulokowania nadwyżek produkcyjnych na rynku wewnętrznym, jak to miało miejsce odnośnie ziemniaków i trzody chlewnej, zrozumiałem się staje, że zdenerwowanie nieraz dochodzić mogło do wysokiego napięcia. Jestem jednak głęboko przekonany, że w miarę wyjaśnienia i zrozumienia położenia ustąpią uprzedzenia i spotkamy się z zainteresowanymi w terenie, na płaszczyźnie wzajemnego zrozumienia i celowej współpracy.

Przykład konieczności regularnej obsługi zorganizowanego rynku gdańskiego, wskazuje na to, jak w skomplikowanych warunkach kryzysowych ważną jest racjonalna organizacja zbytu, której najwłaściwszą formą dla szerokich mas rolnictwa tak większego, jak przedewszystkiem drobnego, jest spółdzielnia.

Aczkolwiek i w tej dziedzinie kryzys wyrządził poważne szczerby, to jednak stwierdzić wypada, iż myśl o konieczności umocnienia istniejących i odbudowy zniszczonych placówek spółdzielczych przejawia się stale w bardziej gospodarczo i społecznie uświadomionych sferach rolniczych Pomorza, czego dowodem jest przedewszystkiem fakt powołania w ostatnim roku do życia przez rolników zorganizowanych całego szeregu spółdzielni, przedewszystkiem w zakresie zbytu płodów rolnych do Gdańska.

Konieczność tej regeneracji i reorganizacji spółdzielczości znajduje zresztą wyraz na terenie całego Państwa i zyskała silne poparcie ze strony sfer rządowych, które doceniając całkowicie ważkość problemu, dopomogły do organizacyjnego skoncentrowania ogromnej większości spółdzielni rolniczych w nowoutworzonym Związku Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo - Gospodarczych R. P. w Warszawie, którego oddziały obejmą poszczególne ważniejsze okręgi gospodarcze. W chwili obecnej sprawa określenia tych okręgów nie została jeszcze zadecydowana, nie jest więc pewnem, czy Pomorze uzyska dla swego terenu samodzielny oddział tej nowej krajowej centrali. Mając jednakże na względzie pewne zaobserwowane odrodzenie myśli spółdzielczej na Po-

morzu, intensywność gospodarczą naszego terenu oraz geograficzne położenie, uważam za konieczne, aby Rada Izby wypowiedziała się w kierunku ustanowienia na Pomorzu samodzielnego oddziału wspomnianego Związku Centralnego, który łącznie z Izbą i Pomorskiem Towarzystwem Rolniczem zająć się winien w najbliższej przyszłości oczekującem go, trudnem, lecz niezmiernie ważnem zadaniem odbudowy spółdzielczości w nowych ramach gospodarczych i ustawowych.

Proszę Panów! W powyższych uwagach pozwoliłem sobie przedstawić Panom tylko w grubszym zarysie te momenty z położenia i dynamiki życia gospodarczego rolnictwa pomorskiego, które, zdaniem mojem, zasługiwały na szczególne uwypuklenie tak w sensie dodatnim, jak i ujemnym. Na zakończenie chciałbym jeszcze streścić Panom zakres wysiłków naszych organizacyj rolniczych, a przedewszystkiem Izby w związku z całokształtem układających się obecnie warunków gospodarczych.

Działalność ta idzie i nadal iść musi w dwóch kierunkach: zewnętrznym i wewnętrznej pracy terenowej.

Wobec niezwykle niskiego stanu naszych możliwości ekonomicznych, organizacje nasze powołane są, aby domagać się i wydatnie współpracować z temi wszystkiemi posunięciami, które leżą w interesie kształtowania się odpowiednich warunków dla opłacalności produkcji rolnej w takim stopniu, w jakim mogą one być zależne od ingerencji Państwa. To też nie przestajemy wskazywać na to, że w konsekwentnem i wytrwałem dążeniu Rządu, by drogą deflacji dostosować ogólne nasze warunki gospodarcze tak wzajemnie do siebie, o ile chodzi o różne gałęzie naszej gospodarki krajowej, jak i w odniesieniu do niechybnie na dłuższą metę układających się warunków ogólno-światowych, istnieją jeszcze poważne dysproporcje.

Z naszej strony, jako pracujących na swych warsztatach rolnych uczyniliśmy już dużo i w dalszym ciągu działać musimy, wykorzystując wszelkie możliwości, celem zmniejszenia kosztów produkcji.

Uznajemy także całkowicie duże wysiłki organów Rządu i Skarbu Państwa w tym kierunku, czy to pod postacią nowych ustaw oddłużeniowych, czy też obniżania innych kosztów i ciężarów, związanych z prowadzeniem gospodarstw rolnych.

Tem niemniej, w bardzo wielu dziedzinach, w szczególności na odcinku niezbędnych dla rolnika wytworów przemysłowych, jako środków produkcyjnych oraz w zakresie ciężarów publicznych, utrzymują się nadal dysproporcje między niemi, a poziomem cen płodów rolnych, których stale postępujący spadek wyprzedza skuteczność wprowadzanych ulg i środków dostosowawczych i w znacznym stopniu je niweluje, zamykając dla przemysłu dostęp do wsi i zasklepiając rolnika przy-

musowo w samowystarczalności swego warsztatu, czyli innemi słowy, wyjmując wieś z kategorji konsumenta wewnętrznego. Wskazujemy i wskazywać będziemy na to, iż bez bardziej wydatnego wciągnięcia rolnictwa w orbitę wewnętrznego obrotu gospodarczego nie może być mowy o rozbudowie polskiego przemysłu i stworzeniu nowych konsumentów z szerokich rzesz dzisiejszych bezrobotnych.

Rolnictwo z zainteresowaniem śledzi każdy objaw poprawy na jakimkolwiek odcinku życia gospodarczego, z uwagi na możliwość wzrostu spożycia wewnętrznego. Podkreślić jednakże muszę z tego miejsca, iż dopóki w poprawie gospodarczej, którą sygnalizują niektóre gałęzie handlu i przemysłu, nie weźmie wydatniejszego udziału rolnictwo, jako dominant życia gospodarczego Polski, dopóty przejawy tej poprawy będą jedynie przejściowe i fragmentaryczne. Odwracają one uwagę od najważniejszego w Polsce zagadnienia, jakiem jest poprawa sytuacji gospodarczej rolnictwa i przywrócenie siły konsumcyjnej polskiej wsi, jako podstawowego elementu dla przywrócenia wewnętrznego rynku zbytu.

Drugą dziedziną wysiłków Izby jest praca wdół, praca w terenie wśród rolników, wymagająca coraz większej rozbudowy i nakładów finansowych, im bardziej warunki gospodarczej egzystencji rolnika stają się skomplikowane. To też w przyszłym roku gospodarczym staje przed Izbą konieczność nasilenia tej pracy terenowej, by w oparciu o odpowiednią kalkulację i racjonalnie dostosowaną gospodarkę do wytwarzających się warunków, dopomóc rolnikowi do zrobienia wszystkiego, co jest jeszcze w jego mocy w kierunku szukania równowagi gospodarczej swego budżetu.

Nadmieniłem także już poprzednio, iż wynikające w konsekwencji kryzysu różnorodne formy reglamentacji, jak kontyngenty, standaryzacja itp. wymagają sprawnego funkcjonowania tych czynników, które są powołane do czuwania nad wytworzeniem i zbytem odpowiedniego produktu kwalifikowanego, a więc przedewszystkiem organów Izby Rolniczej.

Rolnik świadomy tych rozległych funkcyj spełnianych w jego interesie przez Izbę, winien zdać sobie sprawę, że tego w walce z trudnościami gospodarczemi wprost gorączkowego tempa pracy nie można pokonać bez dania własnej instytucji odpowiednich do tego podstaw finansowych.

Z budżetu i planu pracy, który za chwilę usłyszą Panowie, przekona się Wysoka Rada, jakie są nasze zamierzenia w zakresie prac Izby w nadchodzącym roku budżetowym, prosimy więc Panów o pełną zrozumienia interesu zbiorowego współpracę.

Stan ekonomiczny rolnictwa pomorskiego w roku 1934|35.

Warunki przyrodnicze i ich wpływ na produkcję.

Przebieg pogody w okresie wiosennym 1934 r. sprzyjał wykonaniu prac przedsiewnych i siewnych, natomiast dla wegetacji roślin i stanu zasiewów był niepomyślnym. Niebywałe upały, przy zupełnym braku opadów w pierwszej i drugiej dekadzie maja spowodowały zupełny zastój wegetacji. Z powodu nadmiernej suszy zboża kłosiły się przy b. niskim wzroście, a rośliny pastewne, jak np. koniczyna, wyka, mieszanki pastewne i t. d. prawie zupełnie wyginęły. Skutki suszy na Pomorzu, posiadającem w znacznej części glebę lżejszą, przybierały charakter klęskowy, szczególnie w dziedzinie pasz. Ziemniaki, mając w okresie wykształcenia się warunki wegetacyjne, dały zbiory względnie dobre. Pomyślniejsze warunki atmosferyczne z licznemi opadami w miesiącu czerwcu niewiele już poprawiły stan zbóż, które przy końcu miesiąca poczęły dojrzewać.

Żniwa, które spowodu panującej suszy w okresie wegetacyjnym rozpoczęły się o 10 dni wcześniej, niż w ubiegłym roku, ukończono w powiatach południowych wojew. pomorskiego i w mniejszych gospodarstwach, przy sprzyjającej pogodzie, na początku sierpnia; natomiast w powiatach północnych i w większych gospodarstwach rolnych oraz na glebach cięższych przeciągnęły się spowodu zmiennej pogody, do połowy sierpnia. W sierpniu zbożu niesprzątniętemu z pól oraz roślinom okopowym wyrządziły miejscami znaczne szkody ulewy i opady gradowe.

W miesiącu wrześniu pogoda się ustaliła i trwała, z nielicznemi przerwami, przez cały okres jesienny. W listopadzie średnia temperatura dzienna przewyższała o kilka stopni przeciętną wieloletnią. W pier-

wszej połowie grudnia nastąpiły obfite opady deszczowe, a dopiero w ostatniej dekadzie tego miesiąca — mrozy, które jednak nie przekroczyły kilku stopni. Na skutek korzystnego układu warunków atmosferycznych w okresie jesiennym wykopki ziemniaków ukończono przy sprzyjającej pogodzie w pierwszej połowie października, a prace polne bez przerwy prowadzono do 22 grudnia.

W pierwszej dekadzie stycznia 1935 r. przeszła przez Pomorze fala silnych mrozów, dochodzących do 20° poniżej zera. Następnie jednak nastąpiło ocieplenie, a nawet z początkiem lutego odwilż, która z przerwami trwała do końca miesiąca. W marcu, po krótkim okresie silniejszych mrozów nastąpiło ponowne ocieplenie z znacznemi wahaniami temperatury podczas dnia i nocy, przyczem nocą miały miejsce stale mniejsze przymrozki.

Opady śniegu były naogół nieznaczne przez cały okres zimowy. W styczniu, podczas silnych mrozów cienka pokrywa śniegu ochraniała oziminy przed ujemnemi wpływami atmosferycznemi. Przebieg pogody w marcu z gwałtownemi wahaniami temperatury odbił się ujemnie na stanie ozimin, które zżółkły i ucierpiały od silnych wiatrów i mrozów, przyczem rzepak wyginął prawie całkowicie. Podobnie duże straty poniosło rolnictwo pomorskie również w jęczmieniu ozimym.

Przebieg prac polnych nie wykazywał żadnych odchyleń od normy. Prace uprawowe w polu, jak również i siewy wiosenne rozpoczęto w pierwszych dniach kwietnia.

C h o r o b y i s z k o d n i k i r o ś l i n. W okresie przedżniwnym stan zdrowotności zbóż był naogół zadawalający. Większe szkody wyrządziła w powiecie sępoleńskim śnieć cuchnąca; szkody w niektórych gospodarstwach dochodziły do 63 proc. Pozatem na roślinach zbożowych występowała głownia owsa w pow. morskim — szkody do 12 proc.; w pow. kościerskim, kartuskim i chojnickim — szkody do 8 proc. oraz na jęczmieniu głownia zwarta i pyłkowa.

Natomiast rośliny strączkowe, na które już w końcu czerwca rzuciła się „mszyca grochowa" zostały w lipcu zupełnie zniszczone; niektóre uprawy zostały z tego powodu zaorane. Straty wyrządzone przez mszycę oszacowano na Pomorzu na 80—100 proc. Na rzepaku wyrządził słodyszek rzepakowy szkody od 5—20 proc. Równocześnie występowała na burakach cukrowych „mszyca czarna", która przedewszystkiem wyrządziła znaczne szkody w nasiennikach buraczanych. Straty w nasiennikach dochodziły do 30 proc. Ponadto w ostatnich dniach września chwościk buraczany opanował plantacje buraków, powodując stratę w liściach — na plon buraków nie wywarł już większego wpływu.

Na ziemniakach dużo strat wyrządziła „czarna nóżka", przyczem na niektórych uprawach stwierdzono 10 proc. krzewów dotkniętych tą chorobą. Pozatem kłęby ziemniaków zostały uszkodzone przez owady; w północnych powiatach zwłaszcza na polach przylesistych występowały „drutowce", w południowych — gąsienice „rolnicy zbożówki". Na niektórych plantacjach stwierdzono do 20 proc. uszkodzonych kłębów od tych szkodników. Sporadycznie uszkadzał kłęby pędrak chrabąszcza majowego.

W okresie jesiennym łagodny przebieg pogody sprzyjał rozwojowi szkodników roślinnych, które wystąpiły z większem nasileniem, niż normalnie. Rdza brunatna poważnie zaatakowała wczesne zasiewy, szczególnie na gruntach lekkich oraz oziminy na zielonych nawozach i jęczmiona ozime, które ponadto ucierpiały od mączniaka. Jednakże z powodu rdzy większych szkód nie zanotowano. Natomiast mucha heska i szwedzka, które się ukazały już w jesieni, wyrządziły na wczesnych zasiewach zbóż znaczne szkody i to prawie na całym terenie Pomorza. Szkody w niektórych gospodarstwach dochodziły do 100 proc. W kopcach sucha i mokra zgnilizna zniszczyła ziemniaki, sporadycznie szkody dochodziły do 25 proc.

Na drzewach owocowych występowały „kuprówka rudnica" i „prządka pierścienica", które w sadach niepielęgnowanych, szczególnie powiatów południowych wojew. pomorskiego, spowodowały zupełny gołożer. Namiotnik jabłkowiec występował powszechnie. Na owocach jabłoni występowały brunatna zgnilizna oraz zgnilizna fuzjarjalna, powodując straty do 90 proc.

Na roślinach kapustnych kiła kapuściana — w pow. Morski, Kartuzy, Kościerzyna i Działdowo — spowodowała straty do 75 proc. — obok niej występował chowacz (Centortynchus sulcicollis) w pow. Kościerzyna — straty 10 proc. Śmietka kapuściana występowała powszechnie za wyjątkiem półn. pow. — straty około 5 proc.

Charakterystyka zbiorów.

Zbiory ziarna zbóż, pomimo niepomyślnych warunków dla wegetacji zbóż w okresie wiosennym, były stosunkowo dobre.

Poniżej podaje się przeciętne zbiory z ha w kwintalach w wojew. pomorskiem, podług danych statystycznych Pomorskiej Izby Rolniczej, na podstawie informacyj korespondentów statystycznych Izby za rok gospodarczy 1934, a równocześnie dla porównania zbiorów za r. 1933.

	Rok	
	1934	1933
Pszenica	20,6	21,9
Żyto	17,3	17,7
Jęczmień	22,2	22,4
Owies	20,1	20,1

Z powyższego zestawienia wynika, że zbiory w roku 1934 ilościowo nieznacznie tylko różniły się od zbioru w roku 1933 przy ozimych, a dorównywały w zupełności przy zbożach jarych. Ziarno zbóż było dobrze wykształcone. Zbiór słomy był o ⅓ niższy niż w roku 1933.

Zbiory strączkowych wypadły na Pomorzu katastrofalnie nisko spowodu klęski mszycy, która wystąpiła we wszystkich powiatach Pomorza. Podług zebranych przez Pomorską Izbę Rolniczą danych statystycznych przeciętny zbiór strączkowych przedstawia się następująco; w kwintalach z ha:

groch 4,14
peluszka 4,22
wyka . . . . 4,94.

Odnośnie pasz panował nieurodzaj, który nieco załagodził lepszy (o ca 10 proc.) zbiór ziemniaków. Pasze zielone zaczęły się wczesną wiosną, lecz prędko się skończyły, gdyż na łąkach, pastwiskach i lucernikach nie było odrostu. Zbiory koniczyn i siana wypadły znacznie poniżej norm średnich.

Zbiory buraków cukrowych wypadły powyżej średnich.

Kształtowanie się cen produktów rolnych na rynku pomorskim.

Sytuacja na pomorskim rynku zbytu w zakresie cen produktów rolnych uległa w ciągu okresu sprawozdawczego dalszemu, znacznemu pogorszeniu. Przypuszczenia, że nowy rok gospodarczy przyniesie ustabilizowanie się cen na wyższym poziomie, aniżeli to miało miejsce w roku minionym, okazały się błędne, gdyż ceny kształtowały się poniżej poziomu ubiegłorocznego.

C e n a ż y t a. Podaż żyta na początku okresu sprawozdawczego była b. silna. Przebieg pogody zapowiadał rychłe i dobre zbiory nowych żniw, co spowodowało rolnictwo do rzucania swych zapasów na rynek. To też cena z 14,50, która zapoczątkowała okres sprawozdawczy, nie mogła się utrzymać i spadała w maju do 12,— zł. W okresie przedżniwnym, na skutek wyczerpania się zapasów, ceny zaczęły zwyżkować. Nowe żyto zaofiarowano po 14,— zł. Na skutek nadchodzących z kraju i zagranicy wiadomości o złych wynikach zbiorów tendencja zwyżkowa utrzymywała się do października, tembardziej, że

równocześnie została podjęta interwencja przez Państwowe Zakłady Przemysłowo - Zbożowe. Po przerwaniu akcji interwencyjnej P. Z. P. Z. nastąpił na początku listopada silny spadek cen żyta, które obniżyły się do 13,75 zł. Pod koniec listopada P. Z. P. Z. rozpoczęły znów akcję interwencyjną, zakupując jednakże żyto po cenie nie wyższej niż ceny światowe, plus premja. Cena ta wahała się około zł 15,25 i utrzymywała się bez większych wahań prawie do końca okresu sprawozdawczego.

C e n y p s z e n i c y. Wahania cen pszenicy w okresie wiosennym były analogiczne do wahań cen żyta. W kwietniu nastąpiła na skutek dużego zaofiarowania lekka zniżka, przyczem przejściowa cena spadła do zł 15,75, lecz już w końcu maja na skutek zmniejszenia się podaży oraz wiadomości o złych wynikach zbiorów pszenicy zagranicą nastąpiła poprawa konjunktury i cena stopniowo zwyżkowała. Pierwsze transakcje nowej pszenicy przeprowadzono po cenach 20 — 21,— zł. Najwyższy poziom osiągnęły ceny w okresie pożniwnym, poczem znowu stopniowo spadały do końca okresu sprawozdawczego. W ostatnim miesiącu okresu sprawozdawczego notowano pszenicę na poziomie 15,40 zł przyczem tendencja zniżkowa była notowaną na wszystkich giełdach.

C e n y j ę c z m i e n i a. Najbardziej słabe elementy wykazywała konjunktura na jęczmień, gdyż wartość jego kształtowała się swobodnie i regulowaną była podażą i popytem. W okresie przedżniwnym ceny wahały się pomiędzy 16—17 zł, zaś w okresie pożniwnym od 18,50 do 19,50 zł za 100 kg. Następnie, po krótkim okresie depresji, w listopadzie ceny ustabilizowały się na poziomie 18,25 zł, przyczem przy końcu okresu sprawozdawczego zaznaczyła się lekka sezonowa zniżka.

C e n y o w s a uzależnione były w głównych okresach od pojawienia się na rynku, jako nabywcy wojska. W okresie przedżniwnym ceny wahały się od 12,50—14,50 zł, po żniwach zaś od 16—17 zł. W listopadzie rozpoczął się stały, stopniowy spadek, który trwał do marca.

Poniższa tabela daje pogląd na kształtowanie się ceny zbóż w okresie sprawozdawczym.

Kształtowanie się cen zbóż w okresie sprawozdawczym na giełdzie bydgoskiej i poznańskiej (za 100 kg w zł).

Miesiąc	Pszenica		Żyto		Jęczmień		Owies	
	Poznań	Bydgoszcz	Poznań	Bydgoszcz	Poznań	Bydgoszcz	Poznań	Bydgoszcz
1934 r								
Kwiecień	16,62	16,41	14,43	14,40	14,80	13,60	12,35	11,88
Maj	16,50	15,78	14,04	12,80	15,02	13,69	12,84	12,52
Czerwiec	18,62	18,03	14,87	14,21	17,28	16,17	14,96	14,39
Lipiec	18,92	18,55	15,08	14,84	17,43	17,16	15,46	15,38
Sierpień	19,98	19,78	17,58	17,58	20,48	19,36	15,93	16,05
Wrzesień	18,60	18,45	17,62	17,62	20,04	19,12	17,47	17,57
Październik	17,38	17,30	17,20	17,02	19,69	18,87	16,89	17,11
Listopad	16,30	16,32	14,56	14,56	18,90	17,88	15,16	15,58
Grudzień	16,49	16,35	15,16	15,23	19,06	18,15	15,19	15,29
1935 r.								
Styczeń	15,80	15,93	15,37	15,37	20,29	18,84	15,48	15,48
Luty	15,86	15,62	15,37	15,37	20,07	18,77	15,31	14,75
Marzec	15,63	15,40	14,58	14,75	18,40	17,86	14,88	14,66

Płacono przeciętnie miesięcznie w złotych za kwintal na giełdach.

Ziemiopłody	Giełdy	1934 kwiecień	maj	czerwiec	lipiec	sierpień	wrzesień	październik	listopad	grudzień	1935 styczeń	luty	marzec
Pszenica	Poznań	16,62	16,50	18,62	18,92	19,98	18,60	17,38	16,30	16,49	15,80	15,86	15,63
	Liverpool	13,67	14,13	15,53	16,04	17,31	16,20	15,38	15,13	15,13	15,36	14,54	14,30
	Chicago	16,32	17,01	18,93	19,40	21,19	—	—	20,85	21,—	20,39	20,54	19,90
	Rotterdam	9,84	10,27	11,68	12,55	14,56	12,59	11,55	11,31	12,96	10,83	10,36	11,20
Żyto	Poznań	14,43	13,04	14,87	15,08	17,58	17,62	17,20	14,56	15,16	15,37	15,37	14,58
	Chicago	11,97	11,53	13,37	15,05	17,78	—	—	—	—	—	—	—
	Hamburg	8,96	9,14	10,28	11,78	15,81	14,54	13,01	12,35	12,99	12,42	11,93	11,—
Jęczmień	Poznań	14,80	15,02	17,28	17,43	20,48	20,04	19,69	18,90	19,06	20,29	20,07	18,40
	Chicago	14,73	15,16	18,62	18,34	22,05	24,51	23,90	23,83	24,19	23,82	23,38	22,81
	Hamburg	10,01	10,64	12,49	14,17	17,68	16,53	15,84	17,74	17,76	13,68	12,82	11,69
Owies	Poznań	12,35	12,84	14,96	15,46	15,93	17,47	16,89	15,16	15,18	15,48	15,31	14,88
	Liverpool	16,41	16,73	17,04	17,27	18,67	19,17	19,26	19,18	18,52	18,39	—	17,29
	Chicago	11,75	13,07	16,06	16,97	19,23	20,52	20,12	20,59	21,01	21,15	20,54	19,10
	Antwerpja	7,93	7,58	8,86	10,19	12,64	11,50	10,56	10,36	11,19	10,80	10,66	10,58

Kształtowanie się cen produktów hodowlanych.

Na rynku zwierząt rzeźnych ceny kształtowały się również poniżej poziomu poprzedniego okresu sprawozdawczego. Stale zniżkujące ceny osiągnęły poziom, nie pozwalający rolnikowi na zwrot kosztów własnych. Spadek cen żywca w okresie sprawozdawczym wyniósł dla bydła rogatego około 20 proc. ceny z r. 1933, w stosunku zaś do trzody chlewnej nawet 25 proc.

Kształtowanie się cen w poszczególnych miesiącach okresu sprawozdawczego podaje załączone zestawienie na stronie 30 i 31.

Zmiany warunków komunikacyjnych i ich wpływ na produkcję i obrót.

Pomorze jest zaopatrzone w gęstą sieć dróg bitych i połączeń kolejowych, przeto zmiany w tym stanie rzeczy mogą być tylko sporadyczne.

Wysokie taryfy przewozowe kolejowe, spowodowały znaczny odpływ przewozów produktów rolnych z P. K. P. na środki przewozowe prywatne np. samochody. Producenci rolni dostarczali swoje produkty do większych ośrodków konsumcyjnych własnemi środkami przewozowemi nawet z odległości kilkudziesięciu kilometrów. Ponadto podkreślić należy wzmożenie się przewozu zbóż w komunikacji wodnej. Oprócz zaniku przewozów towarowych na P. K. P. nastąpił spowodu wysokich kosztów napędu silny spadek przewozów środkami motorowemi, w miejsce których używano koni.

Niewspółmiernie wysokie koszty przewozu na linjach P. K. P. w stosunku do cen produktów rolnych utrudniały w znacznym stopniu zbyt nadwyżek produktów rolnych, ponad własne zapotrzebowanie, z Pomorza, a w niektórych wypadkach nawet całkowicie uniemożliwiły wywóz.

Izba wystąpiła do Ministerstwa Komunikacji i Państwowej Rady Komunikacyjnej: 1) o generalną obniżkę taryf, na przewóz ziemiopłodów i produktów hodowli w stosunku do spadku cen artykułów rolnych;

2) o obniżkę specjalną na przewożone do cukrowni buraki cukrowe;

3) o obniżkę taryfy na ziemniaki, przewożone do fabryk przetwórczych;

4) o obniżenie taryfy eksportowej na przewóz zarówno produktów rolnych, jak produktów hodowli;

5) o szczególne obniżenie taryfy na przewóz kwalifikowanych nasion zarówno w obrocie wewnętrznym, dokonywanym przez organizacje rolnicze, jak i na eksport;

6) budowę nowej linji kolejowej, któraby połączyła południowe powiaty Pomorza z Warszawą i ułatwiła komunikację z Gdynią.

Zmiany struktury agrarnej na Pomorzu.

Struktura agrarna w okresie sprawozdawczym nie uległa większym zmianom. Podług danych, uzyskanych przez Wydział Rolnictwa i Reform Rolnych Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego w okresie tym (rok budżetowy 1934/35) powstało na terenie wojew. pomorskiego 242 nowych gospodarstw rolnych, a nadto uzupełniono przez parcelację sąsiedzką 219 istniejących gospodarstw rolnych.

W ogólności zużyto na utworzenie nowych gospodarstw 2350,20 ha, zaś na uzupełnienie istniejących gospodarstw 1073,30 ha, w tem 94 ha na powiększenie jednego gospodarstwa wzorowego (ośrodka).

Nasilenie akcji parcelacyjnej przez Rząd, Państwowy Bank Rolny i osoby prywatne oraz wyniki tej akcji z podziałem na gospodarstwa samodzielne i działki rzemieślniczo-robotnicze podaje poniższe zestawienie:

A. Gospodarstwa samodzielne.

Utworzono gospodarstw samodzielnych w trybie:

a) parcelacji rządowej	98	gospodarstw	o obszarze	1840,60	ha
b) parcel. Państw. Banku Roln.	38	„	„	570,20	„
c) parcelacji prywatnej	2	„	„	20,70	„
razem	138	gospodarstw	o obszarze	2431,50	ha

B. Działki rzemieślniczo - robotnicze.

Utworzono:

a) w trybie parcelacji rządowej	32	działki	o obszarze	58,30	ha
b) „ „ P. Banku Roln.	49	działek	„	30,80	„
c) „ „ prywatnej	23	działki	„	29,60	„
razem	104	działki	o obszarze	118,70	ha

C. Uzupełnienie istniejących gospodarstw.

Uzupełniono:

a) w trybie parcelacji rządowej	189	gospod.	obszarem	910,50	ha
b) „ „ P. Banku Roln.	5	„	„	24,00	„
c) „ „ prywatnej	25	„	„	138,80	„
razem	219	gospod.	obszarem	1073,30	ha

Ceny przeciętne miesięczne za 100 kg.

Miesiąc	BYDŁO												
	Woły				Stadniki				Krowy				Ja
	Pełnom. wytucz. woły od 1—4—7	Woły mies. tucz. młode do 3 lat.	Młode mies. niewytucz. i starsze wytuczone	Miernie odżyw. młode i dobrze odżyw. starsze	Buhaje wytuczone pełnomięsiste	Buhaje tuczone mięsiste	Buh. nietucz. dobrze odżyw. starsze	Buhaje miernie odżywione	Krowy wytuczone pełnomięsiste	Krowy tuczone mięsiste	Nietuczone dobrze odżywione	Miernie odżywione	Jałowice wytucz. pełnomięsiste
Rok 1934.													
Styczeń	63,20	57,20	48,40	39,60	59,60	52,80	44,00	38,20	60,80	50,80	39,40	27,80	62,80
Luty	66,—	58,75	50,25	42,—	62,50	55,25	45,50	39,50	67,75	53,—	40,75	26,75	66,—
Marzec	66,25	57,25	49,25	41,25	62,25	54,25	45,25	40,—	63,50	52,50	39,50	28,—	66,25
Kwiecień	65,40	57,—	49,—	41,—	61,40	53,80	44,80	38,80	62,40	51,60	39,40	26,40	65,40
Maj	62,50	58,75	49,—	40,50	59,75	53,50	44,75	38,—	59,50	48,50	38,—	23,50	63,—
Czerwiec	60,75	55,50	47,50	39,25	57,75	50,22	44,50	37,75	60,25	49,—	36,—	23,—	60,75
Lipiec	59,80	54,40	45,20	38,40	57,60	51,60	42,80	37,40	59,80	49,20	33,80	23,—	59,80
Sierpień	67,20	60,50	50,50	43,50	64,50	57,75	46,75	40,75	65,75	55 50	36,50	24,75	66,75
Wrzesień	70,50	63,—	53,—	43,50	64,25	56,75	46,—	40,50	67,75	54,85	37,—	24,25	70,50
Październik	68,45	60,20	50,40	39,60	59,20	52,—	41,—	37,60	64,60	52,—	34,—	23,—	68,40
Listopad	63,—	55,—	45,—	35,75	55,—	47,50	36,50	32,—	60,—	47,—	29,50	21,50	63,—
Grudzień	57,50	49,50	39,50	30,50	51,—	41,50	30,50	26,50	56,75	42,50	24,75	21,—	57,50
Średn. przeciętne roczne	64,21	57,08	48,08	39,57	59,67	52,16	2,694	37,25	62,15	50,54	35,71	24,49	64,18
Rok 1935													
Styczeń	53,60	45,60	35,80	28,—	48,20	37,80	29,00	25,20	52,40	41,40	25,60	20,20	53,60
Luty	50,—	43,—	36,—	28,—	47,—	37,33	31,33	26,—	48,67	41,—	25,—	20,33	50,—
Marzec	51,—	45,—	38,75	29,—	46,50	41,50	38,75	28,—	48,—	40,75	26,25	20,—	50,87

żywej wagi w/g. targowicy miejskiej w Poznaniu.

R O G A T E					C I E L Ę T A				O W C E			Ś W I N I E			
owice			Młodzież												
Jałowice tuczone mięsiste	Nietuczone dobrze odżywione	Miernie odżywione	Młodzież odżywiona	Miernie odżywiona	Najprzedn. cielęta wytuczone	Tuczone	Dobrze odżywione	Miernie odżywione	Owce wyt. pełnomięs. jagnięta i młode skopy	Owce tuczone, st. maciory i skopy	Owce dobrze odżywione	Pełnomięsiste od 120—150 kg.	Pełnomięsiste od 100—120 kg.	Pełnomięsiste od 80—100 kg.	Mięsne ponad 80 kg.
56,80	48,20	39,60	39,60	36,20	67,80	59,80	51,80	44,80	69,50	59,00	—	86,60	81,60	76,80	70,60
58,75	49,75	42,—	41,50	37,50	68,75	69,25	25,75	46,—	66,50	57,50	—	82,75	77,75	73,50	68,25
57,25	49,25	41,25	41,25	37,—	76,—	66,25	85,—	49,25	65,50	57,—	—	80,50	75,50	71,—	65,50
57,—	50,—	41,—	41,—	36,80	67,—	57,20	48,60	39,40	62,—	48,—	—	73,40	68,—	63,—	57,40
57,—	49,—	40,—	39,50	34,75	71,25	61,50	52,25	43,50	63,75	49,50	—	66,25	61,—	56 —	46,85
55,50	47,50	39,25	39,25	36,—	64,—	53,50	45,75	38,75	70,—	59,—	48,—	67,25	62,25	57,25	52,—
54,80	46,80	38,80	38,80	35,80	63,20	53,20	44,80	37,70	65,75	55,80	42,66	76,—	68,80	61,20	54,20
60,50	51,43	44,—	43,50	38,05	81,50	72,05	65,75	56,25	72,75	62,75	49,—	83,—	76,25	69,50	63,50
63,—	53,—	42,85	42,75	37,25	84,50	79,26	70,50	61,25	76,25	66,25	56,—	72,25	66,50	61,—	54,75
60,75	51,—	40,—	39,60	35,80	80,60	71,—	63,—	57,50	75,—	62,20	53,80	66,49	61,—	56,—	50,20
55,—	45,—	36,37	35,75	32,—	63,25	54,50	47,75	41,—	63,—	53,25	43,37	63,—	57,50	53,—	48,25
49,50	39,50	30,50	30,50	28,—	60,50	52,75	45,75	38,50	60,—	53,—	—	59,25	54,25	50,—	45,75
57,15	48,36	39,62	39,41	35,49	70,69	61,78	53,89	46,16	67,50	57,19	48,80	73,05	67,53	62,35	56,40
46,60	57,—	28,00	28,00	25,80	59,20	51,60	45,—	38,60	59,—	51,—	—	57,80	53,40	49,40	44,44
43,—	36,—	28,—	29,33	26,33	61,67	55,—	49,33	42,66	59,33	53,—	—	60,—	55,—	51,33	47,66
43,57	38,75	29,—	28,50	25,50	61,—	53,75	47,50	40,75	60,—	56,—	—	68,—	62,25	53,75	52,50

Akcja przymusowego wykupu gruntów była stosunkowo ożywiona. Przejęto ogółem 27 objektów o obszarze 5.875 ha, z czego rozparcelowano w trybie parcelacji rządowej jedynie jeden objekt o obszarze 91,10 ha, natomiast reszta znajduje się w administracji rządowej i zostanie rozparcelowana dopiero w przyszłym roku budżetowym 1935/36.

Akcja parcelacyjna, w szczególności w trybie parcelacji prywatnej, w dużej mierze zahamowana została wyczekiwaniem na nowe unormowanie stosunków prawnych przez zapowiadane od dłuższego czasu ustawodawstwo oddłużeniowe. Również można było zauważyć brak reflektantów na ziemię, posiadających odpowiednie zasoby finansowe.

Stosunkowo małe przesunięcia nastąpiły w stanie posiadania własności ziemskiej. Powody tego zjawiska należy upatrywać również w wspomnianem już poprzednio wyczekiwaniu na nowe ustawy ratownicze dla rolnictwa i stosunkowo dużą łatwość uzyskiwania wstrzymania egzekucji przez urzędy rozjemcze.

Duży nacisk natomiast ze strony organizacyj rolniczych, szczególnie Pomorskiej Izby Rolniczej kładziono na wzmocnienie stanu posiadania osadnictwa przez akcję instruktorsko-oświatową na oświetlenia wyjątkowo trudnego położenia gospodarczego, szczególnie osadników u miarodajnych czynników rządowych oraz na uzyskanie dla gospodarstw osadniczych możliwie dalekoidących ulg i uwzględnienie ich ciężkiego położenia materjalnego przy wydawaniu wspomnianych ustaw ratowniczych w kierunku możliwie jaknajwiększego zmniejszenia ciężarów z tytułu obsługi długów.

Stan finansowy rolnictwa pomorskiego.

Położenie finansowe rolnictwa stoi w ścisłym związku z istniejącemi ogólnemi warunkami ekonomicznemi, w jakich znajduje się produkcja rolnicza. Jako najważniejszą podstawę oceny sytuacji gospodarczej i finansowej należy uznać wyniki badań nad opłacalnością gospodarstw wiejskich. Wyniki tych badań odnośnie okresu sprawozdawczego nie są jeszcze znane, gdyż ściślejsze informacje można będzie uzyskać dopiero po przeprowadzeniu zamknięć bilansowych dla poszczególnych gospodarstw rolnych, uskuteczniany przez odnośne biura rachunkowości gospodarczej, z końcem roku obrachunkowego, t. j. 1 lipca 1935 r., a wyniki ogłaszane są znacznie jeszcze później.

Tem niemniej, biorąc za podstawę linję rozwojową, jaką wykazują wyniki tych badań za lata ubiegłe, w szczególności zaś badania nad opłacalnością, prowadzone przez Wydział Ekonomiki Drobnych Gospodarstw Wiejskich w Państwowym Instytucie Naukowym Gospo-

darstwa Wiejskiego w Puławach, stwierdza się, przy dokładnej znajomości kształtujących się obecnie warunków gospodarczych, że w okresie sprawozdawczym opłacalność gospodarstw wiejskich w dalszej mierze jeszcze obniżyła się, a temsamem również i stan finansowy się pogorszył.

Analiza danych Instytutu Naukowego w Puławach za ubiegłe lata, biorąc jako punkt wyjścia rok przedkryzysowy 1928/29 wykazuje, że sumy ogólnych przychodów gospodarstwa rolnego na 1 ha ziemi użytkowej, jak również rozchodów gotówkowych na 1 ha ziemi użytkowej oraz rozchodów na jedną osobę dorosłą systematycznie spadały i wynosiły w roku 1933/34 mniejwięcej jedną czwartą sum wykazywanych za rok 1928/29. Proces ten postępującej redukcji dochodów i rozchodów gospodarstwa prywatnego nie uległ w okresie sprawozdawczym zahamowaniu, wręcz przeciwnie przeanalizowanie dwóch podstawowych czynników, składających się na wspomniane pozycje dochodów i rozchodów prowadzą do wniosku, że uległy one dalszemu zmniejszeniu. Wspomniane podstawowe czynniki są, stwierdzony na wstępie niniejszego sprawozdania gorszy urodzaj na Pomorzu oraz poważny spadek cen artykułów rolnych, szczególnie w dziedzinie hodowli zwierząt, jak to wykazano już na innem miejscu.

Nadto należy położyć szczególny nacisk na potęgujące się trudności zbytu, które powodują, że rolnik sprzedaje swe płody znacznie poniżej oficjalnych cen giełdowych. Dla przykładu podaje się, że dla pewnych okolic Pomorza akcja interwencyjna P. Z. P. Z. zupełnie nie wchodziła w rachubę nietylko spowodu okresowego zaprzestania przez P. Z. P. Z. zakupów interwencyjnych wogóle, ale przedewszystkiem spowodu wysokich wymogów standartowych P. Z. P. Z., którym zboża pomorskie, spowodu suszy zeszłorocznej w okresie dojrzewania, nie odpowiadały. Szczególnie dotkliwie dla całego szeregu gospodarstw pomorskich dawał się odczuwać nieurodzaj strączkowych spowodu mszycy. Dalsze zmniejszanie kontyngentów okopowych ujemnie wpłynęło na rentowność gospodarstw buraczanych i ziemniaczanych.

W tych warunkach, potwierdzonych zresztą naoczną obserwacją stosunków agrarnych na Pomorzu, wydatki na gospodarstwo prywatne wobec zmniejszonych dochodów, doprowadzone zostały do ostatecznych granic, co tembardziej w sposób groźny odbija się na całokształcie życia gospodarczego, że rolnik, szczególnie małorolny, wyeliminowany został prawie że całkowicie z obrotu gospodarki kapitalistycznej. Ceny bowiem środków produkcji, jak w ogólności artykułów przemysłowych są niewspółmiernie wyższe od poziomu cen artykułów rolnych.

Stan finansowy odłamu rolnictwa pomorskiego znajdującego się w najtrudniejszych warunkach gospodarczych, a mianowicie gospo-

darstw osadniczych oświetla dobitnie sprawozdanie oddziału toruńskiego Centralnej Kasy Spółek Rolniczych, które stwierdza, że w okresie sprawozdawczym nie nastąpiła prawie żadna spłata dawniejszych zobowiązań. Cyfrowe sprawozdanie przedstawia się w ten sposób, że na ogólną sumę zadłużenia w spółdzielniach kredytowych 5.150.000 zł spłaconych zostało z dawniejszych zobowiązań zaledwie 8.000 zł. Dalej wspomniane sprawozdanie stwierdza, że Kasy Stefczyka, w których przeważa element osadniczy nie spłacały ani kapitału, ani odsetek, a akcja konwersyjna, zmierzająca do porządkowania zadłużonych osadników dopiero z początkiem bieżącego roku 1935 przybrała nieco żywsze tempo. Na ogólną sumę 5.150.000 zł skonwertowano do 31 marca 1935 r. sumę 1,764.000 zł. Akcja konwersyjna w bankach ludowych, jak i innych instytucjach bankowych, przedstawia się jeszcze gorzej, i dopiero w ostatnich miesiącach (kwiecień — czerwiec 1935 r.) przybiera żywsze tempo.

Akcja oddłużeniowa, związana z konjunkturą rolniczą nie wydała w okresie sprawozdawczym poważniejszych wyników, a gospodarstwa rolne, szczególnie większe, dzięki wyjątkowo niskim szacunkom, w wielu wypadkach nie mogły korzystać z dobrodziejstwa ustaw. Dlatego też napór wierzycieli, tak prywatnych jak i publicznych wzmógł się przy zmniejszonej sile świadczenia ze strony rolnictwa.

Położenie finansowe rolnictwa pomorskiego nie doznało więc w tym okresie żadnej poprawy, wręcz przeciwnie dalszej, poważnej depresji, tembardziej, że świadczenia publiczne wykazują pozycję sztywną.

Ruch w kapitale produkcyjnym.

Scharakteryzowana uprzednio sytuacja finansowa, której pogorszenie się w okresie sprawozdawczym stwierdzają jednomyślnie tak organizacje rolnicze, jak również i instytucje bankowo-kredytowe, spowodowała jako bezpośredni skutek umniejszenie się kapitału produkcyjnego w rolnictwie.

Dopływ nowych kredytów do rolnictwa ustał prawie że zupełnie, co jest skutkiem bezpośrednim ustawodawstwa oddłużeniowego, o ile chodzi o kapitał prywatny, a rozwojowi kredytu zorganizowanego stoją na przeszkodzie zbyt wysoka stopa procentowa, niewspółmierna do obniżonej rentowności gospodarstw rolnych. W równej mierze stwierdzić należy niechęć, w szczególności drobnego rolnictwa do posługiwania się kredytem z uwagi na przewidywane przez nich trudności w uskutecznianiu spłaty.

Stale potęgujące się zmniejszanie kapitału produkcyjnego obserwuje się w postępującej stagnacji zaopatrywania się rolnictwa pomorskiego w środki produkcji.

Nieproporcjonalnie wysokie ceny żelaza w stosunku do cen produktów rolnych powodują, że rolnik w zasadzie nowych maszyn i narzędzi rolniczych nie kupuje, obywając się staremi, oddawanemi w razie najkonieczniejszej potrzeby do remontu. Jako jaskrawy przykład tego stanu podnosi się, że znaczna część koni, szczególnie w gospodarstwach małorolnych, chodzi bez podków.

Zużycie węgla spadło do minimalnych granic. Rolnik zastępuje węgiel w coraz szerszych rozmiarach tańszem drewnem oraz wydobywanym we własnem gospodarstwie torfem.

Brak płynnych środków gotówkowych oraz stwierdzone załamanie się psychiczne rolników odnośnie wiary w rychłą poprawę istniejących trudności gospodarczych, spowodowało zmniejszenie się zakupów sztucznych nawozów nawet w gospodarstwach intensywnie prowadzonych. Przestawienie gospodarstw rolnych w kierunku samowystarczalności gospodarstw w produkcji własnej paszy treściwej i objętościowej i w związku z tem wzmożonej produkcji nawozów naturalnych, proces obywania się bez dokupna nawozów sztucznych, ułatwia.

Popyt na nasiona kwalifikowane zmniejszył się również bardzo poważnie. Pomimo stwierdzonego zmniejszenia się obszaru zbóż kwalifikowanych w ostatnim roku, posiadane przez gospodarstwa nasienne zapasy nie zostały rozsprzedane. Korzystniej nieco przedstawiała się sytuacja na rynku kwalifikowanych ziemniaków, co tłumaczy się wzmożonym w bieżącym roku popytem na ten artykuł przez eksporterów.

Zapotrzebowanie na pasze treściwe było minimalne. Nie kupując prawie żadnych pasz treściwych, rolnik nadto przeznacza coraz mniejsze dawki na wyżywienie inwentarzy — również i pociągowych — paszą własnej produkcji. Wobec bowiem spadku cen artykułów rolnych, gospodarstwo zmuszone jest coraz większe ilości swej produkcji sprzedać na rynku celem pokrycia niezbędnych najkonieczniejszych wydatków, w następstwie czego stara się czynić możliwie duże oszczędności na karmie własnych inwentarzy.

Stan zatrudnienia w rolnictwie.

Dokładniejsze cyfrowe ujęcie stanu zatrudnienia w rolnictwie wzgl. uchwycenie ilości bezrobotnych na wsi, nastręcza wyjątkowe trudności. Odnośnych cyfr pomimo rozpisanej za pośrednictwem Towarzystw Rolniczych Powiatowych ankiety, Izba Rolnicza nie zdołała

uzyskać. Również odniesienie się do Biur Pośrednictwa Pracy przy Funduszu Pracy dało tylko fragmentaryczne, niedostateczne wyniki.

W ogólności należy stwierdzić, że wobec ciężkiego położenia gospodarczego i finansowego rolnictwa, stan zatrudnienia robotników rolnych poważnie się zmniejszył, a skutki bezrobocia na wsi mogą przybrać charakter stały i dla ogólnej gospodarki narodowej wysoce szkodliwy.

Większa własność (ponad 50 ha) w coraz większych rozmiarach posługuje się pracownikiem dziennym, okolicznościowym, zmniejszając równocześnie liczbę robotników stałych oraz robotników sezonowych. Ułatwia to, stale postępujące przeludnienie wsi oraz zwiększająca się liczba wolnych rąk roboczych.

Również mniejsza własność (poniżej 50 ha) w coraz większych rozmiarach unika posługiwania się robotnikiem najemnym płatnym. Należy nadto podnieść, że w gospodarstwach drobnych i w rodzinach robotniczych istniejące siły pracownicze poza własnem gospodarstwem nie znajdują zatrudnienia.

Konkretne cyfry, mogące służyć jako charakterystyka powiatów północnych Pomorza, wykazują dla powiatu kościerskiego 1083 bezrobotnych pracowników rolnych. Dla charakterystyki powiatów południowych podaje się uzyskaną dla powiatu chełmińskiego cyfrę 520 rodzin bez pracy, obejmujących 1840 osób. Z powiatu lubawskiego Izba Rolnicza uzyskała cyfry, wykazujące wzajemny stosunek zatrudnionych robotników rolnych do pozostających bez pracy. A mianowicie zatrudnionych było w maju br. 341 ordynarjuszy i zaciężników, natomiast było bezrobotnych ordynarjuszy 134, zaciężników zaś 148. U mniejszej własności zatrudnionych było około 700 osób, a pozostających bez pracy 500. Nadmienia się jednak, że powyżej przytoczone cyfry nie zostały przez Izbę Rolniczą skontrolowane.

Zmiany w kierunkach produkcji.

Mimo nieopłacalności produkcji prawie wszystkich działów produkcji rolnej, na terenie Pomorza w poszczególnych areałach uprawy ozimych nie nastąpiły zmiany.

Pewnemu zwiększeniu uległ areał uprawy roślin oleistych, szczególnie rzepaku oraz ziemniaków kwalifikowanych, szczególnie sadzeniaków. Odnośnie ziemniaków kwalifikowanych należy podkreślić, że zwiększenie uprawy tychże nastąpiło kosztem areału uprawy ziemniaków niekwalifikowanych, przyczem ogólny areał nie zmienił się.

Stan pogłowia koni i bydła nie uległ większym wahaniom, jak to wykazuje poniższe zestawienie pogłowia za lata 1933 i 1934. Znacz-

niejsze odchylenie widzimy jedynie przy trzodzie chlewnej, które podniosło się o 14 proc. Natomiast pogłowie owiec wykazuje dalszy spadek, datujący od dłuższego czasu.

	Rok: 1933	1934
Konie	151.202	152.066
Bydło rogate	388 226	395.721
Trzoda chlewna	445 650	509.269
Owce	146.240	143.326

Sprawozdania innych wydziałów Izby wykażą zmiany, jakie zaszły w międzyczasie w poszczególnych działach produkcji rolnej raczej w zakresie ulepszenia i standaryzacji, niż przestawienia produkcji.

W zakresie przemysłu rolnego podkreślić jednak trzeba zwiększenie się i racjonalizację produkcji serów na Pomorzu. Sprzyja temu podjęta przez Izbę Rolniczą akcja instruktorska w zakresie produkcyjnym, jak i w zakresie rozwiązania problemu łąkarskiego na Pomorzu.

Wymiana towarowa w dziedzinie ziemiopłodów.

Trudności gospodarcze pociągnęły za sobą również i utrudnienia w zbycie produktów rolnych. Zmniejszone zarobki pracowników, uszczuplone dochody wolnych zawodów, zastój w handlu i przemyśle i niezmniejszające się bezrobocie wpływały na to, że poszukiwano produktów rolnych nie najlepszych, ale najtańszych, co przy kwalifikowanej produkcji rolnej na Pomorzu odbić się musiało na jej opłacalności.

Gdynia, jako port z jednej strony, a jako miasto i teren turystyczny z drugiej strony, przedstawia rynek specyficzny a niezorganizowany. Brak firm hurtowych, niewykształcenie się form dystrybucji handlowej i t. p. momenty powodowały, że ceny produktów rolnych na tym rynku, wykazywały w jednym sezonie poważne skoki. Szczególnie dowóz mięsa i warzyw oraz zaopatrzenie Gdyni i wybrzeża w nabiał, stanowią dotychczas nierozwiązane zagadnienie regjonalne.

Izba Rolnicza podchodząc do analizy tego problemu stwierdziła, że Gdynia posiada znakomite urządzenia, służące wymianie zamorskiej; natomiast brak jej wszelkich urządzeń, któreby służyły wymianie lokalnej. Za kurjosum uznać należy, że Gdynia dotychczas nie posiada rzeźni ubojowej i chłodni mięsa, a również poważnem niedociągnięciem jest brak hal targowych i t. p. Dopóki te urządzenia nie

zostaną ufundowane, aprowizacja Gdyni wykazywać będzie niedokładności.

Pozatem prace i zabiegi Izby szły w kierunku spowodowania większego zainteresowania rolników powiatu morskiego Gdynią. Daje się bowiem zauważyć silna tendencja rolników pow. morskiego do zaniedbywania rynku gdyńskiego na korzyść rynków w Gdańsku. Przyczyną tego były wyższe ceny w Gdańsku na produkty rolne i pewne przyzwyczajenia rolników. Gdynia stanowi dla nich rynek nowy, jeszcze mało znany i mało atrakcyjny. Dążąc do organizacji należytych form wymiany i oparcia je o momenty ekonomiczno-socjalne Izba zwróciła się do Towarzystw Rolniczych Powiatowych w okręgu przygdyńskim z wezwaniem o zajęcie się uporządkowaniem wymiany między temi powiatami a Gdynią, wskazując cyfrowo, że w aprowizacji Gdyni uczestniczą nietylko inne odleglejsze powiaty Pomorza, ale również i innych województw.

W zakresie wymiany towarowej Pomorska Izba Rolnicza zajęła się analizą kosztów, wymianę tę obciążających i stwierdziła, że pozycja kosztów i przetwórstwa jest niezbyt wysoka w stosunku do obecnych cen, osiąganych za produkty przez rolników. Ten stan rzeczy, wpływający ujemnie na kształtowanie się cen mięsa i jego przetworów działał hamująco na proces przystosowania się tych cen do konjunktury rynkowej.

Izba stwierdziła, że większość opłat zarówno targowiskowych, jak rzeźnianych może ulec obniżce i może być dostosowana do aktualnej sytuacji na rynku żywca i mięsa, tembardziej, że nadwyżki z tych opłat płynące są obracane przez gminy na cele, niezwiązane z wymianą produktów rolnych.

Wobec tego, Izba wystąpiła do miarodajnych czynników z postulatem:

a) obniżenia opłat targowiskowych i rzeźnianych,

b) o wydzielenie budżetów targowisk i rzeźni z ogólnych budżetów gminnych.

Na specjalną uwagę zasługują przemiany, jakie zaszły w roku sprawozdawczym w sposobie i charakterze wymiany z W. M. Gdańskiem. Restrybucje, stosowane przez W. M. Gdańsk w obrocie z Polską spowodowały Rząd Polski do zawarcia szeregu układów gospodarczych z Senatem W. M. Gdańska, a przedewszystkiem układu z 6. VIII. 1934, t. zw. aprowizacyjnego. Tym układem Polska uznaje na czas trwania układu (przez 2 lata) t. zw. regulację rynku w Gdańsku. Wyrazem tej regulacji jest reglamentacja obrotu wewnętrznego przez skoncesjonowanie firm, biorących udział w wymianie produktów rolnych w Gdańsku i przymusowe ich zorganizowanie w centralach

i związkach zaopatrywania. Konsekwencją zarówno regulacji rynku w Gdańsku jak i zawarcia wyżej powołanej umowy, jest ustanowienie kontyngentów minimalnych na poszczególne produkty z podkreśleniem obowiązku ze strony W. M. Gdańska pokrywania całego zapotrzebowania w te produkty w Polsce.

Izba przyjmowała żywy udział zarówno przy ustanawianiu kontyngentów, jak i przy wykonywaniu umów gospodarczych w formie t. zw. umów branżowych. Umowy branżowe są zawarte przez związki gospodarcze branżowe polskie, których członkowie posiadają wyłączne uprawnienia do dostawy produktów rolnych do Gdańska.

Podział kontyngentów ze strony polskiej przeprowadza Komisja Rozdzielcza do obrotu produktami spożywczemi z W. M. Gdańskiem. Na jej czele stoi mianowany przez Ministra Przemysłu i Handlu przewodniczący, a składa się z 4 członków w tem dwu mianowanych przez tegoż Ministra na wniosek Pomorskiej Izby Rolniczej, a dwu na wniosek Izby Przemysłowo-Handlowej w Gdyni.

Komisja Rozdzielcza na jednem z pierwszych swych posiedzeń na wniosek Pomorskiej Izby Rolniczej ustaliła wytyczne wymiany produktami rolniczemi z W. M. Gdańskiem. Są one następujące:

1. Skontyngentowane produkty rolne mogą być dostarczone do W. M. Gdańska wyłącznie z Pomorza.

2. Z uwagi na to, że Gdańsk stanowił rynek zbytu dla produktów rolnych szczególnie odnośnie powiatów kaszubskich, ustala się frekwencję przy dostawach dla powiatów: morskiego, kościerskiego, kartuskiego, starogardzkiego i tczewskiego.

3. Gdyby powiaty Pomorza nie były w możności dostarczyć danego produktu, może on być sprowadzony z innych województw Polski.

Uchwalając te wytyczne, Komisja jednak podkreśliła, że powiaty kaszubskie mają również gospodarczy obowiązek kierowania swej produkcji rolnej do portu i miasta Gdyni.

Sprawa Gdańska absorbowała wiele czasu i osób z Biura Izby i jest sprawą w permanencji opracowywaną przez Wydział Ekonomiczny.

Stan i działalność organizacyj rolniczych.

W okresie sprawozdawczym Towarzystwa Rolnicze Powiatowe zwinęły cały szereg nieżywotnych Kółek Rolniczych; inne zaś w słabym tylko stopniu żywotne, połączono z kółkami bardziej ruchliwemi. Ponadto zaznaczył się, na skutek przeprowadzonej propagandy, przyrost liczby kółek rolniczych, których liczba wzrosła w ciągu 7 miesięcy,

t. j. od września 1934 r. do 1 kwietnia 1935 r. o 52. Przy końcu roku 1934 na terenie działalności Izby Rolniczej istniało 576 kółek. W okresie sprawozdawczym nastąpiła unifikacja organizacyj rolniczych na Pomorzu. Na Walnem Zgromadzeniu Pomorskiego Związku Osadników Rolnych w Grudziądzu w dniu 29. VII. 34 r. zapadła uchwała zawieszenia działalności Związku i połączenia się z Pomorskiem Towarzystwem Rolniczem w charakterze autonomicznej Sekcji Osadniczej. Analogiczna uchwała zapadła na Walnem Zgromadzeniu Pomorskiego Związku Ziemian, który przekształcił się na Sekcję Ziemiańską Pomorskiego Towarzystwa Rolniczego.

W okresie sprawozdawczym Pomorskie Towarzystwo Rolnicze kładło nacisk na dobór i dokształcanie instruktorów Towarzystw Rolniczych Powiatowych. Następnie dołożyło starań w kierunku usprawnienia pracy poszczególnych Zarządów Towarzystw Rolniczych Powiatowych.

Ożywioną akcję ujawniły Powiatowe Sekcje Osadnicze, które nawiązały ścisły kontakt z Inspektoratem Osadniczym i instruktorami osadniczymi Pomorskiej Izby Rolniczej. Wojewódzka Sekcja Osadnicza skonkretyzowała swe stanowisko w zakresie finansowo-rolnym osadnictwa pomorskiego na Radzie Osadniczej P. T. R. w dniu 1. XII. 34 r. Przebieg obrad Rady Osadniczej wraz z dokładną treścią referatów oraz rezolucjami Rady został opisany i ujęty w specjalnej broszurce p. t. „Osadnictwo pomorskie i jego zagadnienia prawno-finansowe“.

Współdziałanie Pomorskiego Towarzystwa Rolniczego z Pomorską Izbą Rolniczą w zakresie obrony interesów rolnictwa znalazło swój wyraz w udzielaniu pomocy zarówno materjalnej, jak i osobowej dla wykonywania zadań statutowych Towarzystwa. Izba udziela lokalu na pomieszczenie biur Pomorskiego Towarzystwa Rolniczego i delegowała na prośbę Zarządu P. T. R. jednego ze swych urzędników.

CZĘŚĆ SPRAWOZDAWCZA.

II. Zarząd ogólny.

Sprawozdanie niniejsze jest pierwszem sprawozdaniem z działalności Zarządu Izby, wybranym na posiedzeniu Rady w dniu 5 lutego 1934 r., po przeszło rocznej działalności Komisarza Pom. Izby Rolniczej p. Jarosława Sakowicza. Na mocy pisma Pana Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 16 lutego 1934 r. Nr. O. R. III-3/9, zatwierdzającego uchwałę Zarządu Pomorskiej Izby Rolniczej z dnia 5 lutego 1934 r. w sprawie wyboru p. Jana Donimirskiego na Prezesa oraz p. Mieczysława Palucha na Wiceprezesa Pomorskiej Izby Rolniczej, Komisarz Pom. Izby Rolniczej p. Jarosław Sakowicz przekazał, a Prezes Pomorskiej Izby Rolniczej p. Jan Donimirski przejął w dniu 20 lutego 1934 r. agendy Pomorskiej Izby Rolniczej.

Pierwsze posiedzenie Zarządu Izby — jeśli pominie się posiedzenie konstytuujące, odbyte w dniu 5 lutego 1934 r. — odbyło się w dniu 26 marca 1934 r., a poświęcone było przygotowaniu preliminarza budżetowego i ustaleniu planu pracy na rok budżetowy 1934/35. Opracowany przez Zarząd Izby preliminarz budżetowy zgodnie ze statutem przesłany został do Komisji Finansowo - Budżetowej celem rozpatrzenia i przedłożenia go Radzie Izby. Rada Izby na posiedzeniu w dniu 20 kwietnia 1934 r. uchwaliła przedłożony plan pracy i budżet, który po zatwierdzeniu przez Pana Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych stał się podstawą działalności i gospodarki Izby.

W okresie sprawozdawczym odbyły się dwa posiedzenia Rady Pomorskiej Izby Rolniczej, a to w dniu 20 kwietnia 1934 r. i 29 stycznia 1935 r.

Posiedzeń Zarządu odbyto 7, a to 19 kwietnia, 26 czerwca, 29 września, 9 listopada i 6 grudnia 1934 r. oraz 3 stycznia i 30 marca 1935 r. Posiedzenia te były poświęcone aktualnym zagadnieniom, związanym z działalnością Izby.

Działalność Zarządu, jak to wynika z przedłożonego Radzie Pomorskiej Izby Rolniczej sprawozdania, przypadła na okres stale pogłę-

biającego się kryzysu gospodarczego, zanikającej dochodowości gospodarstw rolnych, a co najważniejsze coraz większych trudności zbytu. Dlatego też trzeba było wielkich wysiłków, aby działalność Izby nadążała za ciągłemi zmianami konjunktur, i aby w takiej sytuacji nietylko utrzymać zagrożone odcinki pracy, lecz nawet je rozszerzyć. Tymczasem posiadane środki na ten cel nie zawsze wystarczały, co niejednokrotnie Zarząd odczuł dotkliwie, nie mogąc rozwinąć w ten sposób działalności, jaki uznawał w tych warunkach za konieczny.

Sprawozdania poszczególnych działów pracy wykazują, jakim zagadnieniom Zarząd Izby w okresie sprawozdawczym poświęcał swoją uwagę. Tu przedewszystkiem Zarząd pragnie zatrzymać się na zagadnieniach, które w sprawozdaniach działów fachowych nie znalazły miejsca.

Organizacja Biura Izby. Do wykonywania powziętych uchwał przez Radę i Zarząd Izba posiada Biuro Izby, na czele którego stoi Dyrektor Biura. Dyrektorowi podlegają Wydziały, na czele których stoją naczelnicy Wydziałów. Wydziałów takich w okresie sprawozdawczym było 7 a to:

1) Wydział Administracyjny
2) „ Produkcji Roślinnej
3) „ „ Zwierzęcej
4) Inspektorat Leśny
5) Wydział Oświaty
6) „ Organizacji Gospodarstw i Rachunkowości Rolniczej
7) Sekcja Ekonomiczna.

Ta ostatnia z końcem okresu sprawozdawczego uchwałą Zarządu z dnia 6 grudnia 1934 została przemianowana na Wydział. Każdy Wydział posiadał powołaną przez Zarząd Izby Komisję, o charakterze opinjodawczym dla Zarządu. Komisyj takich w okresie sprawozdawczym powołał Zarząd na posiedzeniu odbytem w dniu 26 czerwca 1934 r. 10 a mianowicie:

1)	Komisję Ekonomiczną w składzie	....	6	członków
2)	„ Doświadczalną „	....	5	„
3)	„ Wytwórcz. Rośl. „	....	6	„
4)	„ „ Zwierz. „	....	7	„
5)	„ Leśną „	....	3	„
6)	„ Oświatową „	....	6	„
7)	„ Przodown. gospod. mniej. w składzie	...	4	„
8)	„ Przysposob. Roln. w składzie	....	3	„
9)	„ Majątków ziemsk. P. I. R. w składzie	...	3	„
10)	Kół Gospodyń Wiejskich w składzie	....	3	„

Z wyjątkiem Komisji Ekonomicznej, Doświadczalnej, Przodowniczych Gospodarstw Mniejszych, Przysposobienia rolniczego i Majątków ziemskich P. I. R., które odbyły po jednem lub po kilka posiedzeń, inne Komisje nie działały.

Wybrane przez Radę Izby Komisje: Finansowo - Budżetowa i Komisja Rewizyjna w ciągu okresu sprawozdawczego odbyły po jednem posiedzeniu.

Do przepracowania terenowych planów pracy, uzgodnienia i skoordynowania działalności personelu szkół rolniczych, Towarzystw Rolniczych Powiatowych i Wydziałów Powiatowych Zarząd powołał 5 Okręgowych Rad Rolniczych, w skład których wchodzili: 3 radców P. I. R. (po jednym z każdego powiatu), Prezesi Towarzystw Rolniczych Powiatowych i Przewodniczący Wydziałów Powiatowych. Każda Okręgowa Rada Rolnicza odbyła po jednem posiedzeniu, ustalając dla rejonu działalności szkoły rolniczej, plan pracy oraz projekty preliminarzy budżetowych Towarzystw Rolniczych i Działów X „Popieranie rolnictwa“ do preliminarzy budżetowych samorządów terytorjalnych. W pracach tych szczególny nacisk Okręgowe Komisje położyły na odpowiednie utorowanie prac Towarzystw Rolniczych, Kół Gospodyń Wiejskich i przysposobienia rolniczego młodzieży.

We wszystkich posiedzeniach Okręgowych Komisyj Rolniczych wziął udział osobiście Prezes i Dyrektor Izby, dwa zaś posiedzenia zaszczycił swą obecnością Pan Wojewoda Pomorski Stefan Kirtiklis.

Praca Zarządu Izby nie ograniczała się jednak tylko do zagadnień fachowo - terenowych. Zarząd Izby przez swych delegatów brał udział w pracach Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. w Warszawie, w szeregu konferencyj, urządzanych przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych, przedstawiał potrzeby rolnictwa pomorskiego centralnym Władzom państwowym i instytucjom bankowym, składając przez delegację źródłowo opracowane memorjały, współpracował z szeregiem Urzędów i instytucyj na terenie Warszawy, jak w Państwowej Radzie Oświatowej, Państwowej Radzie Komunikacyjnej, w Komisji Artykułów Zwierzęcych i innych, broniąc wszędzie interesów rolniczych Pomorza, oraz przedkładając potrzeby rolnictwa pomorskiego.

Z prac terenowych, mających zasadnicze znaczenie dla terenu Pomorza — w szczególności zaś dla pięciu powiatów północnych — wymienić należy współudział Zarządu Izby w pracach Komisji Aprowizacyjno - Rozdzielczej dla W. M. Gdańska, a to w związku z wprowadzeniem na obszarze W. M. Gdańska przez tamtejsze władze t. zw. polityki planowej, polegającej na całkowitem zniesieniu wolnego obrotu artykułami rolniczemi. W wyniku umowy polsko - gdańskiej przed Izbą Rolniczą stanęło zagadnienie rozwiązania sprawy zbytu przez odpo-

wiednie organizacje branżowe, które musiały być powołane dla zapewnienia dostawy umownych kontyngentów artykułów rolniczych do Gdańska z zabezpieczeniem interesów rolnictwa pomorskiego. Sprawa ta mimo bardzo poważnych początkowo rozbieżności w łonie Komisji Rozdzielczej i niezadowolenia szerokich warstw rolniczych została należycie rozwiązana i obecnie nie budzi prawie nigdzie zastrzeżeń.

Osobny, bardzo poważny dział pracy Zarządu stanowiło w okresie sprawozdawczym uregulowanie spraw majątkowych Izby. Jak wynika z bilansu na dzień 31 marca 1934 bilans ten został zamknięty tak po stronie aktywów jak i pasywów kwotą 994.448,69 zł i wykazywał niedobór 6.671,22 zł. Zobowiązania zewnętrzne Izby w tym dniu wynosiły 689.652,70 zł i stanowiły zadłużenie przeważnie krótkoterminowe. Zarząd Izby zapoczątkował w okresie sprawozdawczym rozmowy z instytucjami wierzycielskiemi celem konwersji krótkoterminowych zobowiązań na dłuższe okresy spłaty, która to akcja w/g wszelkiego prawdopodobieństwa zostanie zakończona pomyślnym wynikiem.

W okresie sprawozdawczym Zarząd Izby dokonał wielkiego wysiłku finansowego, zmniejszając zadłużenie zewnętrzne Izby o 77.838,67 zł, które z 689.652,70 zł spadło do 611.814,03 zł na dzień 31 marca 1935 r. Zarząd wychodzi z założenia, że należy jaknajprędzej uporać się ze sprawą długów, albowiem ciążą one bardzo poważnie na budżecie Izby, uniemożliwiając Zarządowi wystąpienie z projektem na Radę Izby obniżenia ustawowych opłat. Zarząd zaznacza, że na obsługę długów Izby w okresie sprawozdawczym wydał ogółem 100.106,53 zł, a więc ponad 8% sumy efektywnie poniesionych wydatków w roku 1934/35. Załączony na końcu niniejszego sprawozdania bilans i wykonanie budżetu za rok gospodarczy 1934/35 wykazuje stan majątkowy i gospodarkę Zarządu. Tak bilans jak i wykonanie budżetu w końcowym wyniku zamyka się nadwyżką 33.751,60 zł.

Zamykając takim wynikiem zamknięcie rachunkowe, Zarząd Izby miał na uwadze stworzenie sobie rezerwy kasowej, któraby umożliwiła Zarządowi normalne prowadzenie prac w okresie ich największego nasilenia t. j. w okresie wiosennym, kiedy Izba zawsze walczyć musi z brakiem potrzebnych środków pieniężnych. W interesie więc samej pracy Izby leży stworzenie takiej rezerwy.

Prócz sprawozdań z poszczególnych działów pracy Izby, ilustracją tych prac może być również korespondencja, którą Izba w okresie sprawozdawczym otrzymała, udzielając odpowiedzi zainteresowanym. Niżej zamieszczone zestawienie dowodzi tego najlepiej.

Zestawienie wpływów i wysłanej korespondencji od 1 kwietnia 1934 r. do 31 marca 1935 r.

Wpływy

Wydz. Administracyjny	9.912
„ Ekonomiczny	3.353
„ Wytw. Roślinnej	8.061
„ „ Zwierzęcej	8.720
„ Org. i Rach. Gosp.	3.860
„ Leśnictwa	1.686
„ Oświaty Rolniczej	4.797
	70.389

Wysłano

Listów zwyczajnych	70.882
„ poleconych	979
„ ekspresowych	120
„ za zaliczeniem	303
„ doręcz. w/m	3.367
Przekazów	1.164
Telegramów	242
Paczek	991
	78.048

II. Wytwórczość roślinna

W roku budżetowym 1934/35 produkcja stanowiła w ramach organizacji biura Izby jeden wielki dział. Wszystkie agendy dotyczące tak wytwórczości zwierzęcej, jak i roślinnej, skomulowane były w jednym Wydziale Wytwórczości Rolniczej.

Ze względu na wielki zakres prac w danym dziale, przedstawia się osobno sprawozdanie z działu wytwórczości zwierzęcej i osobno z działu wytwórczości roślinnej.

Na rok budżetowy 1935/36 zmieniono organizację biura Izby, traktując osobno wspomniane 2 działy produkcji (analogicznie jak w dawniejszych latach).

Do Wydziału Wytwórczości Roślinnej wchodzą wszystkie zagadnienia związane z produkcją roślinną, a nie podpadające ściśle pod kompetencje wymienionych poniżej referatów wzgl. działów oraz sprawy dot. Związków producentów jak:

a) Związek Producentów Nasion Oleistych
b) Związek Plantatorów Buraków Cukrowych
c) Związek Producentów Ziemniaka-Sadzeniaka.

Odnośne zagadnienia załatwia naczelnik wydziału inż. Józef Buczek, który pozatem współdziała też w sprawach dotyczących klasyfikacji gruntów, dokonywanej na terenie Pomorza w wykonywaniu ustawy o reformie rolnej i w przygotowywaniu spraw dotyczących szacunków gruntów dla podatku gruntowego.

A. DOŚWIADCZALNICTWO ROLNICZE.

Prace doświadczalne i pokazowe w terenie, prowadzone były przez Izbę w okresie sprawozdawczym nadal na całem Pomorzu. Były one uzupełnieniem na terenie całego Województwa akcji, prowadzonej przez

Zakład Doświadczalny w Kończewicach (dawniej w Dźwierznie), który to Zakład zarówno z powodu szczupłości personelu, jak i z przyczyn natury technicznej nie jest w stanie objąć swą działalnością okolic dalszych. Dlatego też sprawa prowadzenia doświadczeń na całem Pomorzu skoncentrowana jest w Izbie w Toruniu w rękach osobnego Inspektoratu, który prowadzi akcję doświadczalną za pośrednictwem lokalnych Kół Doświadczalnych oraz na kilku stałych ośrodkach rolnych.

W roku 1934/35 praca prowadzona była w 5 Kołach Doświadczalnych t. zw. zwykłych, w 9 Kołach Doświadczalnych t. zw. osadniczych oraz na trzech stałych ośrodkach rolnych.

Koła Doświadczalne t. zw. zwykłe są to zrzeszenia samodzielnych rolników-producentów — z własności większej, średniej i mniejszej — których to zrzeszeń celem jest dokładniejsze zbadanie zrzeszonych gospodarstw w dziedzinie wszelkich zagadnień, związanych z polową stroną gospodarki rolnej. Badania te prowadzone są za pośrednictwem doświadczeń, zakładanych na użytkach rolnych i łąkowych. Wyniki tych doświadczeń stanowią następnie dla gospodarstw zrzeszonych i najbliższej okolicy wytyczne, uzasadniające wprowadzenie pewnych korzystnych zmian w dotychczasowym systemie ich gospodarki, a to w zakresie doboru właściwych odmian roślin uprawnych, nawożenia organicznego i mineralnego, zracjonalizowania uprawy, pielęgnacji itd. Tematy doświadczeń o charakterze ogólniejszym inicjowane są przez Izbę — często w porozumieniu z Ministerstwem Rolnictwa i Reform Rolnych — tematy innych doświadczeń o znaczeniu ściśle lokalnem wychodzą od samychże członków Koła lub też kierowników tych Kół i są tylko przez Izbę ubierane w formę ujednoliconą i metodycznie właściwą. W ten sposób z biegiem lat Koła Doświadczalne i zrzeszone w niem gospodarstwa zyskują własne materjały doświadczalne, których wyniki zastosowują następnie u siebie w szerokiej praktyce, co przyczynia się walnie do podniesienia gospodarstw zarówno z punktu widzenia ich produkcyjności jak i rentowności.

Kół Doświadczalnych tego typu t. zw. zwykłych pracuje pod egidą i kontrolą Izby 5 a to: 1) Koło Doświadczalne Tczewskie, na terenie powiatu Tczewskiego, złożone z gospodarstw większych i średnich i istniejące od r. 1927. 2) Koło Doświadczalne Kościerskie, na terenie powiatów kościerskiego i kartuskiego, złożone z gospodarstw przeważnie mniejszych i istniejące od r. 1930. 3) Koło Doświadczalne Lisewskie, we wschodniej części powiatu chełmińskiego, złożone z gospodarstw większych, średnich i przeważającej ilości małych i istniejące od r. 1927. 4) Koło Doświadczalne Kijewskie, w zachodniej części powiatu chełmińskiego, złożone z własności większej, średniej i małej i istniejące od

1930 roku. 5) Koło Doświadczalne Toruńskie z zasięgiem na powiat toruński i skrawki okolicznych, złożone przeważnie z własności większej i istniejące od r. 1928.

Inny typ Kół Doświadczalnych stanowią Koła Doświadczalne t. zw. osadnicze. Są one złożone wyłącznie z gospodarstw osadniczych, a więc typu małego, z gospodarstw często początkujących dopiero, rozbudowujących się i będących w trakcie organizacji. Doświadczalnictwo ma tu przeto znaczenie jeszcze większe niż w gospodarstwach dawnych i samodzielnych, zrzeszonych w pierwszej grupie Kół. Wyniki bowiem, osiągane w gospodarstwach osadniczych już od samego początku, w stadjum ich organizacji — wykorzystane być mogą do natychmiastowego wprowadzenia w praktykę gospodarstwa i do organizowania go odrazu we właściwym kierunku. Koła Doświadczalne osadnicze są młodsze pochodzeniem od Kół Dośw. zwykłych, ukonstytuowane bowiem zostały i prowadzą swą działalność dopiero od lat 1933 i 1934 w związku z przejęciem przez Izbę agend organizacji gospodarstw osadniczych.

Koła Doświadczalne osadnicze rozrzucone są po całem Pomorzu a to: w powiecie morskim jako Koło Doświadczalne Morskie; w Kościerskim i Kartuskim jako Koło Doświadczalne Kaszubskie; w Starogardzkim i Tczewskim jako Koło Doświadczalne Bielawskie (nazwa od miejscowości, będącej ośrodkiem Koła); w Świeckim jako Koło Doświadczalne Świecie; w Grudziądzkim i Wąbrzeskim, jako Koło Doświadczalne Grudziądzko-Wąbrzeskie; w Brodnickim i Działdowskim jako Koło Doświadczalne Brodnicko-Działdowskie; w Lubawskim jako Koło Doświaczalne Sampławskie i Omulskie (od miejscowości, będących ośrodkami); wreszcie w Chojnickim, Sępoleńskim i Tucholskim jako Koło Doświadczalne Pawłowskie (od miejscowości, będącej ośrodkiem akcji).

Obok zasadniczej różnicy między Kołami Doświadczalnemi zwykłemi i osadniczemi, polegającej na odmiennym składzie ich członków, zachodzą między rodzajem pracy w nich oraz ich organizacją wewnętrzną jeszcze i inne różnice. Koła Doświadczalne zwykłe prowadzą naogół jedynie doświadczenia ścisłe z wielką ilością powtórzeń każdej kombinacji doświadczalnej, z dochowaniem przy zakładaniu, sprzęcie itd. wszelkich wymogów techniki i metodyki doświadczalnej. W Kołach doświadczalnych osadniczych punktem wyjścia w pracy stała się demonstracja polowa lub łąkowa bezpowtórzeniowa, — typ, przeważający i obecnie — i dopiero w ostatnich czasach zaczęto częściowo przechodzić i w tych Kołach Doświadczalnych osadniczych na doświadczenia ścisłe. Kierownikami Kół Doświadczalnych zwykłych są najczęściej kierownicy właściwych terenowo szkół rolniczych P. I. R. lub

też nauczyciele tych szkół; jedynie Koło Doświadczalne zwykłe Toruńskie a ostatnio Tczewskie mają te sprawy uregulowane inaczej posiadając kierowników samoistnych wzgl. związanych bezpośrednio z centralą w Toruniu. W Kołach Doświadczalnych osadniczych kierownikami Kół są bez wyjątku odnośni instruktorzy osadniczy. W Kołach Doświadczalnych osadniczych zwrócona została nakoniec większa uwaga w doświadczalnictwie i pokazownictwie na produkcję roślin pastewnych oraz na zagadnienia, związane z zatrudnieniem w gospodarstwie większej ilości rąk roboczych.

Ilość członków Kół Doświadczalnych zwykłych wynosiła w roku 1934/35 — 78, w Kołach Doświadczalnych osadniczych — 179.

Poza Kołami Doświadczalnemi akcja doświadczalna Izby w terenie prowadzona była w roku sprawozdawczym na ośrodku rolnym szkoły rolniczej P. I. R. w Pawłowie powiatu chojnickiego, na ośrodku rolnym b. szkoły rolniczej P. I. R. w Bielawkach powiatu tczewskiego oraz na majątku W. Tarpno, własność Państw. Średniej Szkoły Hodowlano-Rolniczej w Grudziądzu. Doświadczenia na tych ośrodkach miały wszystkie charakter ścisłych.

Programowanie całej akcji doświadczalnej, prowadzonej przez wszystkie powyższe placówki w sezonie wiosennym i jesiennym spoczywa w ręku Centrali Izby w Toruniu. Izba zamawia i dostarcza bezpłatnie dla celów doświadczalnych potrzebnych odmian zbóż i innych badanych roślin oraz sadzeniaków ziemniaczanych, nawozów sztucznych, zapraw do bejcowania ziarna, pokrywa koszta ich sprowadzania i opakowania i udziela premji wybijającym się starannością doświadczalnikom — małorolnym. Ponadto Izba udziela Kołom Doświadczalnym zwykłym subwencyj od 750 do 1200 zł rocznie, lustruje i kontroluje pracę w terenie jużto przez Inspektora Doświadczalnictwa jużteż przez Komisje liczniejsze, ze współudziałem delegatów Ministerstwa i Urzędu Wojewódzkiego. Przez swego delegata Inspektora Doświadczalnictwa Izba bierze udział w dorocznych Walnych Zebraniach członków Kół Doświadczalnych, na których referowane i objaśniane są wyniki doświadczeń z ostatniego roku pracy oraz we wspólnych objazdach doświadczeń przez członków Kół Doświadczalnych i Kółek Rolniczych w czasie okresu wegetacyjnego. Materjały doświadczalne narastające z roku na rok w rezultacie wieloletniej już dziś pracy są przez Izbę stopniowo opracowywane w formie ściśle fachowej, wydawane drukiem z ramienia Ministerstwa Rolnictwa i następnie rozpowszechnione po zainteresowanych terenach. Niezależnie od tych opracowań ścisłych zaczęła Izba wydawać popularne ulotki wzgl. ko-

munikaty w każdym sezonie ze wskazówkami rolniczemi, opartemi na wynikach doświadczalnych i rozprowadza je w wielkiej ilości egzemplarzy wśród ogółu rolników.

W roku sprawozdawczym przeprowadziła Izba za pośrednictwem Kół Doświadczalnych zwykłych i osadniczych w sezonie wiosennym i jesiennym łącznie 584 doświadczeń, pokazów i demonstracyj polowych t. j. o ok. 20% więcej niż w roku poprzednim. Z tej ilości przypadło na doświadczenia i pokazy z odmianami najprzeróżniejszych roślin 127, na nawozowe i kombinowane 306, na łąkowe 133, na uprawowe i inne 18. Jeśli chodzi o ilość doświadczeń i pokazów, założonych w poszczególnych sezonach, to z ogólnej ich ilości 584, przypadło na okres wiosenny 350, zaś na jesienny 234. Doświadczenia i pokazy odmianowe oraz próby wegetacyjne przeprowadzone były z następującemi roślinami: żytem, pszenicą, jęczmieniem ozimym, rzepakiem i rzepikiem ozimym, pszenicą, jęczmieniem i owsem jarym, ziemniakami wczesnemi i póżnemi, lucerną, przelotem, nostrzykiem, końskim zębem, soją, lnem, kapustą pastewną, łubinem, burakami i marchwią pastewną, wiązanką wrotyczową, trawami itp. Doświadczenia nawozowe i uprawowe przeprowadzano głównie z roślinami o większem znaczeniu i silniejszem rozpowszechnieniu jak z ogółem zbóż, ziemniakami, burakami cukrowemi i pastewnemi, brukwią, strączkowemi, mieszankami itp.

W r. 1934 opracowała Izba sprawozdanie fachowe za rok 1932 Koła Doświadczalnego zwykłego Tczewskiego, Lisewskiego, Kijewskiego i Toruńskiego oraz za rok 1933 czterech wyżej przytoczonych Kół oraz Koła Doświadczalnego zwykłego Kościerskiego — łącznie ok. 200 stron druku z ok. 150 tablicami w tekście z zestawieniem wyliczonych wyników doświadczalnych. Sprawozdania te wydrukowane staraniem Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych w łącznej ilości 1200 egz. rozprowadzone zostały wśród pp. rolników i wszelkie zainteresowane instytucje. Ponadto w okresie letnim 1934 wydane zostały przez Izbę komunikaty na sezon jesienny z 4 Kół Doświadczalnych zwykłych (Toruńskie, Tczewskie, Kijewskie, Lisewskie) w ilości 2000 egz. i obesłano niemi teren działalności tych Kół.

Pod koniec okresu sprawozdawczego w lutym i marcu 1935 przystąpiła Izba do opracowania komunikatów — ulotek wiosennych dla poszczególnych powiatów Pomorza wzgl. ich grup, ze wskazówkami rolniczemi, opartemi na dotychczasowych lokalnych wynikach doświadczalnych, co — wobec rozporządzenia 10-letnim materjałem doświadczalnym z ok. 5000 doświadczeń z całego Pomorza — stało się już możliwe. Opracowano ulotki dla następujących grup powiatów: Brodnicko-Działdowsko-Lubawskiej; Grudziądzko-Wąbrzeskiej; Choj-

nicko-Sępoleńsko-Tucholskiej; Tczewsko-Starogardzkiej; Kartusko-Kościersko-Morskiej oraz osobno dla powiatu Świeckiego. Ponadto dla pozostałych powiatów (Toruński i Chełmiński) opracowano dawnym sposobem komunikaty z działalności występujących tu w skupieniu Kół Doświadczalnych: Toruńskiego, Lisewskiego i Kijewskiego. Wszystkich tych ulotek wydrukowano łącznie ok. 32.000 egzemplarzy, z czego ok. 22.000 rozesłano pod indywidualnemi adresami rolników zainteresowanych okolic, zaś resztę do szkół rolniczych i powszechnych, b. uczni szkół rolniczych, członków Kółek Rolniczych i Kół Doświadczalnych, instruktorów rolnych i osadniczych, gospodarstw przykładowych, konkursistów P. R., organizacyj i związków młodzieżowych, do sołectw, składów nawozów sztucznych i t. d. Ulotki wydano również w pewnej ilości na kartonie dla ułatwienia wywieszenia w lokalach urzędowych, szkolnych, handlach nawozów itp.

Ulotki dotarły zatem niemal wszędzie, gdzie wzbudzić mogły zainteresowanie, wywarły bardzo dobre wrażenie i w pełni spełniły swe zadanie. Uwidoczniło się to zarówno w licznych zapytaniach, skierowanych do Izby dla bliższego wyjaśnienia poruszonych w nich spraw, jak również, i to najefektowniej, w zastosowaniu się do ich wskazówek przez cały szereg gospodarstw w formie zamówień doradzanych w nich odmian roślin uprawnych, nawozu etc. etc.

Nie wchodząc w szczegóły, które przedstawione są w sprawozdaniach fachowych z akcji doświadczalnej, podnieść tu należy, iż praca Kół Doświadczalnych i ośrodków stałych doświadczalnictwa w terenie łącznie z dokonywanemi wspólnemi oględzinami doświadczeń przez członków Kół Doświadczalnych i Kółek Rolniczych, łącznie z zebraniami referatowemi dla tychże oraz akcją wydawnictw fachowych i popularnych spełniły swe zadania już teraz w bardzo wielkiej mierze. Bardzo wielu rolników wprowadziło do swych gospodarstw odmiany nasion zbóż, okopowych i pastewnych, które w doświadczeniach zajęły wybitne miejsca, nawozów, które wykazały opłacalne działanie pod dane uprawy oraz zastosowało się do wyników doświadczeń na temat najwłaściwszej pory, gęstości i ilości siewu, wskazówek z dziedziny uprawy, pielęgnowania, zaprawiania roślin itd. itd. W ciągu pewnej ilości lat szereg gospodarstw przeprowadził bardzo daleko idące zmiany pod wpływem wyników doświadczalnych, zastosowując w najszerszej praktyce u siebie to wszystko, co wedle wyników tych doświadczeń okazało się wskazanem, pożytecznem i opłacalnościowo uzasadnionem tak, iż praca Kół Dośw. w dziedzinie postępu rolniczego i racjonalizacji gospodarowania w rezultacie końcowym dorównuje i dorównała już innym zamierzeniom i akcjom w zakresie podniesienia produkcyjności wzgl. rentowności warsztatów rolnych.

B. OGRODNICTWO.

W roku sprawozdawczym jak i w latach poprzednich Izba posiadała tylko jednego pracownika w dziale ogrodniczym. Stąd też praca była na tym odcinku ograniczona, a w ostatnich trzech miesiącach nawet zupełnie zahamowana wskutek śmierci referenta ś. p. Bogumiła Bagińskiego. Zasadnicza linja polityki Izby, propagandowo-oświatowa została utrzymana bez większych zmian.

Zakładanie sadów. Izba roztoczyła specjalną opiekę nad nowozakładanemi sadami w powstających gospodarstwach osadniczych. Wysiłek Izby byłześrodkowany w kierunku tworzenia przy tych osadach sadów o charakterze handlowym, a więc złożonych z właściwych odmian dla danych warunków glebowych, klimatycznych i ekonomicznych. Co do wyboru odmian kierowano się zaleceniami Komisji Pomologicznej Związku Polskich Zrzeszeń Ogrodniczych.

Sadów osadniczych założono w roku sprawozdawczym 81 o łącznej powierzchni 44,5 ha. Drzewek dla tych sadów dostarczyły Szkółki Pomorskiej Izby Rolniczej w Łysomicach.

Pozatem zaprojektowano 10 sadów w gospodarstwach małorolnych.

Opieka nad sadami prowadzona była przy ścisłej współpracy ze Stacją Ochrony Roślin, P. I. R. Referent ogrodniczy zlustrował 1040 sadów w 35 miejscowościach. W czasie lustracji w każdej miejscowości organizowano pogadanki fachowe dla wszystkich właścicieli sadów jakoteż i osób zainteresowanych. Tematem pogadanek była zwykle racjonalna opieka nad sadami młodemi, a w miejscowościach posiadających sady starsze racjonalna uprawa, nawożenie, prześwietlanie koron, ochrona przed szkodnikami, zbiór oraz przechowanie i pakowanie owocu.

Pokazy. W lustrowanych miejscowościach urządzano pokazy najważniejszych robót w sadzie, a więc cięcie koron i ich formowanie, spryskiwanie i t. p. Pokazów takich urządzono 35.

Szkółkarstwo. Szkółki drzew owocowych Izby zaspakajały w większości wypadków zapotrzebowanie Pomorza na drzewka owocowe. Szkółki Izby obecnie produkują prawie wyłącznie odmiany według doboru dla Pomorza, a ponieważ oddają poważne ilości młodego materjału uszlachetnionego do dalszej hodowli mniejszym szkółkom, więc rola ich w rozpowszechnieniu tych odmian jest bardzo duża.

Pragnąc zorjentować się w stanie szkółek prywatnych na Pomorzu referat ogrodniczy dokonał lustracji tych szkółek wspólnie ze Stacją Ochrony Roślin.

Przy lustracjach przedewszystkiem zwracano uwagę na zdrowotność i czystość odmianową produkowanych drzewek.

Działalność oświatowa. Referat ogrodniczy urządził w roku sprawozdawczym 8 kursów trzy-, dwu- i jednodniowych w następujących miejscowościach: Gostkowo, Lubianka, Kamionki powiatu Toruńskiego, 2 w Toruniu, w Pucku pow. Morski, w Małkach pow. Brodnica i w Serocku pow. Świecie.

Pozatem referent ogrodniczy wykładał na corocznych kursach dla żołnierzy garnizonu toruńskiego.

Program wszystkich kursów obejmował sadownictwo i warzywnictwo.

Działalność warzywnicza. Ze względu na szczupłość personelu fachowego działalność warzywnicza ograniczała się do wykładów na kursach organizowanych przez Izbę. Warzywnictwo na kursach tych traktowano pod kątem potrzeb własnych gospodarstwa, zwracając dużą uwagę na zwiększenie spożycia warzyw w gospodarstwach rolnych.

Referat udzielał na piśmienne zapytania porad z zakresu ogrodnictwa oraz umieszczał szereg odpowiedzi i artykułów fachowych w czasopiśmie „Kłosy".

C. MELJORACJE ROLNE.

Opieka nad spółkami wodnemi spoczywa dotąd w rękach organów administracji państwowej (3 referaty wodno-meljoracyjne podległe Urzędowi Wojewódzkiemu). Pomorska Izba Rolnicza Opieką tą się nie zajmowała. Nowych meljoracyj o większym zakresie w okresie sprawozdawczym Izba nie zorganizowała z powodu braku zgłoszeń zainteresowanych rolników. Fakt ten należy przypisać ogólnemu zubożeniu i brakowi odpowiednich kredytów na meljoracje.

Wobec powyższego działalność Izby w dziedzinie meljoracji była ograniczona i obejmowała głównie czynności w tym zakresie natury ogólnej jak następuje:

1) Ekspertyz meljoracyjnych Izba dokonała w 2-ch wypadkach;
2) Sporządzono 2 projekty odwodnienia łąk na ogólnym obszarze około 35 ha.
3) Uzupełniono i skompletowano projekt w 3-ch egzemplarzach regulacji rzeki obejmujący odwodnienie przeszło 227 ha łąk przez regulację rzeki Czarnej Wody pod Wdą, pow. Starogardzki, na długości 13,7 klm. Czynność ta polegała głównie na zaprojektowaniu dodatkowo regulacji i umocnieniu brzegów rzeki długości 3,2 klm, obliczeniu przekrojów tego odcinka rzeki i ilości przepływu wód

średnich i wysokich letnich, naniesieniu na przekrojach poprzecznych i podłużnym rezultatów obliczeń na 3-ch egzemplarzach projektu, obliczeniu mas wykopu, materjałów do umocnienia brzegów, przerobieniu wykazu udziałowców, objaśnienia technicznego, wykazów i kosztorysu z uwzględnieniem cen robocizny według stanu obecnego, uzupełnieniu planów sytuacyjnych w 3-ch egzemplarzach i t. p.

Przerobiono pozatem projekt odwodnienia łąk o obszarze ok. 40 ha i długości odpływów ok. 2,2 klm, w tem 240 mb. rurociągów. Praca polegała na ustaleniu właściwych obszarów zlewni, sporządzeniu mapki orjentacyjnej, obliczeniu przekrojów rur dla rurociągów i dodatkowem naniesieniu przekroju podłużnego rowu odpływowego oraz na opracowaniu nowego objaśnienia technicznego.

4) Wykonano pomiar majątku Kończewice o obszarze 332 ha i opracowano plan sytuacyjny dla celów gospodarczych.
5) Izba przeprowadziła na miejscu w Niem. Łąkach, pow. Świecki kontrolę techn. wykończonych robót ziemnych t. j. rowu odpływowego długości 2,3 klm wykonanego w ubiegłym roku budżetowym siłami zainteresowanych pod kontrolą Izby, dla odwodnienia ok. 15 ha łąk.
6) Izba udzielała różnych porad fachowych zainteresowanym w biurze i drogą korespondencji, sporządzono w biurze kopje planów i opracowano nowe wykazy członków dla 2-ch spółek wodnych dla zapisania ich do ksiąg wodnych, kopjowano wykresy i mapy statystyczne dla innych działów Izby, brano udział w 2-ch komisjach dla zbadania na miejscu całokształtu gospodarki pewnej spółki wodnej oraz dla zbadania na miejscu celowości opracowanego projektu techn. regulacji rzeki i t. p.
7) W opracowaniu Izby jest projekt techniczny (dokończenie projektu) meljoracji łąk o obszarze 727,8 ha i długości odpływów ok. 8 klm.

Co do potrzeb meljoracyjnych na terenie Województwa Pomorskiego Izba zaznacza, że w ubiegłych latach w Izbie opracowano cały szereg projektów technicznych dla utworzenia spółek wodnych. Duża część tych projektów nie została dotąd zrealizowana z powodu głównie restrykcji kredytowych Państw. Banku Rolnego na meljoracje rolne. Tak n. p. istnieje obecnie przeszło 35 takich projektów z czego na meljoracje szczegółowe łąk przypada ich 20 o ogólnym obszarze zaprojektowanym blisko 5000 ha oraz na drenowanie pól ornych przypada przeszło 15 projektów o łącznym obszarze objętym projektami blisko 5.500 ha. Przeważna część tych projektów spoczywa w Starostwach Powiato-

wych, gdyż niema obecnie widoków zawiązania się spółek wodnych. O ile byłyby widoki uruchomienia kredytów na meljoracje rolne na dogodnych warunkach, z uwzględnieniem obecnie panującej zdolności płatniczej rolników, duża część pomienionych projektów byłaby niewątpliwie zrealizowana i tani kredyt zachęciłby także dalsze nowe zastępy rolników do dokonywania meljoracyj na swych gruntach.

D. ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY KOŃCZEWICE.

Rok sprawozdawczy stanowi dalszy ciąg działalności Zakładu, zapoczątkowanej przed dwunastu laty tj. w 1923 roku w Dźwierznie i jest równocześnie drugim rokiem działalności Zakładu w nowym warsztacie pracy, Kończewicach, wydzierżawionych przez Pomorską Izbę Rolniczą od Skarbu Państwa w jesieni roku 1933.

Sprawozdanie obejmuje doświadczenia zapoczątkowane w latach ubiegłych w Dźwierznie, nowe tematy doświadczeń założonych w Kończewicach, oraz prace związane z organizacją Zakładu na nowej placówce. Z powodu konieczności należytego wyrównania pól, przeznaczonych pod stały teren doświadczalny, wszystkie doświadczenia w roku sprawozdawczym były założone na polach rezerwowych Fermy.

Działalność fachowa Zakładu obejmowała: prowadzenie doświadczeń na polach Zakładu, akcję doświadczeń zbiorowych u okolicznych rolników, prowadzenie stacji meteorologicznej II rzędu, obserwacji fenologicznych oraz przesyłanie depesz meteorologiczno-rolniczych, działalność wydawniczą, oświatowo-rolniczą i popularyzacyjną, hodowlę zbóż ozimych, opracowywanie doświadczeń z odmianami pszenicy jarej, jęczmienia i owsa do syntez ogólno-krajowych, zorganizowanych przez Komisję Współpracy w Doświadczalnictwie, wyrównywanie terenu pod doświadczenia i zbadanie go pod względem gleboznawczym oraz prace związane z prowadzeniem Fermy.

Doświadczenia na polach Zakładu.

Na wiosnę 1934 roku założono wymienione poniżej doświadczenia, które na jesieni zebrano, opracowano metodycznie i podano w sprawozdaniu fachowem do druku.

Odmianowe:

1. Porównanie 10 odmian pszenicy jarej,
2. „ 13 „ jęczmienia jarego,
3. „ 14 „ owsa,
4. „ 4 „ prosa,
5. „ 5 „ kukurydzy,

6. porównanie 9 odmian buraków cukrowych
7. „ 9 „ różnych buraków pastewnych,
8. „ 6 „ ziemniaków wczesnych ods. (dośw. zapoczątkowane w Dźwierznie),
9. „ 6 „ ziemniaków wczesnych oryg.,
10. „ 20 „ ziemniaków późnych oryg.,
11. „ 5 „ grochu (zniszczone przez mszyce),
12. „ 10 „ fasoli,
13. „ 10 „ bobiku (zniszczone przez mszyce),
14. „ 4 „ lucerny,
15. „ 7 „ kapusty pastewnej,
16. „ 8 „ lnu,
17. „ 4 „ konopi,
18. „ 8 „ soji,
19. „ 4 „ tytoni ciężkich,
20. „ 4 „ maku,
21. „ 2 „ słonecznika na ziarno,
22. „ 3 „ lucerny (doświadczenie zapoczątkowane w Dźwierznie).

Na jesieni 1934 roku założono na polach Zakładu następujące doświadczenia odmianowe:

23. porównanie 21 odmian pszenicy ozimej,
24. „ 4 „ pszenicy ozimej (siew późniejszy z powodu późniejszego nadesłania),
25. „ 15 „ żyta ozimego,
26. „ 3 „ jęczmienia ozimego (częściowo wymarzło),
27. „ 7 „ rzepaku ozimego.

Doświadczenia nawozowe założone na polach Zakładu na wiosnę 1934 r.

28. Badanie potrzeb nawozowych gleby w trójpolówce: pod buraki cukrowe i jęczmień jary; doświadczenie statystyczne — wieloletnie kontynuowane nadal w Dźwierznie,
29. Badanie potrzeb nawozowych gleby pod buraki cukrowe,
30. „ „ „ łąki,
31. Intensywność nawożenia azotem w saletrzaku na łące,
32. „ „ kainitem łąki,
33. Wartość porównawcza nawozu fosforowego „supertomasyny“ pod buraki cukrowe,
34. Nawozowe i niszczące chwasty, działanie azotniaku pod jęczmień jary,

35. Porównanie wartości różnych nawozów potasowych pod jęczmień jary,
36. Porównanie wartości różnych nawozów potasowych pod buraki cukrowe,
37. Zwiększanie dawek tlenku potasu pod jęczmień jary,
38. „ „ „ „ „ buraki cukrowe,
39. Czas stosowania nawozów potasowych pod buraki cukrowe,
40. Wpływ zwiększania dawek superfosfatu na plony siana łąkowego.
41. Wpływ związków azotowych fizjologicznie kwaśnych na nawozy fosforowe pod buraki cukrowe,
42. Intensywność nawożenia azotem w saletrze wapniowej i w saletrzaku pod buraki cukrowe,
43. Wartość nawozów azotowych pod buraki cukrowe.
44. Intensywność nawożenia azotem pod machorkę pomorską.
45. Wpływ soli kuchennej przy nawożeniu potasów pod buraki cukrowe.
46. Wpływ soli kuchennej przy nawożeniu azotowem pod buraki cukrowe.
47. Wpływ kalimagu na plony i na procentową zawartość skrobi w ziemniakach.
48. Wpływ wapnowania na plony lucerny.
49. Wpływ kompostowania na plony siana łąkowego.
50. Doświadczenie nad działaniem siarczanu miedzi na stan łąki.

Doświadczenia nawozowe założone na polach Zakładu na jesieni 1934 r.

51. Porównanie działania supertomasyny, tomasyny i superfosfatu pod pszenicę ozimą, przy równoczesnem zwiększaniu dawek kwasu fosforowego.
52. Porównanie działania supertomasyny, tomasyny i superfosfatu pod rzepak ozimy,
53. Potrzeby nawozowe gleby pod pszenicę ozimą.
54. Czas stosowania kainitu na łąkę.

Na wiosnę 1934 r. założono na polach Zakładu następujące doświadczenia uprawowe.

55. Wpływ walca kołkowego konstrukcji profesora Biedrzyckiego na plony buraków cukrowych.
56. Wpływ czasu przerywki i czasu kopania na plony buraków cukrowych.
57. Wpływ przykrywania (dekowania) lucerny na zimę na jej plony.

Na wiosnę 1934 r. przeprowadzono na polach Zakładu następujące doświadczenia różne.

58. Z rozmaitym sposobem zakładania lucerników,
59. Wpływ szczepienia soji bakterjami bulwkowemi na plon i jego jakość,
60. Wpływ zaprawiania nasienia buraczanego na plony buraków cukrowych,
61. Wpływ wielkości kłębków buraczanych na plony buraków cukrowych,
62. Wpływ obcierania kłębków buraczanych na plony buraków cukrowych,
63 Słonecznik na paszę,
64. Wiązanka wrotyczowa na paszę.

Na jesieni 1934 r. założono następujące doświadczenia.

65. Wpływ zaprawiania pszenicy ozimej przeciw śnieci,
66. Wpływ zaprawiania ziarna siewnego żyta na plony,
67. Doświadczenie z mieszankami odmian żyta ozimego,
68. Doświadczenie z mieszankami odmian pszenicy ozimej,
69. Doświadczenie z wsiewkami grochu ozimego w żyto ozime na ziarno,
70. Doświadczenie z wsiewkami grochu ozimego w żyto ozime na zieloną paszę,
71. Czas siewu rzepaku ozimego,
72. Czas siewu jęczmienia ozimego.

Pozatem na wiosnę 1934 r. założono poletka demonstracyjne ze sposobami siewu buraków cukrowych (siew zwykły, w normalne rzędy oraz siew na krzyż dostosowany do pielęgnacji konnemi narzędziami); ze sposobami sadzenia ziemniaków (zwykły, na krzyż, pod szpadel i amerykański z przykrywaniem słomą), doświadczenie ekologiczne z wysadkami buraków cukrowych, zorganizowane przez Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, poletka pokazowe rzepiku jarego, gorczycy, łubinu żółtego i omszonego, tatarki, końskiego zębu, słonecznika na paszę, oraz ogródek botaniczny traw i innych roślin.

Doświadczenie zbiorowe w okolicy.

Dział ten jest cennem uzupełnieniem prac samego Zakładu, a dla miejscowego rolnictwa ma ogromne znaczenie.

Prowadzenie tego działu umożliwione jest dzięki otrzymywanej subwencji od Polskiego Przemysłu Cukrowniczego w Poznaniu na akcję

doświadczeń z burakami cukrowemi, jedną z ważniejszych roślin pod względem gospodarczym tutejszego okręgu.

Niestety zmniejszenie subwencji wpłynęło ujemnie na rozszerzenie tej akcji, a nawet gorzej, bo zmusiło do pewnego zredukowania ilości doświadczeń.

Należy nadmienić, że akcja ta zapoczątkowaną została w 1927 r. i prowadzoną jest bez przerwy, zyskując ogólne zainteresowanie i uznanie.

Dorobek tej akcji przedstawia się bardzo poważnie w postaci całego szeregu wyników z przeprowadzonych doświadczeń i omówiony jest w fachowem sprawozdaniu Zakładu oraz w prasie fachowej.

Zasadniczo prowadzi się tylko doświadczenia buraczane, w miarę jednak możliwości zakłada się doświadczenia i z innemi roślinami, uwzględniając tematy interesujące poszczególnych rolników praktyków.

W okresie wiosennym, roku sprawozdawczego, przeprowadzono na terenach powiatów toruńskiego i wąbrzeskiego następujące doświadczenia:

1 doświadczenie. Badanie potrzeb naukowych gleby pod jęczmień jary. Mlewo, p. Kamiński Jan.

1 doświadczenie. Nawozowe i niszczące chwasty działanie azotniaku olejowego i pylastego, oraz wpływ na ilościowe i jakościowe zwiększenie plonów jęczmienia jarego. Witkowo, p. Kamiński Franciszek.

3 doświadczenia. Intensywność nawożenia azotem w saletrze wapniowej i w saletrzaku pod buraki cukrowe. Zalesie — p. Mellin Zygmunt, Zelgno — p. Płoski Stanisław, Pluskowęsy — p. Kalksteinowa.

3 doświadczenia j. w. pod buraki pastewne. Mlewo — p. Kamiński, Witkowo — p. Kamiński Franciszek, Zelgno — p. Płoski Stanisław.

4 doświadczenia. Wartość porównawcza nawozu fosforowego — supertomasyna pod buraki cukrowe. Zalesie — p. Mellin, Pluskowęsy — p. Kalksteinowa, Obrąb — p. Kalksteinowa, Witkowo — p. Kamiński Franciszek.

1 doświadczenie. Badanie wartości nawozów potasowych pod buraki cukrowe. Pluskowęsy — p. Kalksteinowa.

1 doświadczenie. Wpływ zwiększania dawek tlenku potasu na plony buraków cukrowych. Pluskowęsy — p. Kalksteinowa.

1 doświadczenie. Odmiany ziemniaków. Zelgno — p. Cybula Jan.

3 doświadczenia. Wpływ kalimagu na zawartość skrobi. Zelgno — p. Cybula Jan, Pluskowęsy — p. Kalksteinowa, Witkowo — p. Kamiński Franciszek.

W sezonie jesiennym 1934 r. założono następujące doświadczenia w okolicy:

1 doświadczenie z 5 odmianami żyta ozimego. Mlewo — p. Kamiński Jan.

1 doświadczenie z 6 odmianami rzepaku ozimego, Pluskowęsy — p. Kalksteinowa.

1 doświadczenie z potrzebami nawozowemi gleby pod pszenicę ozimą, Mlewo — p. Kamiński Jan.

4 doświadczenia z supertomasyną pod pszenicę, Pluskowęsy — p. Kalksteinowa (2 doświadczenia), Mlewo — p. Kamiński Jan, Kończewice — p. Majewicz St.

3 doświadczenia z potrzebami pokarmowemi rzepaku ozimego, ze szczególnem uwzględnieniem form nawozów fosforowych. Pluskowęsy — p. Kalksteinowa, — 2 doświadczenia w dwóch różnych polach, Kończewice — p. Zieleziński.

4 doświadczenia z czasem stosowania kainitu na łąkę. Zalesie — p. Mellin, Pluskowęsy — p. Kalksteinowa, Kończewice — p. Młodzianowski Jan.

Stacja Meteorologiczna.

W Zakładzie Doświadczalnym prowadzona jest stacja meteorologiczna II rzędu, należąca do sieci stacji meteorologicznych Państwowego Instytutu Meteorologicznego w Warszawie. Spostrzeżenia dokonywane są regularnie trzy razy dziennie. Notuje się temperaturę powietrza, nasycenie parą wodną, ciśnienie barometryczne, temperaturę gruntu na różnych głębokościach, stopień zachmurzenia, kierunek i siłę wiatru, oraz opady atmosferyczne.

Prowadzone są również systematyczne spostrzeżenia fenologiczne; w tym też celu założono ogródek fenologiczny.

Wyniki spostrzeżeń w opracowaniach miesięcznych wysyła się do Państwowego Instytutu Meteorologicznego w Warszawie co miesiąc, pozatem obszerniejsze omówienie czynników meteorologicznych każdego roku umieszcza się w fachowem sprawozdaniu Zakładu.

Działalność wydawnicza oświatowo - rolnicza i popularyzacyjna.

Działalność za okres sprawozdawczy polega na opracowaniu i wydaniu drukiem sprawozdań za rok 1933 w ilości 300 sztuk, streszczeń z tychże sprawozdań, komunikatów wiosennych i jesiennych w ilości po 1000 sztuk, oraz popularnych artykułów w „Kłosach" (w ilości 12 sztuk) na aktualne tematy i w takim czasie, aby rolnik-praktyk mógł je ewentualnie wykorzystać jeszcze w bieżącym sezonie.

Poza powyższem, działalność oświatowo-rolnicza i popularyzacyjna polegała na wygłoszeniu pogadanek i referatów na zebraniach Kółek Rolniczych, Związku Ziemian, Kołach Porad Sąsiedzkich itp., oprowadzaniu po polu doświadczalnem wycieczek, w których wzięło udział

w roku sprawozdawczym około 1000 osób, udzielaniu wyjaśnień, porad i wskazówek fachowych w miarę zgłaszania się rolników ustnie, pisemnie lub też telefonicznie. Zakład Doświadczalny dostarcza także, w miarę możności, okolicznym drobnym rolnikom, osadnikom i większej własności na dogodnych warunkach uszlachetnionych zbóż siewnych w odmianach najodpowiedniejszych dla warunków agrologicznych naszego rejonu.

W okresie sprawozdawczym dostarczono i wymieniono 1.011 q zbóż ozimych, 270 q zbóż jarych oraz 3.265 kg ziemniaków rako-odpornych. Dostarczono również 16 tryków zarodowych i 6 prosiąt typu bekonowego. Pozatem Zakład utrzymuje stację knura, stadnika, ogiera, tryków. Prowadzone są obserwacje nad żywieniem owiec i trzody chlewnej. Rozszerzenie tego działu, skądinąd bardzo ważnego, pomimo posiadania odpowiedniego i wartościowego materjału zwierzęcego napotyka na trudności z powodu braku odpowiedniego asystenta, gdyż obecny personel Zakładu już tym nowym obowiązkom sprostać nie jest w stanie.

Hodowla zbóż.

Od roku 1931 Zakład Doświadczalny prowadzi hodowlę zbóż, zapoczątkowaną przez Inż. K. Ziembińskiego w 1925 roku w majątku Jeleń Szlachecki (pow. gniewski).

Z powodu sprzedaży majątku Inż. Ziembiński zmuszony był hodowlę zlikwidować, odstępując ją Pomorskiej Izbie Rolniczej, na której polecenie jest ona nadal prowadzona w Zakładzie Doświadczalnym.

Wszystkie odmiany, jako odmiany oryginalne zostały zarejestrowane przez Sekcję Centralną do Spraw Nasiennictwa w rejestrze wstępnym. Hodowane są następujące zboża: Jęczmień ozimy — Mamut Jeleński — pochodzi z jęczmienia ozimego „Mamut“ mało wymagający, bardzo wczesny, nadaje się na gleby ciężkie i średnio ciężkie; żyto ozime Białoruskie — pochodzi ze skrzyżowania Altpaläschker z Petkusem, a następnie z Wierzbieńskiem, średnio wymagające, pora dojrzewania średnia, zimotrwałe, nadaje się na gleby cięższe, średnio-ciężkie i lżejsze; hodowla jego datuje się od 1913 roku; pszenica ozima Jeleńska Zimotrwała (o ziarnie białem i kłosie luźnym) pochodzi z miejscowej, — zimotrwała, średnio wymagająca, pora dojrzewania średnia, nadaje się na gleby ciężkie i średnio-ciężkie; pszenica ozima Znajda Jeleńska (o kłosie zwartym square-headowym i ziarnie czerwonem), pochodzi również z miejscowej, średnio wymagająca, pora dojrzewania średnia, nadaje się na gleby ciężkie i średnio ciężkie.

W roku sprawozdawczym porównywano: 6 linji jęczmienia ozimego, 15 linji żyta ozimego, 15 linji pszenicy ozimej „Jeleńskiej Zimotrwałej“, oraz 15 linji pszenicy ozimej „Znajdy Jeleńskiej“. W kilku

punktach, gdzie odmiany, zwłaszcza pszenica Jeleńska Zimotrwała, tutejszej hodowli były uprawiane, wybiły się, dając wyższe plony od innych odmian. Pszenica Jeleńska Zimotrwała cieszy się w naszym rejonie wielkiem zainteresowaniem.

Opracowywanie doświadczeń z pszenicą ozimą, jarą, jęczmieniem i owsem do syntez ogólno - krajowych.

Komisja Współpracy w Doświadczalnictwie zainicjowała syntetyczne opracowanie wszystkich doświadczeń odmianowych ze zbożami i ziemniakami, przeprowadzonych od czasu powstania Państwa Polskiego do 1933 roku włącznie.

W pracach tych żmudnych i obszernych, aczkolwiek ważnych i interesujących, bierze udział personel Zakładu.

Zbadanie terenu doświadczalnego pod względem gleboznawczym.

W roku sprawozdawczym zostały przeprowadzone badania terenu, przeznaczonego pod stałe pole doświadczalne pod względem gleboznawczym. Badania te zostały wykonane przez pracowników Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Teren ten był również wyrównywany rolniczo.

Ferma.

Przeprowadzono gruntowny remont budynków gospodarczych, domów mieszkalnych służby folwarcznej oraz częściowo domu mieszkalnego, remontowano i ogrodzono gnojownik, odremontowano gruntownie komplet młocarniany: motory, żniwiarki i snopowiązarki. Reperowano urządzenia drenarskie, wyloty i rowy, z których absolutnie żaden nie funkcjonował. Urządzono inspekta oraz suszarnię ogniową i powietrzną do tytoniu na 6 ha. Zakupiono i urządzono czyszczalnię mechaniczną do nasion, podniesiono i poprawiono stan łąk, założono szkółki drzew na przestrzeni 3 ha, oraz przygotowano teren pod założenie nowych szkółek i sadu, skompletowano ilościowo inwentarz żywy i przeprowadzono równocześnie jego selekcję pod względem jakościowym.

E. OCHRONA ROŚLIN.

Rośliny uprawiane przez człowieka w polach, ogrodach, sadach i lasach ulegają wielu niebezpieczeństwom, grożącym im od organizmów roślinnych, najczęściej grzybów i bakteryj, czy też zwierzęcych, owadów, pajęczaków, a także wyżej uorganizowanych zwierząt kręgowych. Wskutek stworzenia przez hodowlę sztucznych warunków hodowli roślin, zakłócił człowiek równowagę w przyrodzie. Choroby i szkodniki, znajdując dla siebie dogodne warunki, rozmnażają się cza-

sami do tego stopnia, że niszczą nieraz doszczętnie całe łany, jak to zresztą miało miejsce w roku sprawozdawczym z mszycami, które na całym terenie Pomorza zniszczyły rośliny strączkowe w 80—100%. Inne gatunki mszyc wystąpiły na burakach, maku, bobibu i na roślinach warzywnych, wyrządzając i tu olbrzymie szkody. Wspomnieć pozatem jeszcze wypada o epifitycznem wystąpieniu w okresie sprawozdawczym „brunatnej zgnilizny" owoców ziarnkowych, z powodu której plon jabłek i gruszek wypadł o 30% niżej.

Jednem słowem choroby roślin zarówno rolnikowi jak i ogrodnikowi a z tem i społeczeństwu przynoszą olbrzymie szkody, to też jest obowiązkiem społecznym pasorzyty te tępić i zwalczać.

Chcąc w tej pracy przyjść z pomocą rolnikowi oraz w celu uświadomienia szerokiego ogółu o konieczności stosowania metod walki z chorobami i szkodnikami roślin, została utworzona przy Pom. Izbie Rolniczej Stacja Ochrony Roślin, która ma za zadanie, w pierwszym rzędzie nieść fachową pomoc rolnictwu, ogrodnictwu i leśnictwu przy zwalczaniu chorób i szkodników jak i tępieniu chwastów, przez udzielanie zgłaszającym się bezpłatnych porad i podawania wskazówek, kiedy i jakiemi środkami należy poszczególne te pasorzyty tępić.

Izba jako właściwy zakład ochrony roślin prowadzi też rejestrację występujących chorób i szkodników na jej terenie działania przez własne obserwacje, za pośrednictwem szkół rolniczych oraz specjalnych korespondentów. Gromadząc w ten sposób materjał i określając straty spowodowane wystąpieniem chorób i szkodników roślin, Izba może wypośrodkować, które z nich najwięcej wyrządzają szkód i których w przyszłości należy najwięcej się obawiać.

Zebrany materjał chorób wysyła się następnie do Państw. Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Bydgoszczy, a ze szkodników do Stacji Ochrony Roślin w Warszawie, gdzie następuje ogólne zestawienie i opracowanie zebranego materjału z całego Państwa.

Izba bada zdrowotność i wydaje świadectwa na rośliny eksportowane i importowane, co z jednej strony daje zagranicy gwarancję należytej zdrowotności wywożonych produktów, a z drugiej strony zabezpiecza nas przed zawleczeniem nowych chorób i szkodników roślin.

Izba pracuje także w kierunku propagandowo - oświatowym urządzając bezpłatne kursy i pokazy tępienia chorób i szkodników. Wydaje pozatem bezpłatnie propagandowe ulotki i plakaty z dziedziny ochrony roślin oraz umieszcza popularne artykuły w prasie fachowej i codziennej, informując zainteresowanych rolników o aktualnych pasorzytach roślin uprawnych. Organizuje się także akcję tępienia chwastów za pośrednictwem specjalnych w tym celu utworzonych komitetów powiatowych i gminnych.

Ministerstwo Rolnictwa doceniając należycie ważność ochrony roślin i jej wpływ na produkcję roślinną kraju wydało szereg rozporządzeń, nakładając na obywateli obowiązek zwalczania najgroźniejszych chorób, szkodników i chwastów. I tak zostało dotychczas wydane rozporządzenie o przymusowem zwalczaniu raka ziemniaczanego, korówki wełnistej, berberysu i ostu.

W związku z temi rozporządzeniami jest Izba jako właściwy terytorjalny zakład ochrony roślin powołana do współdziałania z władzami administracyjnemi do nadzoru nad wykonaniem tych zarządzeń oraz do udzielania władzom wskazań w zakresie zwalczania chorób i szkodników ustawowo przewidzianych.

Wspomniawszy pokrótce o celach i zadaniach Stacji Ochrony Roślin Pom. Izby Rolniczej przechodzimy z kolei do przedstawienia prac w okresie sprawozdawczym.

Działalność praktyczna.

1. Zwalczanie raka ziemniaczanego.

Na wiosnę rozprowadzono wyłącznie za pośrednictwem Izby 8.742,7 q sadzeniaków - ziemniaków rakoodpornych do 5 powiatów oraz na teren miasta Gdyni, gdzie od roku 1934 istnieje obowiązek uprawy ziemniaków wyłącznie rakoodpornych. Razem zostało zaopatrzonych w ziemniaki rakoodporne 553 gospodarstwa, z tego 475 gospodarstw korzystało z zasiłku Ministerstwa Roln. i R. R. zaś 105 gospodarstw korzystało z bezprocentowego kredytu Państw. Banku Rolnego. W czasie kwitnienia ziemniaków Izba dokonała lustracji odmianowej w gospodarstwach posiadających grunta zarażone i zagrożone, celem stwierdzenia, czy wydane zarządzenia są respektowane i czy gospodarstwa te uprawiają ziemniaki rakoodporne. Łącznie zlustrowano 999 gospodarstw w 37 gminach. W miesiącach sierpniu i wrześniu Izba za pośrednictwem swego personelu jak i za pomocą specjalnie do tego celu zaangażowanych lustratorów zbadała uprawy ziemniaków w 713 gminach w 10 powiatach. W wyniku lustracji wykryto 8 nowych ognisk raka ziemniaczanego. W związku z tem Izba opracowała dla nowo porażonych miejscowości projekty zarządzeń dla poszczególnych starostw w celu umiejscowienia tej choroby oraz opracowała dla Urzędu Wojewódzkiego projekt nowych i rozszerzonych okręgów ochronnych. Aby Pomorze zabezpieczyć przed dalszem rozszerzaniem się raka ziemniaczanego, Izba opracowała plan, według którego wszystkie powiaty położone po lewej stronie Wisły będą musiały do roku 1939 przejść na uprawę

ziemniaków rakoodpornych, przyczem pierwszy etap tego planu rozpoczął się już z wiosną 1934 r., kiedy to 270 miejscowości położonych w sąsiedztwie gmin zarażonych musiało przejść na uprawę odmian rakoodpornych.

2. Kontrola i wydawanie świadectw zdrowotności.

W okresie wiosennym Izba wydała z centrali oraz za pośrednictwem szkół rolniczych 2.835 świadectw fitosanitarnych na ziemniaki wywożone zagranicę i do Gdańska na ogólną ilość 184.826 q, w tem 108 świadectw do Francji i Marokko, 107 do Belgji, 53 do Szwajcarji, 160 do Zagłębia Saary, 19 do Austrji, 27 do Niemiec i 2.379 do Gdańska. W jesieni wydano 1.839 sztuk świadectw na ogólną ilość 71.704 q, w tem 234 szt. świadectw do Belgji, 49 do Francji, 8 do Włoch, 2 do Zagłębia Saary, 12 do Egiptu, 10 do Portugalji i 1.524 do Gdańska.

Świadectw fitosanitarnych na wywóz innych roślin żywych Izba wydała tylko 1 świadectwo na 1.000 q nasion buraczanych do Hiszpanji i 1 świadectwo na 1.000 q cebuli do Szwecji.

Świadectw zdrowotności na wwóz wydano razem 122 szt., w tem 117 na owoce (jabłka i śliwki), na 30.084 q, 5 szt. na pomidory, na 3.941 kg oraz 2 świadectwa na cebulę gladjoli i hyacynty.

3. Współpraca Ochrony Roślin w kwalifikacji ziemiopłodów.

Personel ochrony roślin brał udział przy uznawaniu ziemiopłodów w 6 wypadkach, w pracowni jednak oznaczono 147 okazów chorób i szkodników przyniesionych przez kwalifikujących do kontroli i oznaczenia.

4. Zwalczanie korówki wełnistej.

W związku z zwalczaniem korówki wełnistej zbadano 9 szkółek drzew owocowych na Pomorzu. Ścisłą kontrolę sadów przy poszukiwaniu korówki przeprowadzono w mieście Toruń, gdzie też korówkę wykryto w 67 wypadkach. Pozatem skontrolowano 137 sadów w powiatach: Świecie, Chełmno, Grudziądz, Starogard i pow. Morski. Izba stwierdziła w roku sprawozdawczym na jednym transporcie drzewek owocowych, przeznaczonych do rozprowadzenia na teren pomorski, korówkę wełnistą, wobec czego wydała polecenie cofnięcia transportu. W związku z rejestracją podano do Warszawskiej Stacji Ochrony Roślin zanotowane stanowisko korówki wełnistej z wykreśloną mapką.

5. Zwalczanie innych aktualnych chorób i szkodników.

Poza zwalczaniem raka ziemniaczanego Izba najwięcej czasu i uwagi poświęciła zwalczaniu szkodników drzew owocowych. W tym celu urządzono w porze zimowej we wszystkich powiatach, za wyjątkiem powiatu Tczew i Lubawa zebrania przewodniczących i członków utworzonych komitetów ochrony roślin. Na tych zebraniach przedstawiono program działania tych komitetów, przyczem główną uwagę zwrócono na zwalczanie pasorzytów drzew owocowych. Wszyscy obecni na zebraniu otrzymali ulotki o zwalczaniu chorób i szkodników drzew owocowych. Pozatem urządzono w 13 miejscowościach praktyczne pokazy opryskiwania drzew oraz wybrano 10 sadów przykładowych, które są prowadzone przez instruktorów osadniczych P. I. R. W sadach tych są wykonywane wszystkie czynności wchodzące w zakres recjonalnej pielęgnacji drzew. Środki chemiczne do opryskiwania sadów przykładowych bezpłatnie dostarczyła Izbie firma Azot w Jaworznie. W akcji zwalczania szkodników sadowych wydatnie pomagały Izbie szkoły rolnicze w Pawłowie, Świeciu, Chełmży, Kowalewie i Brodnicy przez wypożyczanie zgłaszającym się okolicznym rolnikom opryskiwaczy w celach tępienia chorób i szkodników drzew owocowych. Poza wymienionemi szkołami rolniczemi opryskiwacze posiadają także instruktorzy osadniczy w tych samych celach. Szeroka propaganda prowadzona przez Izbę w dziedzinie pielęgnowania sadów pod względem zdrowotnym, wydała pomyślne rezultaty. Zakupiono bowiem w okresie sprawozdawczym na terenie Pomorza 190 sztuk opryskiwaczy z wolnej ręki, które przyczynią się bezwątpienia do podniesienia stanu zdrowotnego naszych sadów. Izba zorganizowała akcję walki z rójką chrabąszcza majowego. Rójka odbyła się w roku sprawozdawczym tylko w okolicach Brodnicy i części pow. lubawskiego. Sprawozdanie o rójce chrabąszcza wraz z mapą rójkową przesłano do Wileńskiej Stacji Ochrony Roślin, gdzie następuje opracowanie przypuszczalnej przyszłej rójki chrabąszcza z terenu całego Państwa.

Jak już na wstępie zaznaczono, klęskowo wystąpiły w roku sprawozdawczym mszyce na roślinach strączkowych, burakach, bobiku, maku i innych. W związku z tem Izba poczyniła starania u władz skarbowych o ulgi wzgl. umorzenie części podatku gruntowego dla rolników dotkniętych tą klęską.

Jako czynność zleconą z końcem roku kalendarzowego Izba wysłała do Państw. Inst. Nauk. Gospod. Wiejsk. w Bydgoszczy wykaz zbadanych i zanotowanych chorób z terenu pomorskiego oraz dostarczyła dane o występowaniu wołka zbożowego w młynach i spichrzach

pomorskich. Do Stacji Ochrony Roślin w Warszawie Izba wysłała kartki rejestracyjne wszystkich szkodników zanotowanych w okresie wegetacyjnym.

6. Tępienie ostu, berberysu i chwastów.

W celu zorganizowania walki z chwastami Urząd Wojewódzki w porozumieniu z Izbą powołał do życia wyżej wspomniane powiatowe i gminne komitety ochrony roślin. Na czele pow. komitetu stoi każdorazowo Starosta a w gminach wójt lub prezes Kółka Rolniczego. Komitety te urządziły przy fachowej pomocy Izby „dnie tępienia chwastów“ w oparciu o wszystkie instytucje państwowe i samorządowe, jak i o Pomorskie Towarzystwo Rolnicze, Związki młodzieżowe, szkoły rolnicze, duchowieństwo itp. Do wszystkich Komitetów Izba wysłała ulotki i plakaty omawiające i zachęcające do tępienia chwastów w pierwszym rzędzie ostu i berberysu jako ustawą przewidzianych. Na zebraniach niektórych Komitetów był obecny personel Izby, gdzie wygłosił krótki referat. W okresie sprawozdawczym Izba stwierdziła 6 nowych stanowisk berberysu, które poleciła wytępić.

7. Akcja zaprawiania nasion.

Izba posiada 2 zaprawiarki, z których jedna znajduje się w szkole rolniczej w Pawłowie, gdzie rolnicy okoliczni zaprawiali swoje ziarno siewne. Druga zaprawiarka była używana w Kole Doświadczalnem w Lisewie.

8. W okresie sprawozdawczym nadesłano z terenu 157 okazów chorych i uszkodzonych roślin do oznaczenia. Pozatem skierowano do Izby 79 zapytań z dziedziny zwalczania chorób i szkodników. W pracowni oznaczono 147 okazów zebranych przez personel kwalifikujący ziemiopłody.

9. Doświadczenia nad skutecznością środków do zwalczania chorób i szkodników roślin.

Przeprowadzono doświadczenie z „Nikotanem“ firmy Azot przeciwko mszyscy zielonej na różach, przeciwko mszycy bobowej na maku i bobiku i przeciwko mszycom na kapuście. „Nikotan“ okazał się skutecznym w stężeniu 1,25%. Wobec licznych skarg nadesłanych z terenu na preparat „Ratol“, używany do trucia gryzoni zwłaszcza szczurów, Izba przeprowadziła doświadczenia nad jego skutecznością. Dalej przeprowadzono doświadczenia z fosforkiem cynku marki Azot przeciwko gryzoniom.

Prace propagandowo - oświatowe.

Kursy i odczyty z zakresu ochrony roślin Izba przeprowadziła w 27 miejscowościach, obecnych było razem 1.700 osób.

Praktycznych pokazów środków i sposobów zwalczania chorób i szkodników roślin Izba przeprowadziła 13, przy frekwencji około 410 osób.

W okresie sprawozdawczym Izba wydała w zakresie Ochrony Roślin następujące publikacje popularne:

1. Ratujmy nasze sady,
2. Szkodniki rzepaku i innych roślin krzyżowych,
3. Szkodniki roślin kapustnych,
4. Szkodniki ziemne naszych roślin uprawnych,
5. Jak zabezpieczyć sobie największą wydajność zbóż
6. Brunatna zgnilizna owoców,
7. Zgnilizny ziemniaków,
8. Zgnilizny owoców ziarnkowych,
9. Zasady do metod stosowanych w walce z chorobami i szkodnikami roślin,
10. Rdze i muchy spotykane na tegorocznych zasiewach,
11. Korówka wełnista,
12. Kiedy i jakiemi środkami należy opryskiwać drzewa owocowe,
13. Zabiegi pielęgnacyjne w sadach w porze zimowej,
14. Niebezpieczeństwo raka ziemniaczanego na Pomorzu,
15. Prawo równowagi w przyrodzie a ochrona roślin,
16. Jak należy się opiekować ptakami w lasach, ogrodach i polach.
17. Sady nasze w niebezpieczeństwie gołożeru,
18. Higjena roślin doniczkowych.

Pozatem wygłoszono 5 odczytów fachowych przez radjo oraz wydano 12 komunikatów.

Wydawnictw propagandowych w postaci plakatów i ulotek z dziedziny ochrony roślin rozpowszechniono około 17.000 szt. z tytułami:

1. O raku ziemniaczanym,
2. Chrabąszcz jest szkodnikiem,
3. Zapobiegajcie robaczywieniu jabłek i gruszek,
4. Precz z ostami,
5. Korówka wełnista,
6. Sady nasze w niebezpieczeństwie gołożeru,
7. Jakiemi środkami należy opryskiwać drzewa owocowe,
8. Znaczenie ptaków dla ochrony roślin.

Ulotki i plakaty zostały rozprowadzone do Wydziałów Powiatowych, Kółek Rolniczych i Szkół Powszechnych.

Z prac zleconych przez Ministerstwo Rolnictwa i R. R. zostały przez Izbę wykonane doświadczenia nad zwalczaniem fusicladium i owocówki jabłkówki.

F. NASIENNICTWO.

Kwalifikowanie ziemiopłodów, zgłoszonych przez rolników, stanowiło — tak jak i dawniej — główne zajęcie Referatu Nasiennictwa. Odbywało się ono przy zastosowaniu nowych przepisów kwalifikowania ziemiopłodów, uchwalonych dnia 14 maja 1934 r. przez Sekcję Centralną do Spraw Nasiennictwa.

Inspektorami kwalifikującymi byli pp.: Huppenthal, kierownik Referatu Nasiennictwa, Górecki, asystent Referatu Nasiennictwa i inż. Piechociński, dyrektor Szkoły Rolniczej w Pawłowie koło Chojnic; przy kwalifikowaniu ziemniaków był częściowo także czynny p. inż. Schulz, Kierownik Stacji Ochrony Roślin P. I. R. w Toruniu.

Przyjmowanie zgłoszeń o kwalifikowanie, odbywało się na zasadach wyłuszczonych w komunikatach.

Wysokość opłat za kwalifikowanie pozostała taką, jaką była w roku 1933.

Z odmian zagranicznych zbóż i ziemniaków, przyjmowano do kwalifikowania tylko dopuszczane przez uchwały Sekcji Centralnej do Spraw Nasiennictwa.

Ziemiopłody do zakwalifikowania zgłosiło 115 gospodarstw, co wobec 68-miu w roku 1933, przedstawia zwyżkę o 69%; zaznacza się, że najwyższa liczba gospodarstw była w roku 1928 z liczbą 125.

Według gatunków ziemiopłodów zgłoszono następującą ilość odmian i hektarów do zakwalifikowania, przyczem w nawiasie podano liczby dla roku poprzedniego:

Gatunek rośliny	Ilość odmian	Ilość hektarów
Żyto ozime	11 (11)	290,— (262,65)
Pszenica ozima	9 (12)	122,— (139,25)
Jęczmień ozimy	2 (1)	5,— (0,75)
Pszenica jara	3 (2)	9,5 (24,5)
Jęczmień jary	5 (7)	36,5 (36,—)
Owies	6 (5)	28,5 (54,—)
Groch	5 (3)	30,5 (14,75)
Łubin	1 (1)	2,5 (3,5)
Soja	1 (1)	1,5 (1,25)
Buraki pastewne	2 (2)	46,— (36,—)
Koniczyna	1 (0)	10,— (0,)
Mak	1 (0)	2,5 (0,)
Ziemniaki	35 (40)	1314,— (707,85)
razem	82 (85)	1900,5 (1280,5)

Ilość hektarów pod zbożami i innemi roślinami zwiększyła się b. nieznacznie, tj. z 572,7 z r. 1933 na 586,5, zaś pod ziemniakami z 707,8 ha na 1.314 ha, czyli pod niemi wzrosła o 85,6%. Ostatni objaw należy przypisać przedewszystkiem temu, że na wiosnę 1934 r. zagranica poszukiwała jako sadzeniaków głównie ziemniaków kwalifikowanych (i to najczęściej odmiany Industrji). Drugim bodźcem do zgłaszania ziemniaków do zakwalifikowania, było przyznanie ulgi przewozowej tylko dla ziemniaków zakwalifikowanych, mianowicie 50%-owej, przy przewozie do odbiorców krajowych, a 30-%owej przy wywozie zagranicę — do polskiej stacji końcowej.

W porównaniu do roku ubiegłego zauważa się znaczny wzrost ilości ogólnej hektarów, tj. z 1.280,5 na 1.900,5 (=48,4%), co jednakże należy przypisać prawie wyłącznie powiększeniu się ilości ha pod ziemniakami (o 85,6%), reszta bowiem powierzchni była w obu latach taka sama. Pod ziemniakami było w roku 1933 — 55,3% całego obszaru do zakwalifikowania, w r. 1934 — 69%.

Interesującem zapewne będzie dla rolników Pomorza, jakie odmiany ziemniaków i w jakich stosunkowych ilościach były przedstawiane do kwalifikowania w roku ostatnim. Okazuje się, że Industrja Modrowa zajmuje 36,2% powierzchni (oprócz tego Neue Industrie P. S. G. 4,8%), a Preussen 11,3% (więc podobnie jak w latach ubiegłych). Odmiany Odenwälder Blaue, Erdgold, Parnassia i Centifolia obejmują po 6,3 — 5,5% ogółu ha, potem następuje 10 odmian z powierzchnią 2,5 — 1%, a dalsze 18 odmian zajmują już tylko ułamki 1-go procentu.

Na przewóz ulgowy kolejami kwalifikowanych nasion zbóż i innych, tudzież ziemniaków, wydano ogółem 1.683 świadectw; grzbiety świadectw ulgowych były odsyłane do Sekcji Centralnej dla skontrolowania właściwego ich zużycia.

Do worków z zakwalifikowanemi nasionami i ziemniakami wydano 53,911 kart kwalifikacyjnych z odpowiednią ilością etykiet kwalifikacyjnych. Pozatem, dla zakwalifikowanych ziemniaków, wysyłanych wagonowo luzem, wydano 591 poświadczeń uznania.

Pod opieką Izby pozostawały hodowle zbóż, względnie ziemniaków, buraków past. i grochu, istniejące na terenie woj. pomorskiego, a mianowicie:

1. przy Zakładzie Doświadczalnym Pomorskiej Izby Rolniczej w Kończewicach, pow. toruński: jęczmienia ozimego Mamut Jeleński, żyta ozimego Białoruskiego Ziembińskiego, pszenicy ozimej Jeleńskiej Zimotrwałej i Znajdy Jeleńskiej Ziembińskiego;
2. w Gwiździnach, pow. lubawski u p. Henryka Modrowa: żyta ozimego Modrowa, pszenicy ozimej Modrowa, koniczyny czerwonej

Modrowa, grochu Concordia Modrowa, ziemniaków Industria, Preussen, prof. Gisevius, Dyr. Johanssen, Ceres, Apulia i Gloria;

3. w Radzynie, pow. grudziądzki: buraków pastewnych Eckendorfów Czerwonych i Żółtych;
4. w Nowym Jasińcu, pow. świecki: u p. T. Schlietera z żytem ozimem Schlietera;
5. w Górze k. Wejherowa, pow. Morski, u p. Ignacego Żylicza z żytem ozimem Kaszubskiem Żylicza;
6. w Starzyńskim Dworze, pow. Morski, u p. inż. L. Rybińskiego: pszenicy ozimej Ostki Kaszubskiej i Białej Starzyńskiej; (w r. 1934 hodowla ta nie wykazywała aktywności);
7. w Zamartem, pow. chojnicki, w Polsko - Niemieckiej Hodowli Nasion, Sp. z o. p., z pszenicą ozimą piaskową Zamarte;
8. w Lipiej Górze, pow. tczewski, u p. E. Barnbecka z ziemniakami Prima i Optima;
9. w Maciejowie, pow. lubawski, u p. M. Waraksiewicza, nad zapoczątkowaną hodowlą czumizy Waraks.

Do powyższego zauważa się, że największe znaczenie posiada z przytoczonych hodowli — hodowla ziemniaków p. Henryka Modrowa. Jego Industria należy w województwie pomorskiem do najpowszechniej uprawianych odmian jadalnych i ze wszystkich odmian wogóle jest najwięcej eksportowaną zagranicę. Wewnątrz kraju znalazła także szersze zastosowanie przedewszystkiem odmiana Preussen, nietylko ze względu na wysoką plenność, lecz także na rakoodporność, wykazaną przy uprawie w polu. Odmiana prof. Gisevius jest w różnych miejscowościach Polski uważana za jedną z najplenniejszych. Niestety u wspomnianych odmian, a jeszcze więcej u odmiany Dyr. Johanssen i Ceres Modrowa, występują w odsiewach często w większej mierze choroby wirusowe.

Pod kontrolą Izby pozostawały niektóre gospodarstwa, prowadzące selekcję krzakową ziemniaków, mianowicie:

1. Maj. Czarnocińskie Piece (pow. Kościerzyna) firmy Boerenbond Belge, odmiana Industria Modrowa.
2. Maj. Modrowo (pow. Kościerzyna) p. Wernera Modrowa, odmiana Odenwälder Blaue, Frühe Rosen i in.
3. Maj. Nowe Jankowice (pow. Grudziądz) p. Dr. Koerbera, odmiana Parnassia.
4. Maj. Lipiagóra (pow. Tczew) p. Barnbecka, odmiana Alma.
5. Maj. Księżydwór (pow. Działdowo) p. Franckensteina, odmiana Model.
6. Maj. Skarpa (pow. Sępolno) p. Prądzyński, odmiana Nowa Industria P. S. G.

7. Maj. Wielka Komorza (pow. Tuchola) p. M. Janty-Połczyńskiego, odmiana Industria Modrowa.
8. Maj. Żychce (pow. Chojnice) p. Tadeusza bar. Lerchenfelda, odmiana Industria Modrowa.
9. Maj. Zamarte (pow. Chojnice) p. Parparta, odmiana Wohltmann Klein Spiegel i Neue Industrie P. S. G.
10. Maj. Krojanty (pow. Chojnice) p. Pruszaka, odmiana Preussen.
11. Maj. Tuchołka, (pow. Tuchola) p. Dr Germanna, odmiana Industria Modrowa i Odenwälder Blaue P. S. G.

Dla ziemniaków wyselekcjonowanych, zgodnie z obowiązującemi przepisami, założyła Sekcja Centralna do Spraw Nasiennictwa w Warszawie specjalny rejestr pod nazwą Spisu Odmian Ziemniaków selekcji krzakowej; narazie wciągnięte do niego zostały zpośród wyżej wymienionych tylko Alma z Lipiejgóry, Wohltmann z Zamartego i Odenwälder Blaue z Modrowa.

Oprócz wymienionych wyżej 9-ciu gospodarstw hodowlanych, część innych gospodarstw, w których prowadzona była mniej lub więcej stale selekcja krzakowa ziemniaków (w 9-ciu wyżej podanych), lub subplantacja roślin oryginalnych może być zaliczona do kategorji gospodarstw nasiennych. Zatem, oprócz gospodarstw przytoczonych pod 1), 2), 3), 5), 6), 7), 8), 10) i 11), do nasiennych należały następujące:

1. Maj. Pasieki, pow. Brodnica, p. inż. Wł. Jacyny;
2. Maj. Lisnowo Zamek, pow. Grudziądz, p. Schulemanna ;
3. Maj. Gwiździny Małe, pow. Lubawa, p. W. Dejczera;
4. Probostwo w Prątnicy, pow. Lubawa, ks. Drosta;
5. Maj. Wysoka, pow. Tuchola, p. A. Janty-Połczyńskiego;
6. Maj. Tarpno, pow. Grudziądz, Państw. Średniej Szkoły Hodowlano - Rolniczej w Grudziądzu;
7. Gospodarstwo Szkoły Rolniczej — Pomorskiej Izby Rolniczej — w Pawłowie, pow. Chojnice;
8. Gospodarstwo Pomorskiej Izby Rolniczej w Bielawkach, pow. Tczew;
9. Maj. Frąca, pow. Starogard, p. H. Conrada;
10. Maj. Rynkówka, pow. Starogard, p. J. Plehna;
11. Maj. Kopytkowo, pow. Starogard, p. H. Plehna;
12. Maj. Brzezinko, pow. Toruń, p. Dr Esden-Tempskiego;
13. Maj. Raciniewo, pow. Chełmno, p. inż. K. Putza;
14. Gospodarstwo w Papowie Toruńskiem, pow. Toruń, p. W. Hulewicza;
15. Maj. Nawra, pow. Toruń, p. J. Szczanieckiego;
16. Maj. Przysiek, pow. Toruń, p. E. L. Neumanna.

Izba publikowała komunikaty, dotyczące kwalifikowania ziemiopłodów, selekcji krzakowej ziemniaków, cen za ziemiopłody zakwalifikowane, świadectw na przewóz ulgowy zakwalifikowanych ziemniaków i nasion itd. Również zostały wydane wykazy zakwalifikowanych przez Izbę zbóż jarych i innych jarych roślin, ziemniaków i zbóż ozimych, tudzież nakładem Wielkopolskiej Izby Rolniczej i Pomorskiej, ukazał się w druku katalog ziemniaków - sadzeniaków (w języku polskim i francuskim), wraz z odpowiedniemi objaśnieniami.

Izba udzielała porad zgłaszającym się o radę co do doboru odmian ziemiopłodów, tudzież opinjowała wnioski do Ministerstwa na w wóz nasion i ziemniaków z zagranicy i na uwolnienie ich od cła.

Pozatem Izba brała udział w pracach Sekcji Centralnej do Spraw Nasiennictwa w Warszawie, wysyłając na jej zebrania swoich przedstawicieli.

G. STACJA OCENY NASION.

Referat Nasiennictwa i Stacja Oceny Nasion miała wspólny personel składający się z kierownika, asystenta i 2 sił pomocniczych.

Głównym zajęciem Stacji Oceny Nasion było wykonywanie analiz botanicznych nasion i plombowanie ich, t. j. zaopatrywanie worków z nasionami, zbadanemi przez Stację, jej plombą i wydawanie do nich zaświadczenia, stwierdzającego jakość nasion.

Zestawienie analiz botanicznych, wykonywanych w czasie od 1 kwietnia 1934 r. do 31 marca 1935, tu poniżej podane, uwidacznia ilość zbadanych prób nasion i wykonanych w nich poszczególnych oznaczeń, tudzież ilość innych prób, nadesłanych do zbadania.

L. p.	Rodzaj nasienia	ilość prób	na kaniankę	czystość	nasiona obce	pochodzenie	kiełkowanie	waga hl	waga 1000 nas	% skrobi	wilgoć	inne oznacz.	razem oznacz.
1	Zboża	80	—	80	15	—	73	63	71	—	—	—	302
2	Trawy	84	71	36	35	—	7	—	—	—	—	—	149
3	Okopowe	38	—	38	32	—	38	—	36	—	28	2	174
4	Strączkowe	42	—	41	12	—	37	—	15	—	—	—	105
5	Koniczynowate	7246	7246	170	169	144	165	—	—	—	—	—	7893
6	Oleiste	41	—	41	35	—	4	—	—	—	—	—	80
7	Wawrzywne	5	—	4	3	—	3	—	—	—	—	1	11
8	Leśne	5	—	3	—	—	5	—	—	—	—	—	8
	Razem	7541	7316	413	301	144	332	63	122	—	28	3	8722

L. p.	Rodzaj nasienia	ilość prób	na kaniankę	czystość	nasiona obce	pochodzenie	kiełkowanie	waga hl	waga 1000 nas.	% skrobi	wilgoć	inne oznacz.	razem oznacz.
9	Ziemniaki	29	—	—	—	—	—	—	—	28	—	29	57
10	Pasze i mąka	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55	55
11	Przepisy na mieszankę łąkową	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4
12	Oznaczenie nazwy nasienia	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
	Razem	65	—	—	—	—	—	—	—	28	—	90	118
	Ogółem	7607	7316	413	301	144	332	63	122	28	28	93	8840

Ogólna ilość wszystkich prób nasion wynosiła 7.541, z czego przypadało na nasiona roślin koniczynowatych 7.246. Jest to ilość trzy razy większa, niż w poprzednim okresie rocznym.

Z tej ilości próbek zostało nadesłanych do zbadania 1.319 próbek, reszta zaś próbek tj. 5.927 była pobrana przez funkcjonarjusza Stacji z poszczególnych worków plombowanych przez Stację. Wśród owych 1.319 nadesłanych próbek nasion przeważała bardzo znacznie koniczyna czerwona; pozatem była lucerna siewna, lucerna chmielowa, koniczyna biała, koniczyna szwedzka i inne.

Wszystkie próbki nasion koniczynowatych zostały zbadane na zawartość kanianki.

Według przepisów, obowiązujących polskie stacje oceny nasion, zaplombowane przez Stację nasiona roślin koniczynowych i tymotki muszą być nietylko bez kanianki, lecz również wykazywać wysoką czystość i kiełkowanie, zawierać tylko bardzo niewielki procent nasion obcych, a koniczyna czerwona nie może być prócz tego pochodzenia południowo lub zachodnio europejskiego, albo amerykańskiego. Powyższe oznaczenia nie były wykonywane na poszczególnych próbkach, pobranych z worków, lecz na próbkach złączonych w obrębie każdej partji nasienia, stąd też ilość tych oznaczeń jest wielokrotnie mniejsza, niż oznaczeń kanianki. Jedynie w nasionach koniczynowatych, sprowadzonych z zagranicy, które Stacja oplombowała w granicznym Urzędzie Celnym dla stwierdzenia w nich braku kanianki (a to w myśl przepisu odnośnego rozporządzenia Ministerstwa Skarbu) do tego tylko oznaczenia ograniczało się zbadanie pobranych z nich próbek.

W okresie sprawozdawczym Stacja zaplombowała 5.326 worków stukilogramowych z nasieniem koniczyny czerwonej, przeznaczonem do eksportu do Szwecji. Plombowanie to odbyło się w Gdańsku i Gdyni na zlecenie kilku firm. Żadne inne nasiona eksportowane nie były

plombowane przez Stację. Na użytek wewnątrz kraju zaplombowano tylko 158 worków z koniczyną czerwoną.

Worków z nasieniem lucerny siewnej i z innemi koniczynowatemi, sprowadzonych do Polski zaplombowano w Urzędzie Celnym tylko 443. Jest to jednak tylko mała część, którą przez porty w Gdyni i w Gdańsku sprowadzono, gdyż reszta posiadała przepisowe świadectwa zagranicznej stacji oceny nasion.

Próbki nadesłanych do zbadania nasion koniczynowatych, stanowiły główną część wszystkich nadesłanych. Tylko wyjątkowo żądano ich zbadania na czystość i kiełkowanie. Z tego należy wyprowadzić wniosek, że rolnicy nie kupują nasion z gwarancją procentową co do ich czystości i siły kiełkowania, ani też po kupnie nie poddają ich zbadaniu co do ich własności. Z drugiej strony firmy handlowe rzadko kiedy udzielają kupującym nasiona liczbowych gwarancyj.

Wśród zbadanych próbek traw najwięcej było tymotki; większość ich znaczna została zbadana na kaniankę, mniej niż połowa także na czystość.

Zbóż zbadano 80 próbek; prawie wszystkie nadesłali rolnicy do ostatecznego zakwalifikowania ich przez Izbę. To samo można powiedzieć o próbkach strączkowych (głównie grochu i łubinu), których było ogółem 42. W nich i w zakwalifikowanych zbożach oznaczano czystość, zawartość nasion obcych, kiełkowanie, wagę tysiąca nasion i (w zbożach) wagę hektolitra.

Pod mianem „okopowych“ w zestawieniu należy rozumieć głównie nasiona buraków pastewnych; we wszystkich 38 próbkach oznaczono czystość i kiełkowanie; pozatem także wagę 1000 nasion i wilgoć.

Do 41 próbek oleistych należał przeważnie len i rzepak; były one zbadane na czystość i procent nasion obcych.

29 próbek ziemniaków nadesłali rolnicy do ostatecznego ich zakwalifikowania; oznaczono w nich % skrobi, ich zdrowotność itd. Była to tylko część kwalifikowanych przez Izbę ziemniaków, gdyż według przepisów kwalifikacyjnych na rok 1934-ty ziemniaki były badane dla zakwalifikowania na miejscu na próbkach, pobranych przez lustratora Izby.

Pod „pasze i mąka“ w zestawieniu rozumieć należy głównie otręby i makuchy, przesyłane do zbadania przez firmy handlowe i rolników zwykle dopiero w wypadkach zachorowania lub padnięcia zwierząt i podejrzywania o to paszy treściwej.

Reszta rubryk zestawienia stanowi tak małe pozycje, że pomija się tutaj ich omawianie.

Co się tyczy nadsyłających do Stacji próbki nasion, to do nich należało 68 rolników z 208 próbkami, 53 firmy handlowe i spółdzielnie

handlowo - rolnicze z 1.453-ma próbkami, 7 instytucyj — z 7-ma próbkami, 2 urzędy celne z 12 próbkami.

Stacja Oceny Nasion udzielała porad ustnych, na piśmie i przez „Kłosy“ w sprawach nasion i innych, należących do jej zakresu działania.

Stacja O. N. była w kontakcie z Sekcją Botaniczno - Rolniczą Związku Rolniczych Zakładów Doświadczalnych w Warszawie, biorąc udział przez delegowanego przez Izbę urzędnika w jej zebraniach i zebraniach jej Komisji Stacyj oceny nasion i Nasiennej Komisji Porozumiewawczej.

H. LABORATORJUM CHEMICZNE.

W okresie sprawozdawczym zbadano:

	Nadesłano prób	Wykonano analiz
Superfosfatów	35	37
Tomasyn	25	25
Innych fosforowych	1	1
Saletry	3	3
Azotniaków	13	13
Innych azotowych	1	1
Soli potasowych	228	231
Kainitów	307	307
Wapna rolniczego	1097	2463
Makuchów	25	42
Innych pasz	85	262
Torfów i murszów	3	18
Gleb nawozowych	309	348
Mleczarskich	100	100
Różnych	201	837
Razem . . .	2433 prób	4688 analiz.

W porównaniu z latami ubiegłemi daje się zauważyć znaczna poprawa. Ilość nawozów wzrosła o 397, ilość pasz o 55, ilość gleb o przeszło 300 prób.

Kontrola nawozów sztucznych.

W okresie sprawozdawczym stwierdzono następujące odchylenia przy nawozach sztucznych:

Przy azotniaku . . . . do 4% azotu
„ superfosfacie . . . . „ 2% P^2O^5
„ tomasynie . . . . „ 2% „
„ soli potasowej . . . . „ 3% K^2O
„ wapnie . . . . „ 27% CaO

Odchylenia te były zawinione częściowo przez wytwórnie (superfosfat), częściowo przez niepoddawanie nawozów badaniu z każdego wagonu (tomasyny), wzgl. wskutek niewłaściwego przechowywania (sól potasowa, wapno). Przy azotniaku tak poważne odchylenia są spowodowane dwu — trzechletniem składowaniem.

W okresie sprawozdawczym Pomorska Izba Rolnicza oprócz kontroli chemicznej, objęła i zorganizowała kontrolę nad sprzedażą nawozów sztucznych na terenie województwa Pomorskiego. Kontrola objęła 59 miejscowości i 151 przedsiębiorstw, zajmujących się sprzedażą nawozów sztucznych, przyczem dokonano w sezonie jesiennym 1934 i wiosennym 1935 łącznie 254 kontrole.

Na terenie Pomorza sprzedaje nawozy 107 firm w 46 miejscowościach. W liczbie tej znajduje się znaczna ilość firm małych, zakupujących nawozy sztuczne u innych detalistów.

Rozmieszczenie sprzedawców w terenie nie jest równomierne i nie zabezpiecza należycie zaopatrywania Pomorza w nawozy sztuczne, tembardziej, że niektóre przedsiębiorstwa prowadzą tylko nieliczne rodzaje nawozów.

Najlepiej zorganizowana jest sprzedaż nawozów potasowych, dalej idą fosforowe, na samym końcu azotowe. W wielu miejscowościach nawozów azotowych wogóle otrzymać nie można. Przyczynia się do tego brak punktów rozdzielczych a sprowadzanie całych wagonów nie opłaca się sprzedawcom. Spotkano w kilkunastu wypadkach na składach znaczniejsze zapasy azotniaku z przed dwu i trzech lat. Pozostawanie zapasów przez tak długi czas tłumaczyli sprzedawcy koniecznością sprowadzania całowagonowych ładunków, gdyż sprowadzanie drobnicowe podwyższa cenę w tym stosunku, że wszelka racjonalna kalkulacja nie jest możliwa. W związku z powyższym stanem obserwuje się między detalistami zjawisko łańcuszkowej sprzedaży, której dodatkowe koszta w ostatecznym rezultacie pokrywa rolnik.

Równocześnie daje się zaobserwować nawrot do stosowania saletry i pewna niechęć do stosowania azotniaku, tak, że kupcy z trudem pozbywają się posiadanych zapasów azotniaku.

Zjawiska te łączą się z dużemi różnicami cen nawozów. W handlu detalicznym jedynie sól potasowa i kainit wykazują dość równomierne ceny. Przy innych nawozach jak naprz. tomasynie — różnice cen są znaczne.

Supertomasyna, wypuszczona przez Chorzów, nie odegrała roli hamulca w śrubowaniu cen tomasyny, gdyż jest od niej przeszło o 15% droższa, a wysokie koszta przewozu z Chorzowa na Pomorze całkowicie uniemożliwiają konkurencję z towarem zagranicznym, tembardziej, że ciągłe eksperymentowanie i puszczanie na rynek coraz no-

wych kombinacyj nawozów azotowych, zdezorjentowało rolnika, który obecnie zawsze oczekuje, jak podobne nowinki wytrzymają próbę życia.

W zakresie superfosfatów Pomorska Izba Rolnicza stwierdziła jesienią 1934 r., że niektórzy wytwórcy podają gwarancje niezgodne z rzeczywistą zawartością składnika użytecznego. Ostre wystąpienie w tej sprawie umożliwiło usunięcie tych nadużyć tak, że w sezonie wiosennym 1935 r. zakupowane nawozy odpowiadały udzielanym na nie gwarancjom, zabezpieczając rolników przed stratami z tego tytułu.

Ceny detaliczne najdroższych nawozów, jakiemi są nawozy azotowe, wahają się bardzo silnie i wytwórnie do chwili obecnej mało interesowały się tą sprawą, nie robiąc nic, coby mogło wpłynąć na cenę i spowodować wzrost zapotrzebowania tak, jak to naprz. zrobiła wytwórnia soli potasowych. Pomorska Izba Rolnicza wysunęła projekt utworzenia kilkunastu składnic Chorzowa i Mościc, w którychby detaliści mogli się po oryginalnych cenach hurtowych zaopatrywać w nawozy azotowe. Sprawa ta do chwili obecnej nie została załatwiona.

Ustawa o kontroli nad sprzedażą nawozów sztucznych daje Izbie poważne uprawnienia, nie przewiduje jednak ingerencji w zakresie cen, słusznie pozostawiając tę sprawę organizacjom rolniczym. Dla spowodowania obniżki cen detalicznych niezbędna jest współpraca ogółu rolników z Izbą i w tym celu powinni oni domagać się od sprzedawcy podawania gwarancyj na sprzedawane nawozy, podających zawartość składnika użytecznego i porównywać ze sobą ceny nawozów, uwzględniając procentowość nawozu. Stwierdzono bowiem, że ceny te wahają się w tych samych miejscowościach bardzo znacznie, a większość rolników porównuje jedynie same ceny, nie uwzględniając wartości nawozowej. Takie postępowanie naraża ich na poważne straty, wynoszące niekiedy do 2,— zł na worku.

Przy okazji kontroli Pomorska Izba Rolnicza stwierdziła również, że wiadomości sprzedawców o właściwościach nawozów są bardzo ograniczone, a udzielane przez nich rady są przeważnie bez wartości dla rolnika.

W dziale pasz treściwych sporadycznie dawały się zauważyć nadmierne ilości piasku. Ukazał się również w handlu makuch rzepakowy, zawierający olejki gorczyczne. Ilości tych olejków do 0,5% nie przedstawiają rzekomo szkody dla bydła, jednak spasanie takich makuchów jest trudniejsze. Rozpoznanie tego makuchu jest łatwe po charakterystycznym zapachu, występującym przy sparzaniu makucha gorącą wodą.

W dziale gleb najwięcej prób przypada na badania kwasowości gleby. Nadsyłano próby głównie z większych gospodarstw rolnych. Udział mniejszych gospodarstw jest nikły, choć właśnie te gleby są najbardziej narażone na zakwaszenie, gdyż sprzedaż detaliczna wapna rolniczego nie jest wogóle zorganizowana, a ilość sprzedawców, prowadzących detalicznie wapno rolnicze wynosi zaledwie 1% ogółu sprzedawców.

W zakresie naukowym Laboratorjum Chemiczne Izby nie prowadziło prac samodzielnych ze względów budżetowych, ograniczając się do współpracy z Polem Doświadczalnem Izby.

III. Wytwórczość zwierzęca.

Wytwórczość zwierzęca stała w czasie sprawozdawczym pod znakiem dalszej poprawy i pogłębiania prac prowadzonych przez Izbę, mimo ciężkiego położenia rolnictwa.

W hodowli koni wzmagała się tendencja do produkcji konia więcej wartościowego, remontowego.

W dziedzinie hodowli bydła zauważono intensywniejszy wpływ młodzieży. Produkcja mleka doznała lekkiej zwyżki tak pod względem ilościowym jak i zawartości tłuszczu. Opas utrzymywał się na poziomie zeszłorocznym. Produkcja trzody chlewnej poprawiła się poważnie pod względem jakościowym, proces jej modyfikacji w kierunku bekonowym postąpił poważnie naprzód. Chów owiec spotęgował się i rozwijał się pomyślnie tak wśród wielkiej, jak i małej własności. Produkcja wełny, podobnie jak i opasów owczych, poprawiła się w dalszym ciągu. Hodowla drobiu zarodowego kroczyła również naprzód. Produkcja drobiu opasowego, znajdując ujście na rynku angielskim, ożywiła się poważnie. Produkcja jaj wzmogła się również. Gospodarstwa rybne (stawowe) ożywiły się. Produkcja pasz miejscowych postąpiła. Zbiory naogół dopisały. Choroby zwierzęce — zakaźne — występowały naogół sporadycznie.

W zakresie hodowli były czynne:

1. inspektorat hodowli koni,
2. „ hodowli bydła,
3. „ kontroli obór i mleczarstwa,
4. „ hodowli trzody chlewnej,
5. „ hodowli owiec,
6. „ hodowli drobiu,
7. „ weterynarji,
8. „ rybacki.

Oprócz tego 5 inspektoratów pomocniczych przy szkołach rolniczych (w Pawłowie, Kościerzynie, Chełmży, Świeciu, Brodnicy), jeden instruktorat hodowli owiec w Kościerzynie i 7 instruktorów hodowli trzody chlewnej w Chojnicach, Kościerzynie, Świeciu, Tczewie, Toruniu, Grudziądzu, Brodnicy i Lubawie oraz 12 asystentów kontroli obór — stojących pod bezpośrednim nadzorem pomocniczych inspektorów przy szkołach rolniczych.

Czynności w poszczególnych działach hodowli przedstawiają się jak następuje:

A. HODOWLA KONI.

Praca Izby w zakresie hodowli koni rozwijała się w ścisłym kontakcie w Zarządem Państwowego Stada Ogierów w Starogardzie i uwydatniła się przedewszystkiem w uzgodnieniu rozmieszczenia stacji kopulacyjnych, rozwiązywaniu selekcyjnych zagadnień w poszczególnych stadach i skupieniach hodowli. Izba prowadzi agendy działających na terenie Związku Hodowców Koni — Związku Hodowców konia szlach. półkrwi i Stowarzyszenia Hodowców konia zimnokrwistego, prowadzi ich księgi zarodowe, przeprowadza licencję klaczy, rejestrację klaczy na mocy ustawy, porady na miejscu, zorganizowała VI regjonalną wystawę koni remontowych w Grudziądzu, współdziałała z Komisją Remontową w organizacji lokalnych targów remontowych, pośredniczyła w zakupie materjału rozpłodowego i opracowywała wszelkie w tej dziedzinie hodowli potrzebne memorjały dla władz. Inspektor hodowli koni pełni jednocześnie funkcje Naczelnika Wydziału.

R e j e s t r a c j a k l a c z y. Świadectwa rejestracyjne wystawiano tylko na klacze przyjęte do ksiąg zarodowych głównych i wstępnych. Ogółem udzielono 127 świadectw, w tem na klacze szlachetne półkrwi angielskiej 97, na klacze pogrubione krwią reńsko - belgijską 30.

A k c j a r e m o n t o w a. Akcja remontowa prowadzona była głównie przy pomocy Pom. Związku Hodowców konia szlachetnego półkrwi. Hodowcy, stojący poza Związkiem, brali w targach remontowych słaby udział. Targów normalnych było 10, dodatkowych 3. Główną atrakcję stanowił VI regjonalny pokaz koni remontowych w Grudziądzu w dniach 25/26 lipca 1934 r. połączony z premjowaniem i sprzedażą koni remontowych. Razem z końmi kupionemi na pokazie w Grudziądzu, władza wojskowa zakupiła na Pomorzu koni 202. Cena przeciętna na targach normalnych wynosiła zł 876, podczas gdy na pokazie w Grudziądzu łącznie z nagrodami uzyskano cenę przeciętną w wysokości 1143,— zł. Izba wzgl. Związek przeprowadzał

propagandę na rzecz tych targów. Komisja Remontowa stwierdziła poważny postęp w rozwoju pomorskiego konia remontowego, szlachetnego, którym głównie interesowała się. Ciężki pomorski koń stanowił słaby odsetek wśród koni nabywanych przez wspomnianą Komisję.

VI Pomorski Regjonalny Pokaz Koni. Zwyczajem lat poprzednich odbył się w dniu 25/26 lipca 1934 r. VI z rzędu regjonalny pokaz koni remontowych, zorganizowany przez Pomorski Związek Hod. konia szlach. przy współudziale Izby. Na pokaz zgłoszono 195 koni, z których specjalna komisja zakwalifikowała 147, a komisja remontowa zakupiła 120. Resztę koni nabyła Komisja ta z braku kredytów dopiero na zwykłych jesiennych targach. Ministerstwo Spraw Wojskowych wyznaczyło na premjowanie subwencję niestety tylko w wysokości 2000 zł, którą w całej pełni wydatkowano na nagrody indywidualne. Pomorska Izba Rolnicza udzieliła natomiast nagrody honorowe w postaci medali, na premjowanie grup remontowych. Stawki większych hodowli (Komierowo, Cibórz, Mileszewy, Buczek, Bocień) wykazywały wysoki stopień uszlachetnienia, to samo odnosi się do stawek włościańskich z nizin świeckich i okolicy Jabłonowa. Według orzeczenia Komisji dorównywał pokaz zupełnie podobnym imprezom innych województw, dalej awansowanych w hodowli konia remontowego. W połączeniu z pokazem tym urządziło Centrum Wyszkolenia Kawalerji, 18 Pułk Ułanów i 16 Pułk Art. Lek. pokazy koni remontowych pod jeźdźcem, zakupionych w latach poprzednich. Pokazy budziły wielkie zainteresowanie i dawały hodowcom pogląd na dzielność użytkową tych koni i ich dalszy rozwój.

Pokazy hodowlane odbyły się w październiku 1934 r. w Gostyczynie, Brusach i Brodnicy i miały charakter propagandowy. Nagradzano wyłącznie włościańskie klacze z potomstwem półkrwi szlachetne. Pokazy w Gostyczynie i Brusach były słabo obesłane, dopisał tylko pokaz w Brodnicy. Na pokazach tych przedstawiono klacze w typie wschodnio - pruskim. Najlepszy materjał zaprezentowano w Brodnicy, z okolicy Jabłonowa, gdzie hodowla konia szlachetnego od dawna prowadzona jest umiejętnie. Nagrodzono ogółem klaczy 28, potomstwa 9. Nagród pieniężnych z funduszu Izby wydano zł 1045,—.

Państwowe stacje kopulacyjne rozmieścił Zarząd Państwowego Stada Ogierów w Starogardzie w ścisłym kontakcie z Pomorską Izbą Rolniczą. Z ogólnej ilości ogierów państwowych rozmieszczono: 88 ogierów na 35 stacjach kopulacyjnych. Oprócz tego działało w terenie 15 ogierów, oddanych w terminową dzierżawę i 12 ogierów oddanych w wieczystą dzierżawę. Ogiery obsługiwały tak hodowców zrzeszonych w Związkach, jak i hodowców niezwiązkowych i odstanowiły 5138 klaczy, rok przedtem klaczy 5214, a zatem mniej

klaczy 76. Ogiery państwowe pogrubione w ilości 11 stacjonowano tylko w okręgu hodowli konia zimnokrwistego, więc w strefie, w której dopuszczalna jest licencja ogierów tej rasy.

Współudział przy zakupie koni dla wojska. Pomorska Izba Rolnicza łącznie z Związkami Hodowlanemi, stojącemi pod jej egidą, stała w stałym kontakcie z Komisją Remontową i przygotowywała jej teren do zakupów, rozwijała propagandę na rzecz targów. Zainteresowanie do hodowli konia remontowego wzmaga się stopniowo. Racjonalny wychów zatacza coraz większe kręgi.

Pomorski Związek Hodowców konia szlach. półkrwi pracuje, dzięki unji personalnej w osobie insp. hodowli koni P. I. R., który jednocześnie jest kierownikiem Związku, w ścisłym kontakcie z Izbą. Związek liczy obecnie 214 członków, którzy w księgach zarodowych głównych i wstępnych, prowadzonych przez Izbę, zapisanych mają 645 klaczy, z których 188 przyjętych jest do tomu I-go Poznańsko-Pomorskiej księgi stadnej koni półkrwi angielskiej. Zamierzenia Związku napotykają na trudności rozwojowe raz z powodu braku wybitnych ogierów, powtóre z powodu wysprzedaży przez hodowców młodych klaczy na targach remontowych. Mimo tych trudności wzmaga się jakościowy chów, dzięki potanieniu karmy, większego zastosowania chowu pastwiskowego, ostrzejszej selekcji przychówka itd. Związek urządził w roku sprawozdawczym drugi z rzędu regjonalny pokaz koni remontowych w Grudziądzu, który jak powyżej powiedziano, wykazał poważny postęp. Dawniejszy prezes Związku p. pułk. Donimirski złożył swój mandat w ręce p. Tomasza Komierowskiego z Komierowa. Walne Zebranie Związku nadało p. Donimirskiemu w uznaniu 15-letniej wybitnej pracy na niwie pomorskiej hodowli koni, godność honorowego prezesa. Związek znajduje się w stanie reorganizacyjnym, z uwagi na konieczność dostosowania się do nowych przepisów ustawowych.

Pomorskie Stowarzyszenie hodowców konia zimnokrwistego liczy 48 członków, posiadających 188 klaczy zapisanych w księdze zarodowej, z których 70 importowanych jest z Nadrenji. Stada w tej organizacji zrzeszone operują ogierami reńsko-belgijskiemi i nastawiają się głównie na produkcję ogierów dla hodowli powszechnej, umiejscowionej w strefie hodowli konia zimnokrwistego. na ciężkich glebach pszenno - buraczanych. Stowarzyszenie stoi pod egidą Pom. Izby Rolniczej, która przy pomocy swego inspektora hodowli koni prowadzi agendy tej organizacji. Stowarzyszenie importowało w roku sprawozdawczym 5 ogierów reńsko - belgijskich.

Inne prace w dziedzinie hodowli koni. Izba zwołała Zarządy obu Związków na specjalną konferencję, celem zajęcia stanowiska do projektu przepisów wykonawczych do ustawy o nadzorze

nad hodowlą koni oraz do opracowanego przez Izbę projektu okręgów hodowlanych. Uzgodniona opinja przedstawiona zostanie Ministerstwu Rolnictwa i R. R.

B. HODOWLA BYDŁA.

Akcja hodowlana prowadzona była:

a) wśród większej własności przez Pomorski Związek Hodowców Bydła i Związek Kółek kontroli obór, który jednocześnie prowadzi akcję licencyjną i księgi zarodowe dla swoich członków,

b) wśród drobnej własności przez inspektorat hodowli bydła P. I. R.

Czynność inspektoratu tego wyraża się:

1. w licencji stadników w powiatach objętych ustawą o nadzorze nad hodowlą bydła,

2. w stacjonowaniu stadników subwencyjnych,

3. w licencji krów do ksiąg zarodowych,

4. w bieżącem prowadzeniu ksiąg zarodowych dla obór włościańskich,

5. w premjowaniu obór,

6. w notowaniu cen przy rzeźni miejskiej w Toruniu,

7. w kontroli obór,

8. w propagandzie w kierunku uszlachetnienia produkcji i poprawienia jakości nabiału w związku z rozporządzeniem Min. Opieki Społ. o dozorze nad mlekiem,

9. w tępieniu gruźlicy wśród obór zarodowych i udzielaniu porad weterynaryjnych,

10. w kursach dojarskich,

11. w organizacji ocen masła i sera,

12. w akcji popierania serowarstwa,

13. w propagandzie zakładania lucerników, łąk i pastwisk,

14. w szerzeniu wiedzy hodowlanej drogą kursów i wykładów.

L i c e n c j a   s t a d n i k ó w. Na podstawie dawniejszej ustawy o nadzorze państwowym nad buhajami, przeprowadziła Izba Rolnicza licencję stadników w 7 powiatach.

Dokładne wyniki licencji ilustruje poniższe zestawienie::

Powiat	ilość przedstawionych stadników	ilość przyjętych stadników
Chełmno	200	126
Morski	189	111
Sępolno	118	70
Swiecie n/W.	257	133
Tczew	98	74
Toruń	169	122
Wąbrzeźno	105	27
	1136	714

Najlepszy materjał w powiecie tczewskim i toruńskim, najsłabszy w poł.-zach. części powiatu morskiego (dawn. część pow. wejherowskiego). W powiecie tczewskim i wąbrzeskim wielu rolników nie przedstawiło stadników do licencji. W powiecie tucholskim odbyła się orjentacyjna licencja buhajów: z 71 przedstawionych sztuk, przyjęto 44 buhaje.

Na warunkach ustawy dokonywują zakupna rozpłodników, w ścisłem porozumieniu z Izbą Rolniczą, jedynie powiaty sępoleński i wąbrzeski; dla braku środków pieniężnych powiaty morski i wąbrzeski nie zakupiły w b. r. ani jednego rozpłodnika.

W powiecie toruńskim i chełmińskim licencja była połączona z premjowaniem dobrze utrzymywanych i pielęgnowanych rozpłodników, pokrywających obcy materjał. Komisja dawała pierwszeństwo hodowcom, którzy zakupili rozpłodniki z pochodzeniem, na własny koszt. Ogółem udzielono:

a) w pow. chełmińskim 5 premji na ogólną kwotę 95 zł;

b) w pow. toruńskim 15 premji na ogólną kwotę 440 zł,

wyłącznie z funduszów zainteresowanych Wydziałów Powiatowych.

Komisje zgodnie podkreślały dalszą poprawę w pogłowiu przedstawianych rozpłodników, procent stadników pochodzących po buhajach stacyjnych względnie z hodowli włościańskiej, stale się powiększa.

Izba wystąpiła do dalszych pięciu powiatów i to pow. brodnickiego, grudziądzkiego, lubawskiego, starogardzkiego i tucholskiego w sprawie rozciągnięcia na ich terenie postanowień ustawy o nadzorze nad hodowlą bydła, trzody chlewnej i owiec.

S t a c j e b u h a j ó w. W roku sprawozdawczym urządziła Izba Rolnicza 40 stacyj buhaji, zlikwidowała 20, w przeważnej części z powodu upływu 3-letniego okresu stacjonowania, w końcu okresu sprawozdawczego było 91 stacji rozpłodników.

Utrzymanie buhajów, poza kilku wypadkami, dobre. Dzięki stacjonowaniu buhajów, prowadzonem przez Izbę Rolniczą od szeregu lat, rolnicy odnoszą się z pełnem zrozumieniem do tej akcji. Wykorzy-

stanie rozpłodników dostateczne; w niektórych wypadkach nawet za duże; przeciętnie pokrywają rozpłodniki około 70 krów rocznie w pierwszych dwóch latach stacjonowania, w 3-cim roku ilość pokryć jest mniejsza.

Z powodu dalszej redukcji funduszów na stacje rozpłodników, Izba Rolnicza była zmuszoną cały szereg wniosków załatwić odmownie. Przy zakładaniu stacji dawała Izba Rolnicza pierwszeństwo okolicom, w których jest prowadzona systematyczna akcja kontroli mleczności, połączona z licencją materjału do ksiąg rodowodowych, następnie uwzględniała wnioski z osiedli osadniczych.

Pozatem Izba Rolnicza była pomocą w wyborze i zakupnie rozpłodników na stacje gminne; znaczna część stadników nabywanych na stacje gminne pochodziła z hodowli włościańskiej.

H o d o w l a z a r o d o w a w ł o ś c i a ń s k a. Licencję materjału hodowlanego przeprowadziła Izba Rolnicza poza powiatem tczewskim i częściowo toruńskim, we wszystkich powiatach Pomorza. Ogółem zostało zalicencjonowanych 61 buhaji oraz 141 krów do księgi rodowodowej głównej a 371 krów do księgi wstępnej.

Z okazji przeprowadzanej licencji udzielano dokładnych rad i wskazówek, tyczących żywienia i pielęgnowania inwentarza, ze szczególnem uwzględnieniem żywienia młodzieży, następnie urządzenia oborowego, zakładania okólnika, należytego utrzymywania gnojowni i t. p. W całym szeregu miejscowości odbyły się wieczorem zebrania zainteresowanych rolników, na których zagadnienia odnośne — z uwzględnieniem dążenia do możliwej samowystarczalności produkcji pasz we własnem gospodarstwie — były poruszane. Na roztoczenie należytej opieki nad łąkami i pastwiskami, dalej na kwestję zakładania lucerników specjalną zwracano uwagę.

Mimo ciężkich warunków należy podkreślić, w hodowli włościańskiej, zrzeszonej przy Izbie Rolniczej, dalszy postęp.

U kilku hodowców, którzy od dłuższego czasu małe okazywali zainteresowanie, Izba Rolnicza przerwała pracę z dniem 14 maja.

P r e m j o w a n i e o b ó r. W marcu przeprowadziła Izba — w niektórych powiatach równocześnie z okazji dokonywanej licencji materjału do ksiąg rodowodowych, premjowanie obór. Komisja zwracała uwagę na dobór stadników i krów, wychów młodzieży, zdrowie, mleczność krów, stan budynków, rozmieszczenie bydła w oborze, urządzenie oborowe, oświetlenie i wentylację, okólniki, higjenę oborową, gnojownie i t. p. Premjowanie odbyło się w pow. działdowskim, grudziądzkim, kościerskim, lubawskim, sępoleńskim, świeckim i wąbrzeskim.

Do konkursu stanęło 108 gospodarstw; Izba Rolnicza udzieliła 11 nagród honorowych w postaci medali (1 medal srebrny i 3 medale bronzowe), listów pochwalnych oraz 39 nagród pieniężnych. Na nagrody pieniężne złożyły się fundusze Wydziału Powiatowego w Świeciu i Kościerzynie w wysokości 475 zł oraz Izby Rolniczej w wysokości 750 złotych.

Komisja notowania cen. Do Komisji notowania cen za inwentarz (2 razy w miesiącu na targowicy miejskiej w Toruniu) delegowała Izba Rolnicza 2-ch przedstawicieli; biuletyny z notowań ukazują się perjodycznie w codziennej prasie oraz w tygodniku rolniczym „Kłosy".

Kontrola obór włościańskich. W roku sprawozdawczym ceny otrzymywane za mleko i inne produkty hodowli bydła nie uległy poprawie, ani większej zmianie. Pomimo tych niekorzystnych cen i niesprzyjających warunków, stan ilościowy członków nietylko, że został utrzymany na dotychczasowym poziomie, ale były dążenia do rozszerzenia akcji. W myśl bowiem opracowanego planu, Izba Rolnicza zwróciła wysiłki w kierunku organizowania kontroli obór w nizinach Wisły w powiatach Tczew i Świecie. Praca organizacyjna jest jeszcze w pełnym toku.

W kontroli obór zatrudniała Izba 12 kontrolerów mleczności, przydzielonych 5 Inspekcjom Hodowlanym przy szkołach rolniczych.

Inspekcja Hod. w Brodnicy zatrudniała 3 kontrolerów mleczności
„ „ „ Chełmży „ 3 „ „
„ „ „ Chojnicach „ 2 „ „
„ „ „ Kościerzynie „ 1 „ „
„ „ „ Świeciu „ 3 „ „

Na terenie poszczególnych Inspekcji Hodowlanych znajdowały się Kółka Kontroli, pokrywające się zwykle z granicami powiatów, obsługiwane przez jednego kontrolera mleczności. Pod kontrolą mleczności pozostawało 239 obór, a 4167 krów. Na jednego kontrolera przypadało przeciętnie 19,9 obór, oraz 347 krów. Opłaty za kontrolę wynosiły w dalszym ciągu 4 zł rocznie od krowy. Rok obrachunkowy trwał od 15 maja 1934 do 14 maja 1935 r.

Wyniki mleczności, oraz stan akcji kontroli obór zobrazuje najlepiej tabela porównawcza za ostatnie 3-lecie.

Rok kontrolny	Ilość obór	Ilość krów pod kontrolą	Przeciętnie mleka kg na krowę	Przeciętnie % tłuszczu na krowę	Przeciętnie kg tłuszczu na krowę
1932/33	238	3720	3172,5	3,27	103,78
1933/34	255	4035	3224,8	3,24	104,69
1934/35	239	4167	3410,0	3,27	110,62

Jak wynika z tabeli, wydajność mleka i tłuszczu w ostatnim roku kontrolnym również wzrosła, co dowodzi dalszej poprawy jakości pogłowia pod względem zwiększonej użytkowości wskutek systematycznej celowej selekcji.

W roku kontrolnym najwyższą wydajnością wyróżniły się następujące krowy: większej własności: krowa Fortunela nr. 171 własność p. J. Gollnikowej w Serocku, której wydajność wynosiła:

mleka kg 6987,9
% tłuszczu 3,20
tłuszczu kg 223

mniejszej własności: krowa Alfa nr. nielicencjonowana, własność p. K. Krajnika w Janowie, której wydajność wynosiła:

mleka kg 7392,8
% tłuszczu 3,14
tłuszczu kg 232

Ustawa o dozorze nad mlekiem. Program pracy na odcinku uszlachetnienia produkcji mleka Izba Rolnicza rozwiązała w sposób następujący:

a) informowała rolników o przepisach ustawy na specjalnych zebraniach oraz za pośrednictwem swojego organu „Kłosy", prasy codziennej i radja, w szczególności o higjenicznem utrzymaniu obór, o sposobie dojenia i o obchodzeniu się z mlekiem po wydojeniu,
b) rozpowszechniała wśród producentów ulotki, zawierające najważniejsze wskazówki produkowania czystego i zdrowego mleka. na podstawie rozporządzenia Ministra Opieki Społecznej.

Pozatem Izba Rolnicza udzielała pomocy władzom administracyjnym w stopniowem wprowadzeniu ustawy w życie. Z dniem 1 marca 1935 został rozciągnięty art. 16 ustawy, omawiający formy handlu okrężnego mleka, na obszarze powiatów: toruńskiego, grudziądzkiego i tczewskiego oraz w miastach: Toruniu, Grudziądzu, Starogardzie, Chełmnie i Chojnicach. W związku z powyższem Izba Rolnicza zbadała warunki wprowadzenia ustawy (art. 16) we wszystkich miastach woj. pomorskiego i nawiązała kontakt z Zarządami Miejskimi i mleczarniami w miastach.

Oprócz akcji oświatowej wśród producentów mleka, Izba Rolnicza zwróciła uwagę na potrzebę ułatwienia zbytu mleka i zwiększenia jego konsumpcji. W tym celu Izba Rolnicza powołała Komitet Propagandy Spożycia Mleka, który ma rozwinąć wśród społeczeństwa szeroką propagandę konsumowania większej ilości mleka i jego przetworów.

Kursy dojarskie. W okresie sprawozdawczym Izba Rolnicza nie przeprowadziła żadnego kursu dla szwajcarów oborowych, pomimo trzykrotnego organizowania ich. Przyczyną niemożności urzą-

dzenia kursu była zamała ilość zgłoszonych uczestników, gdyż okres 4-tygodniowych kursów wydawał się szwajcarom i właścicielom obór za długi. Wobec tego Izba Rolnicza zrewidowała program kursów, skracając je do dni 10. Równocześnie Izba Rolnicza nawiązała kontakt ze Związkiem Zawodowym Szwajcarów Oborowych w Grudziądzu, zapewniając sobie frekwencję uczniów na przyszłość.

Dla kursów dojarskich Izba Rolnicza zakupiła gumowy model wymienia, który ma służyć do ćwiczeń praktycznego dojenia i demonstrowania chwytów, oraz zakupiła szereg innych przyrządów.

Popieranie przetwórstwa i serowarstwa. W okresie sprawozdawczym sytuacja na rynku mleczarskim nie uległa poważniejszej zmianie. Zwiększony eksport masła zagranicę nie odegrał znaczniejszej roli, gdyż ceny masła, oraz ceny za jednostkę tłuszczu w mleku nie wzrosły i utrzymywały się nadal na dotychczasowej wysokości.

Stan ilościowy mleczarń nie uległ większym zmianom i waha się w granicach 190—195. Oprócz akcji zmierzającej do uszlachetnienia produkcji mleka i poprawienia jakości surowca, Izba Rolnicza przystąpiła do akcji mającej na celu doskonalenie wyrobu masła. W tym celu Izba Rolnicza, po porozumieniu się z Komitetem Państwowych Ocen Masła i Serów, zorganizowała w Toruniu dnia 29. V. 1934 ocenę masła i serów dla woj. pomorskiego i poznańskiego. Ocenę nadesłanych prób przeprowadził Komitet Państwowych Ocen Masła i Serów. Do oceny masła przysłały próby 26 mleczarń z Pomorza i 34 mleczarnie z Wielkopolski, a do oceny serów 4 serownie z Pomorza i 3 serownie z Wielkopolski. W wyniku oceny uznano:

12 prób masła jako bardzo dobrych, klasy IB
34 „ „ „ dobrych, klasy II
10 „ „ „ wadliwych, klasy III
2 „ „ „ złych, klasy IV

Natomiast jesienna ocena masła i serów dla woj. Pomorskiego i Poznańskiego została urządzona przez Komitet Państwowych Ocen Masła i Serów we Wrześni dnia 20 października 1934 r.

W programie prac nad zracjonalizowaniem produkcji serów tylżyckich, Izba Rolnicza wykonała następujące czynności: a) sporządziła dokładną statystykę serowarstwa, b) urządziła wiosenną ocenę serów w Toruniu, c) umieściła w serowni Mątawy praktykanta serowarskiego, kandydata na późniejszego instruktora serowarskiego, d) wyszukała placówkę spółdzielczą mleczarnię w Gniewie, mogącą nadawać się na ośrodek produkcji serowarskiej, po uprzedniej lustracji przez specjalną Komisję, e) nawiązała kontakt ze serowniami i dostawcami mleka za pośrednictwem inspektora hodowli.

Wreszcie Izba Rolnicza wydała drukiem pierwszą Statystykę Mleczarską Woj. Pomorskiego za 1933 rok, w opracowaniu inż. Komara, Inspektora hodowli.

W e t e r y n a r j a. Prace lekarza weterynarji polegały głównie na tępieniu gruźlicy u bydła w oborach zarodowych, zrzeszonych w Pom. Tow. Hodowców Bydła i w oborach pozostających pod opieką fachową Pomorskiej Izby Rolniczej, według przepisów ustawy o zwalczaniu chorób zaraźliwych. Celem akcji przeciwgruźliczej było zapewnienie produkcji zdrowego materjału rozpłodowego i hodowlanego.

Tępienie gruźlicy odbywało się metodą dr. Ostertaga, przyczem badania kliniczne przeprowadzał lekarz weterynarji Izby Rolniczej, a badania bakterjologiczne i szczepieniowe prowadzone były w Pracowni Rozpoznawczej Państwowego Instytutu Naukowego w Bydgoszczy.

W czasie od 1. IV. 1934 do 31. III. 1935 zbadanych zostało 69 obór, z ogólną ilością 1908 sztuk bydła, przeważnie krów, stadników i jałowic. Badanie kliniczne stwierdziło podejrzenie o gruźlicę płuc, wymienia i macicy ogółem u 147 sztuk, czyli u ca 8% całego zbadanego pogłowia.

Do zbadania bakterjologicznego w Instytucie pobrano ogółem 253 prób mleka zbiorowego i pojedyńczego oraz 67 prób wyksztusin płucnych, wydzielin z macicy i kału.

Przeszczepiono na świnki morskie ogółem 78 prób. W powyższych próbach stwierdzono: 6 wypadków gruźlicy płuc, 4 wypadki gruźlicy wymienia, a reszta prób dała wynik ujemny.

Wyniki badań przedstawia następująca tabela:

Rok	Zbadano obór	Zbadano bydła	Klin stwierdzono gruź. u sztuk	Klin. podej o gruźl. szt.	Bakterjolog. i szczepien. stwierdzono			
					gruźl. płuc	gruźl. wymienia	gruźl. macicy	gruźl. jelit
1934/35	69	1908	10	147	6	4	—	—

Jak widać z powyższego zestawienia, stan zdrowotny bydła zarodowego w czołowych oborach jest zadowalający, gdyż procent stwierdzonej gruźlicy nie przekracza 0,6 zbadanego pogłowia.

Oprócz właściwej akcji zwalczania gruźlicy, Izba Rolnicza prowadziła badania kliniczne zdrowotności krów w tych oborach, z których mleko wysyłane było do W. M. Gdańska. Badania odbywały się co 3 miesiące i wykonywane były przez 6 lekarzy weterynarji z upoważnienia Izby Rolniczej w powiatach morskim, kartuskim, kościerskim, starogardzkim i tczewskim.

Wyniki tych badań przedstawia następujące zestawienie:

Data badania	Zbadano obór	Zbadano krów	Podejrzano o gruźlicę sztuk
kwiecień 1934 .	159	2060	13
lipiec „ .	141	2065	14
październ. „ .	232	2185	27
styczeń 1935 .	502	5000	30

Jak widać z tabeli, na ogólną ilość 11.310 szt. zbadanych krów, stwierdzono podejrzenie o gruźlicę u 84 sztuk, czyli 0,74% zbadanej ilości. Wobec tego stan zdrowotności pogłowia bydła w gospodarstwach włościańskich należy uznać za zadowalający.

Poza tą główną pracą udzielał lekarz weterynarji pomocy fachowej z dziedziny lecznictwa i zwalczania chorób zaraźliwych, udzielał różnych porad pisemnych i ustnych, następnie wyjeżdżał na zebrania Kółek Rolniczych z referatami, oraz wyjeżdżał jako rzeczoznawca na wezwania w sprawach wymagających opinji lekarza weterynarji.

Akcję oświatową w zakresie hodowli bydła przeprowadzała Izba Rolnicza drogą referatów na okręgowych i powiatowych zebraniach i kursach Kółek Rolniczych a nadto na zebraniach hodowców zrzeszonych przy Izbie Rolniczej.

Instruktorów osadniczych oraz powiatowych zapoznała Izba Rolnicza z całokształtem pracy hodowlanej z zakresu hodowli bydła na specjalnych konferencjach. Specjalny nacisk kładła Izba Rolnicza na zagadnienie samowystarczalności pod względem produkcji pasz we własnem gospodarstwie ze szczególnem uwzględnieniem roztoczenia opieki nad łąkami i pastwiskami, zakładanie lucerników itp.

C. HODOWLA OWIEC.

W roku sprawozdawczym hodowla owiec w porównaniu do innych gałęzi produkcji zwierzęcej cieszyła się korzystną konjunkturą, która została spowodowana niską ceną produktów karmowych w stosunku do wysokich cen wełny i opasu owczego.

Ceny na wełnę dzięki zorganizowaniu jarmarków wełny przy Targach Międzynarodowych w Poznaniu utrzymały się w roku sprawozdawczym na przeciętnej około zł 3,— za kg niepranej wełny sortymentu A/B. Ceny mięsa owczego dzięki uzyskaniu dodatkowych kontyngentów wywozowych ze strony Francji na drodze kompensacyjnej za zakup owiec hodowlanych i ogierów ardeńskich utrzymały się na dość wysokim poziomie i wynosiły 70—80 gr za kg żywca jagnięcego opasu.

Tak zatem cena wełny jakoteż i opasu owczego była w porównaniu z rokiem zeszłym o 20% wyższa. Rok sprawozdawczy był zatem pomyślniejszy dla rozwoju hodowli owiec, aniżeli rok ubiegły.

Dzięki korzystnej konjunkturze dla hodowli owiec zauważono wśród hodowców owiec tendencję do powiększenia stad owczych.

Akcja hodowli owiec była prowadzona przez inspektora hodowli owiec przez:

a) rozwijanie hodowli drobnostadnej w gospodarstwach małorolnych w powiatach północnych i wschodnich Pomorza oraz

b) przy pomocy Pom. Związku Hodowców Owiec, w którym zrzeszone były owczarnie wielkostadne.

Na terenie całego województwa był propagowany kierunek owiec wełnisto-mięsnych, przejawiający się w chowie owiec typu merino-précoce i pomorskiej owcy krajowej, wzmocnionej krwią owcy holsztyńskiej i fryzyjskiej. Hodowla owiec wełnistych typu rambouillet prawie zupełnie zanikła przez przekrzyżowanie tych owczarń trykami merino-précoce. Pod względem jakościowym hodowla owiec na Pomorzu stała b. wysoko, czego najlepszym dowodem są wysokie ceny za wełnę pomorską uzyskiwane na jarmarkach w Poznaniu oraz ceny tryków dochodzące w niektórych wypadkach do 600 zł za sztukę.

Pomorze produkowało w okresie sprawozdawczym około 400.000 kg niepranej wełny, co stanowiło około 40% ogólnie produkowanej wełny dla handlu wełny w Polsce. W eksporcie skopów do Francji pomorska hodowla owiec partycypowała w około 45% ogólnie wywożonej ilości, co jest też dowodem wysokiej jakości opasu. Prace zmierzające do podniesienia włościańskiej hodowli owiec były prowadzone w następujących powiatach: morskim, kartuskim, kościerskim, chojnickim, sępoleńskim, działdowskim i lubawskim.

Gniazdami zarodowemi, skąd był czerpany materjał uszlachetniający na poprawę hodowli drobnostadnej, były owczarnie:

w Kończewicach, pow. Toruń,
w Zalesiu, pow. Toruń,
w Gołębiewku, pow. Grudziądz.

W okresie sprawozdawczym Izba przeprowadziła następujące czynności:

1) założono 28 nowych stacyj tryków. Ogółem istniało 41 stacyj i 14 tryków zalicencjonowanych,
2) założono 4 konkursy wychowu maciorek,
3) przeprowadzono 17 pokazów owiec, w których brało udział 339 wystawców, przedstawiając 1317 owiec,
4) przeprowadzono 17 kursów z dziedziny hodowli owiec w miejscowościach, w których odbyły się pokazy owiec. W kursach uczestniczyło 365 rolników,
5) zorganizowano 3 nowe kółka hodowców owiec. Ogółem istniało w roku sprawozdawczym 15 kółek hodowców owiec, do których należało 482 rolników i było zapisanych 1276 macior,
6) w okresie sprawozdawczym wydrukowano statut Pom. Związku Włościańskich Kół Hodowców Owiec i założono książkowość hodowlaną.

Poza powyższemi czynnościami Izba zajmowała się kontrolą owczarń uznanych za zarodowe. Kontrola ta polegała na stwierdzeniu

ksiąg zarodowych i prawidłowości kierunku hodowlanego i wykazała dobry stan owczarń zarodowych. Owczarnie zarodowe sprzedały w czasie licytacji około 250 tryków, których ceny wynosiły przeciętnie około 250 zł. — Popyt na tryki w porównaniu z rokiem zeszłym był większy. Cena tryków natomiast utrzymała się na poziomie roku poprzedniego.

W roku sprawozdawczym uznano owczarnię w Stolnie pow. Chełmno za zarodową w typie owcy mięsno-wełnistej. Pozatem powstała owczarnia zarodowa w Papowie Biskupiem pow. Chełmno typu „Ile de France" (założona na importach z Francji).

Rozwój Pom. Związku Hodowców Owiec zrzeszającego w swojem łonie prawie ¾ wszystkich owczarń wielkostadnych był w okresie sprawozdawczym b. pomyślny. W okresie sprawozdawczym do Związku przystąpiło 16 nowych owczarń, a zatem liczył Związek 114 członków z około 23.000 macior. I temsamem stał się największym Związkiem w Rzeczypospolitej.

Owczarnie członkowskie Związku reprezentują następujące kierunki hodowlane:

merino - precoce	około 88%
rambouillet	„ 5%
mięsna owca angielska	„ 1%
pomorska owca krajowa wzmocniona krwią owcy holsztyńskiej .	„ 5%
owca mleczna — fryzyjska	„ ¾%
Ile de France (Merino-Dihsley) . .	„ ¼%

Dzięki wysokiej jakości materjału hodowlanego, jaki Związek reprezentuje, wielu hodowców z obcych terenów zakupowało owce do chowu z owczarń członkowskich.

Do głównych czynności Pomorskiego Związku Hodowców Owiec należało:

a) kierownictwo owczarń członkowskich,

b) pośrednictwo w zakupie materjału zarodowego i to w pierwszym rzędzie tryków,

c) reprezentowanie owczarń członkowskich na jarmarkach wełny w Poznaniu,

d) dalsze starania o zbyt mięsa owczego na rynek paryski na drodze zakupu owiec typu „Ile de France" we Francji w zamian za uzyskanie dodatkowych kontyngentów kompensacyjnych,

e) wystawianie świadectw stwierdzających krajowe pochodzenie wełny wyprodukowanej w owczarniach członkowskich.

D. HODOWLA TRZODY CHLEWNEJ.

Pomorze jest rejonem produkcji trzody chlewnej w typie mięsnym. Akcja hodowlana zmierzała przez cały czas do dalszego rozpowszechnienia i utrwalenia na Pomorzu typu świni mięsnej o pokroju świni wielkiej białej angielskiej przy pomocy materjału uszlachetniającego odmianą wielkiej białej angielskiej oraz wielkiej białej ostrouchej (pomorskiej).

Poza zbytem świń na konsumcję miejscową, trzoda chlewna z Pomorza była dostarczana w pierwszym rzędzie do pomorskich przetwórni bekonu i szynek w Kościerzynie, Chojnicach, Świeciu, Grudziądzu, Toruniu i Brodnicy. Pozatem do sąsiednich przetwórni poznańskich w Nakle, Bydgoszczy i Koronowie, jak również do bekoniarni położonych na terenie W. M. Gdańska (dwie w Gdańsku i jedna w Sopotach). Pozatem eksportowano trzodę chlewną zagranicę do Austrji, Czechosłowacji, Zagłębia Saary, Włoch, Szwajcarji i portów wolnocłowych. Na rynek śląski oraz warszawski wysyłano również pomorską trzodę chlewną. Polityka, zmierzająca do ograniczeń przywozowych, stosowana przez państwa importujące żywiec i przetwory wieprzowe, nie pozwoliła na odprowadzenie całej nadwyżki wyprodukowanej trzody chlewnej. W ciągu całego okresu, z wyjątkiem okresu żniwnego, podaż świń była większa od zapotrzebowania. Wskutek tego w ciągu całego roku gospodarczego 1934/35 przejawiała się tendencja zniżkowa na trzodę chlewną. Wyjątek stanowił krótki okres sezonowej zwyżki cen w czasie żniwnym.

Koła Producentów trzody chlewnej. Na Pomorzu było dnia 1 kwietnia 1934 r. 213 Kół Producentów trzody chlewnej. W okresie sprawozdawczym Izba Rolnicza założyła 64 Kół razem na Pomorzu było dnia 31. III. 35 r. — 238 Kół, które obejmowały 6.028 gospodarstw rolnych.

Poniżej Izba Rolnicza podaje zestawienie ilości Kół Prod. trzody chlewnej oraz ilość członków w poszczególnych powiatach:

Powiat	Ilość kół dn. 1. 4. 34.	Założ. od 1. 4. 34- 31. 3. 35	Zlikwid. od 1. 4. 34. 31. 3. 35	Ilość kół dn. 31. 3. 35	Ilość członków w koł 1. 4. 34	Ilość członków w koł. 31. 3. 35
Działdowo	—	5	—	5	—	131
Brodnica	33	2	—	35	600	722
Chełmno	5	4	—	9	55	250
Chojnice	16	—	4	12	242	372
Grudziądz	8	4	—	12	139	350
Kartuzy	23	—	3	20	292	306
Kościerzyna	12	5	—	17	182	533
Lubawa	26	13	—	39	301	1150
Morski	11	—	11	—	126	—
Sępólno	7	—	7	—	92	—
Świecie	11	13	—	24	179	680
Starogard	7	12	—	19	148	570
Tczew	18	—	12	6	250	104
Toruń	16	4	—	20	195	320
Tuchola	6	2	—	8	80	285
Wąbrzeźno	14	—	—	14	201	255
razem	213	64	37	240	3080	6028

Na terenie Kół Prod. trzody chlewnej stacjonowano knury, przeprowadzano klasyfikację macior, zakładano rejestry macior, przeprowadzano kontrolę użytkowości macior, udzielano porad w dziedzinie racjonalnego żywienia i wychowu świń, organizowano dostawy żywca do bekoniarni.

Poniżej podajemy zestawienie z ostatniej klasyfikacji w Kołach poszczególnych powiatów:

Powiat	Liczba miejsc. w których przeprowadz. klasyf	Macior w czasie klasyfikacji				Razem macior
		I kat.	II kat.	III kat.	wybrakowanych	
Brodnica	62	253	598	258	169	1278
Chełmno	16	67	193	138	97	495
Chojnice	20	102	193	234	46	575
Działdowo	2	11	21	16	—	48
Grudziądz	30	164	295	242	135	836
Kartuzy	17	57	96	125	98	376
Kościerzyna	25	75	162	146	165	548
Lubawa	58	271	801	216	181	1469
Morski	—	—	—	—	—	—
Sępólno	3	10	4	12	3	29
Świecie	34	106	428	254	112	900
Starogard	18	35	211	217	76	539
Tczew	6	3	46	35	21	105
Toruń	26	67	154	176	61	458
Tuchola	13	65	124	151	20	360
Wąbrzeźno	16	71	169	105	57	402
	346	1357	3495	2325	1241	8418

O r g a n i z a c j a z b y t u t r z o d y c h l e w n e j. Z Kół Producentów trzody chlewnej dostarczano bekoniaki na zasadzie regulaminu ustalonego przez Polski Związek Eksporterów Bekonu i Art. Zwierz. Przy dostawie, członkowie Kół otrzymywali cenę ustaloną przez bekoniarnię w porozumieniu z Izbą Rolniczą oraz premje za jakość świń w wysokości 8 zł od sztuki za bekoniaki I kl. — 6 zł za bekoniaki II kl., oraz 3 zł za bekoniaki III kl.

Poniżej Pomorska Izba Rolnicza podaje zestawienie z bezpośrednich dostaw żywca do poszczególnych przetwórni w okresie od 22. IV. 34 do 22. IV. 35 r.

Bekonarnia	Kontyng. kontrakt. dostaw.	Razem zakupiono szt.	zakupiono bekoniaków						wybrakowanych	
			I kl.		II kl.		III kl.			
			szt	%	szt.	%	szt.	%	szt.	%
Brodnica	5352	3132	710	22,8	1690	54	581	18.5	151	4,7
Grudziądz	8796	8937	2186	24,4	3341,5	37,3	2757	30,8	652,5	7,5
Toruń	8607	7388	1233,5	16,8	2751	37,2	2812,5	38	580	8
Świecie	4150	4121	1170	28,3	1987	48,2	657	15,8	307	7,7
Kościerzyna . . .	7676	6368	2143	33,6	3279	51,4	845	13,2	101	1,8
Chojnice	4621	5301	1334,5	25,1	2469,5	46,5	1045	19,7	452	8,7
Pfeiffer - Sopoty .	2741	2769	820	29,5	1119	40,4	648	23,4	182	6,7
Carstens - Gdańsk	7563	8660	3568	41,2	3696	42,6	1348	15,5	48	0,7
Moeller - Gdańsk .	4523	3528	1663	47,1	1354	38,6	476	13,4	25	0,9
	54029	50204	14839	29,5	21697	43,2	11169,5	22,2	2498,5	5,1

Prócz świń z Pomorza, podanych w powyższym wykazie, dostarczano świnie do bekoniarni w Brodnicy z Woj. Warszawskiego oraz do bekoniarni w Toruniu z woj. Poznańskiego i Warszawskiego. Z Pomorza dostarczano pozatem świnie kontraktowe do bekoniarni w Koronowie w Wielkopolsce. Pozatem bekoniarnie gdańskie oraz bekoniarnia w Chojnicach kupowały od członków Kół Prod. trzody chlewnej pewną ilość świń na warunkach niekontraktowych po cenie targowej, ponieważ kontyngenty kontraktowych dostaw okazały się niewystarczające w stosunku do podaży świń z Kół Prod. trzody chlewnej na ich terenach zakupów.

Poniżej podajemy ilości świń dostarczonych do wspomnianych bekoniarni po cenach targowych:

W czasie od 23. IV. 34 do 22. IV. 35 r.:

Bacon - Export Chojnice	1010 szt.
H. Carsten — H. B. Moeller — Gdańsk	5270 „
J. E. Pfeifer — Sopoty	688 „
r a z e m	6968 szt.

Producenci dostarczali bekoniaki wprost do bekoniarni pomorskich furmankami. Dla bekoniarni toruńskiej organizowano pozatem spędy co 2 tygodnie w Kowalewie. Bekoniarnie w Gdańsku i Sopotach od-

bierały bekoniaki na spędach organizowanych co 2 tygodnie w Lubawie, Nowemmieście, Jabłonowie, Biskupcu, Zblewie, Kartuzach.

Przetwórnia szynek w Bydgoszczy odbierała trzodę chlewną na zasadzie regulaminu „o bezpośrednich dostawach świń szynkowych" na spędach w Skórczu, Smętowie i Laskowicach. Na spędach tych zakupiono razem od 22. IV. 34 do 22. IV. 35 r. — 9385 świń szynkowych, z czego 7759 świń zostało zaliczonych do klasy prima. Za świnie zaliczone do klasy prima wypłacono premje w wysokości 8 zł od sztuki. Pozatem zorganizowano 3 spędy świń ciężkich z Koła Prod. trzody chl. w Pruszczu, na których zakupiła firma St. Jaugsch i Ska 80 świń na wywóz do Gdańska.

W sprawie bezpośrednich dostaw żywca do bekoniarni, odbyło się w bekoniarniach szereg zjazdów członków oraz prezesów Kół Prod. trzody chlewnej.

Stacje knurów. Dnia 1. IV. 34 było na Pomorzu 241 stacyj, w okresie sprawozdawczym założono 130 stacyj knurów, zlikwidowano 170 stacyj. Obecnie jest na Pomorzu 201 stacyj knurów. Izba Rolnicza udziela na zakup knurów subwencje w wysokości ½ do ⅔ ceny kupna knura, za co utrzymujący zobowiązuje się utrzymywać i dopuszczać knura do macior okolicznych rolników przez dwa lata.

Poniżej podajemy szczegółowe zestawienie ilości knurów w poszczególnych powiatach:

Powiat	Stan stacji dn. 1. 4. 34	Zlikwidowano od 1. 4. 34 do 31. 3. 35	Założono od 1. 4. 34 do 31. 3. 35	Stan dnia 31. 3. 35
Brodnica	25	14	13	24
Chełmno	11	9	3	5
Chojnice	18	10	5	13
Działdowo	6	6	2	2
Grudziądz	16	9	6	13
Kartuzy	18	12	5	11
Kościerzyna	14	14	13	13
Lubawa	26	15	17	28
Morski	18	15	2	5
Sępólno	10	5	1	6
Świecie	26	19	22	29
Starogard	5	7	17	15
Tczew	9	7	6	8
Toruń	17	15	9	11
Tuchola	9	6	2	5
Wąbrzeźno	13	7	7	13
razem	241	170	130	201

Dla odpowiedniego nasilenia akcji na terenie Kół Prod. trz. chl. należałoby na Pomorzu zakładać co roku około 200 stacyj knurów.

K o n k u r s y   w y c h o w u   m a c i o r e k. W Kołach Prod. trz. chl. oraz w sekcjach przysposobienia rolniczego dla młodzieży wiejskiej zawiązywano zespoły konkursów wychowu maciorek, przyczem na zakup maciorek w wieku 8—12 tygodni z chlewni zarodowych Izba Rolnicza udzielała rolnikom subwencje w wysokości od ½ do ⅔ ceny kupna maciorek. Wzamian za to rolnicy zobowiązywali się maciory utrzymywać przynajmniej przez trzy lata. Potomstwo tych macior po knurach stacyjnych jest chętnie kupowane przez okolicznych rolników do dalszego chowu.

Poniżej podaje Izba zestawienie ilości macior konkursowych w poszczególnych powiatach:

Powiat	Ilość maciorek stacyjnych dn. 1. 4. 34	Zlikwidowano od 1. 4. 34 do 31. 3. 35	Założono od 1. 4. 34 do 31. 3. 35	Ilość maciorek stacyjn. dn. 31. 3. 35
Brodnica	29	18	—	11
Chełmno	46	32	8	22
Chojnice	3	—	10	13
Działdowo	8	6	—	2
Grudziądz	50	45	—	5
Kartuzy	18	—	—	18
Kościerzyna	70	52	2	20
Lubawa	21	—	6	27
Morski	22	19	—	3
Sępólno	—	—	—	—
Świecie	120	99	17	38
Starogard	—	—	—	—
Tczew	10	—	—	10
Toruń	38	19	54	73
Tuchola	—	—	20	20
Wąbrzeźno	13	11	1	3
razem	448	301	118	265

W okresie sprawozdawczym zlikwidowano 301 macior, przeważnie z powodu upływu 3-letniego okresu stacjonowania wzgl. niezdolności do rozpłodu lub z powodu różnych chorób.

P r o p a g o w a n i e   r a c j o n a l n e g o   ż y w i e n i a   ś w i ń. — Konkursów tuczu bekonowego w okresie sprawozdawczym nie przeprowadzano na Pomorzu. Racjonalne żywienie bekoniaków propagowano przez masowe rozdawanie broszurek i wskazówek o żywieniu świń, oraz za pośrednictwem pogadanek i odczytów.

Poniżej podaje się zestawienie z odbytych zebrań Kół Prod. trz. chl. na Pomorzu w r. 1933/34 ze współudziałem inspektora hodowlanego wzgl. instruktorów hodowlanych.

Powiat	Ilość zebrań	Ilość słuchaczy
Brodnica	37	731
Chełmno	20	531
Chojnice	27	898
Działdowo	5	175
Grudziądz	30	836
Kartuzy	24	639
Kościerzyna	48	1766
Lubawa	39	802
Morski	—	—
Sępólno	—	—
Świecie	31	1013
Starogard	26	1393
Tczew	6	138
Toruń	42	842
Tuchola	21	688
Wąbrzeźno	23	640
razem . .	379	11092

Przeciętnie po 30 słuchaczy na zebraniu.

Premjowanie knurów. W okresie sprawozdawczym otrzymało premje 5 knurów stacyjnych, przyczem jako premje rozdano knurki w wieku 10—12 tygodni z chlewni zarodowych. Utrzymujący stacje knurów zobowiązali się utrzymywać powyższe knurki przynajmniej przez dwa lata. Tą drogą utrzymujący stację knura, po wyrośnięciu knurka premjowego, będzie miał lżejszego knura do pokrywania młodych macior, obok starego knura stacyjnego, oraz po zlikwidowaniu starego knura stacyjnego, knurek premjowy zastąpi zlikwidowanego knura.

Chlewnie zarodowe. W Pomorskim Zw. Hod. Trzody Chl. było w dn. 31. XII. 35 r. 13 chlewni rasy wielkiej białej ostrouchej w typie bekonowym oraz 3 chlewnie rasy białej ostrouchej w typie tłustomięsnym, pozatem 8 chlewni rasy wielkiej białej angielskiej oraz 3 chlewnie rasy białej zwisłouchej. Razem 27 chlewni, które mają razem 312 macior i 41 knurów zarodowych. Fachową opiekę nad temi chlewniami roztaczał oraz przeprowadzał licencję inspektor hodowli trzody chlewnej Pomorskiej Izby Rolniczej.

Do stacji kontroli rzeźnej w Starym Brześciu wysłało materjał 5 chlewni.

Włościańskie gniazda zarodowej trzody chlewnej. Celem umożliwienia prowadzenia zarodowej hodowli w włościańskich gospodarstwach, Izba Rolnicza zaprowadziła gniazda zarodowej trzody chlewnej, przeprowadzając licencję knurów stacyjnych oraz macior zarodowych, dostarczonych przez Izbę Rolniczą do konkursów

wychowu maciorek. Razem jest obecnie 5 gniazd zarodowej trzody chl., które obejmują 47 macior i 6 knurów licencjonowanych.

Pokazy trzody chlewnej. Urządzono 1 pokaz macior i knurów z włościańskiego gniazda zarodowej trzody chlewnej w Pruszczu. Na pokazie było 20 macior i 1 knur. Na pokazie rozdano 2 listy pochwalne oraz szereg nagród pieniężnych i rzeczowych w postaci szynek, ofiarowanych przez Izbę Rolniczą i bekoniarnie w Świeciu i Bydgoszczy.

E. HODOWLA DROBIU.

Prace w dziale hodowli drobiu na Pomorzu wykazywały duże ożywienie w roku sprawozdawczym, dzięki eksportowi jaj, drobiu bitego i gęsi żywych. Hodowle zarodowe cieszyły się większym popytem na pisklęta jednodniowe dzięki przeprowadzeniu przez Izbę Rolniczą konkursów wychowu drobiu w gospodarstwach włościańskich, dla których wydano po ulgowych cenach około 5.000 kurcząt. Wylęgarnie zbiorowe w Morczynach, Sławkowie i Kurzętniku, razem o pojemności 11.000 jaj, były zupełnie wykorzystane, dając do 75% wylęgu. Drób wodny natomiast w roku sprawozdawczym nie dopisał. Było dużo jaj czystych. Słabo rozwijały się zwłaszcza kaczki.

Eksport drobiu z tuczarni kształtował się jak następuje:

tuczarnia w Brodnicy wywiozła 130.000 bitych kur, 3.000 indyków i 6.000 królików,

tuczarnia w Kościerzynie wywiozła 8.000 bitych gęsi, 6.000 indyków.

Hodowlę drobiu rozwijano na Pomorzu drogą:

1. kontroli hodowli zarodowych i reprodukcyjnych,
2. organizowania nowych zespołów konkursów producentów drobiu,
3. organizowania konkursów wychowu drobiu,
4. stacjonowania gęsiorów na Kaszubach,
5. organizowania zbiornic jaj,
6. organizowania zbiornic dostaw rzeźnego materjału do przetwórni w Kościerzynie i Brodnicy
7. propagandy budowy tanich kurników,
8. opieki weterynaryjnej nad hodowlami zarodowemi,
9. otaczania opieką hodowli kóz, królików itp.

Na terenie woj. Pomorskiego hodowla kur podzielona jest na dwa okręgi, w jednym popiera się chów kur rasy Rhode Island, w drugim hodowlę Leghornów. Do okręgu hodowli Leghornów należą powiaty: Chojnice, Tuchola i Sępólno, reszta powiatów stanowi rejon Rhode Island, za wyjątkiem okolicy Kościerzyny i Brodnicy, w których pro-

paguje się też obok Rhode Islandów w czystości krwi — krzyżówki z Sussexami ze względu na potrzeby eksportowe tuczarni drobiu w Brodnicy i Kościerzynie.

Izba Rolnicza zakwalifikowała:

a) jako zarodowe: 2 hodowle Rhode Islandów i 3 hodowle Leghornów,
b) jako reprodukcyjne: 6 hodowli kur rasy Rhode Island i Leghorn,
c) gospodarstwa drobiowe 4.

W hodowlach zarodowych zaprowadzono księgowość systemu dr. Szumana, zaleconą przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych.

Kontrolę nieśności zaprowadzono w hodowlach rodowodowych i reprodukcyjnych. Hodowle są obowiązane do kontrolowania nieśności wszystkich kur zapomocą gniazd zatrzaskowych, przeprowadzając codziennie ważenie jaj. Hodowle te są źródłem nabywania materjału wylęgowego i hodowlanego.

Pozatem uznano za zarodowe:

a) 5 hodowli gęsi „Pomorskich Białych",
b) 7 hodowli kaczek rasy Orpington i Peking,
c) 3 hodowle indyków Mamutów amerykańskich.

Hodowla gęsi skupiona jest głównie na terenie Kaszub, gdzie ruguje się zapomocą rasowych pomorskich gęsiorów gęsi szare i siodłate, podnosząc równocześnie wczesność dojrzewania.

W roku sprawozdawczym rozprowadzono na stacje 64 gęsiory rasowe. Obecnie istnieje 114 stacyj gęsiorów, łącznie z temi, które rozlokowano w ub. roku. Większe skupienie podrasowanej hodowli gęsi znajduje się w Borczu, Lipuszu i Pawłowie.

Zbyt na gęsi hodowlane był zadawalający. Hodowle zarodowe wysłały kilkadziesiąt gęsi rasowych do województw Kieleckiego, Białostockiego, Wileńskiego i na Śląsk.

Rozprowadzono również na stacje celem próby 9 kaczorów rasy Peking dla wyprodukowania szybko dorastającej kaczki mięsnej o wadze 2 — 2,5 kg.

Konkursy producentów drobiu skoncentrowane są w okolicach tuczarni drobiu i zbiornic jaj — Brodnica, Świecie i Kościerzyna. Izba Rolnicza zamknęła 13 zespołów konkursowych z 208 uczestnikami i zorganizowała 26 nowych zespołów konkursowych, w których bierze udział 373 producentów drobiu. Konkursy producentów drobiu cieszą się na Pomorzu wielkiem powodzeniem. Uczestnicy prowadzą przeważnie dokładną rachunkowość, budują względnie poprawiają stare kurniki, zmieniają urządzenia wewnętrzne, usuwają stare kury i zaprowadzają odpowiednie żywienie drobiu.

Izba Rolnicza, zdając sobie sprawę, że uczestników już zamkniętych konkursów należy nadal mieć pod opieką i podtrzymywać ich

zainteresowanie, zorganizowała 32 konkursy wychowu drobiu, wydając uczestnikom 4880 piskląt jednodniowych. Konkursy te dały naogół dobre wyniki.

Pozatem rozdano pomiędzy drobnych rolników po ulgowej cenie 121 kogutów rasy Rhode Island i 23 koguty rasy Sussex do produkcji kurcząt (krzyżówek), celem podniesienia jakości mięsnej kurcząt dla celów eksportowych.

Hodowle zarodowe brały udział w konkursie nieśności w Rębkowie, wysyłając 11 stadek kur i 2 stadka kaczek, z których 5 stadek znajduje się pośród pierwszych 8 miejsc.

Akcja budowy kurników prowadzona głównie w osadnictwie dała wyniki zadawalające. Kilkunastu rolników wybudowało według dostarczonych przez Izbę Rolniczą rysunków kurniki słomiane. Kurniki słomiane okazały się w użyciu b. dobre ze względu na łatwość budowy, dobre utrzymywanie ciepłoty, czystość i świeżość powietrza. Płyty wykonać może każdy rolnik z łatwością.

Kursy drobiowe, zorganizowano przy organizowaniu konkursów producentów drobiu, konkursów wychowu oraz zbiorczych punktów jaj. Na kursach omawiano żywienie drobiu, urządzenie i budowę pomieszczeń, selekcję drobiu, zwalczanie i zapobieganie chorobom i ze specjalnym naciskiem poruszano prowadzenie rachunkowości. Kursy cieszyły się dużą frekwencją.

Zbiornice jaj zorganizowano przy bekoniarni w Świeciu i Toruniu. Zbiornice te w 6 miejscowościach urządziły punkty zbiorcze jaj. Dalsze punkty znajdują się w stadjum przygotowawczem. Zbiorcze punkty napotykają często na trudności przy zakupie, jaj, gdy rolnicy nie chcą sprzedawać jaj na wagę, a wolą sprzedawać na sztuki.

Dostawy drobiu opasowego organizowano w promieniu działania tuczarni Kościerzyna i Brodnica. Spędy naogół dopisały, chociaż miejscowi handlarze starali się przez chwilową podwyżkę cen spowodować załamanie się spędów.

Badanie drobiu na białą biegunkę przeprowadzono jedynie w hodowlach rodowodowych i reprodukcyjnych. Badania te dały b. dodatnie wyniki, Śmiertelność kurcząt zmalała znacznie, wylęg i zapłodnienie było lepsze i kurczęta chowały się o wiele lepiej.

W hodowli kóz ograniczono się z braku środków do opieki nad materjałem rozpłodowym, należącym do hodowców zrzeszonych w Kółku hodowców kóz. Izba Rolnicza przeprowadziła w Tczewie licencję kóz. W Zamartem urządzono wzorową hodowlę, budując stajenkę dla kóz i zakupując stadko kóz saaneńskich.

W hodowli królików kontynuowano opiekę nad zarodowemi gniazdami.

F. RYBACTWO.

W roku 1933, w związku z wejściem w życie ustawy rybackiej, Pomorska Izba Rolnicza powołała do życia nowy dział pracy — rybactwo. Mogła to uczynić dzięki udzieleniu przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych zasiłku na wydatki, związane z utrzymaniem inspektora rybactwa. Praca Izby w tym zakresie nie ograniczała się tylko do terenu Pomorza, lecz obejmowała także województwo łódzkie i poznańskie. Taki stan rzeczy istniał i w okresie sprawozdawczym.

Prace urządzeniowe na wodach otwartych. Inspektorat Rybacki P. I. R. w pierwszym rzędzie był zatrudniony przy urządzaniu i zagospodarowaniu obwodów rybackich dorzecza rzeki Drwęcy, Ossy, Brdy i Noteci i działał przeważnie na terenie woj. pomorskiego i poznańskiego, częściowo tylko na terenie woj. łódzkiego.

Prace urządzeniowe, wykonywane przez Inspektorat Rybacki polegały na badaniu w terenie warunków hodowlanych i gospodarczych poszczególnych części dorzeczy, pozatem na opracowaniu projektów podziału wód otwartych na obwody rybackie. Przedkładane Urzędom Wojewódzkim w Toruniu i Poznaniu projekty podziału wód otwartych prócz opisów warunków hodowlanych i gospodarczych zawierały szczegółowe plany zagospodarowania obwodów rybackich z podaniem norm zarybieniowych oraz wskazówek hodowlano-gospodarczych.

Ogółem w roku sprawozdawczym zaprojektowano 80 obwodów rybackich, obejmujących 6490 ha jezior oraz 107 km rzek

(na terenie woj. pomorskiego — 54 obw. ryback.
na terenie woj. poznańskiego — 26 obw. ryback.)

Prócz tego zebrano w terenie materjały, potrzebne do podziału wód otwartych górnej partji dorzecza rzeki Brdy.

Materjały te są w opracowaniu.

Prace organizacyjne na wodach otwartych. W okresie sprawozdawczym wdrożono szeroką akcję w kierunku organizowania na utworzonych obwodach rybackich spółek rybackich jeziorowych.

Prócz prac informacyjnych i organizacyjnych, wykonanych przy zakładaniu spółek rybackich, sporządzono dla powstających spółek rybackich plany zagospodarowania obwodów wymagane przez Statuty Spółek.

Ogółem współdziałano przy zorganizowaniu na terenie woj. pomorskiego 16 spółek, na terenie woj. poznańskiego 18 spółek, na terenie woj. łódzkiego 3 spółek. Szereg spółek rybackich znajduje się w toku organizacji.

S t r a ż   r y b a c k a. Celem usprawnienia czynności związanych z ochroną rybołówstwa na rzece Wiśle przystąpiono do organizowania straży rybackiej.

Na przestrzeni 42 obwodów rybackich rzeki Wisły — celem ochrony rybołówstwa — dzierżawcy obwodów obowiązani są do utrzymania solidarnie 4 strażników rybackich, którzy zostaną zaangażowani w najbliższym czasie. Strażnicy ci będą obowiązani do przestrzegania instrukcji służbowej, którą dla nich opracował Inspektorat Rybacki P. I. R.

W y d a w a n i e   o p i n j i   o   k a n d y d a t a c h   n a   d z i e r ż a w ę   o b w o d ó w   r y b a c k i c h.

W dążeniu, aby obwody rybackie były obsadzone przez rybaków-fachowców, najbardziej wartościowych, Izba Rolnicza na życzenie Starostw, Dyrekcji Lasów oraz osób prywatnych i spółek jeziorowych, wydawała szczegółowe opinje o zaletach gospodarczych i fachowych kandydatów na dzierżawców obwodów rybackich. Ogółem w okresie sprawozdawczym wydano opinji o 120 oferentach.

Akcje zarybieniowe wykonywane były przy współudziale i za pośrednictwem działającego na terenie woj. pomorskiego i poznańskiego Wielkopolskiego i Pomorskiego Tow. Rybackiego w Bydgoszczy, znajdującego się pod kierownictwem fachowem Inspektoratu rybackiego P. I. R. i przy pomocy fachowej personelu rybackiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu.

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono następujące kampanje zarybieniowe i uzyskano następujące ilości materjału zarybieniowego:

Kampanję siejową przeprowadzono na jeziorach międzychodzkich w woj. poznańskiem za pośrednictwem W. i P. Tow. Ryb. Wylęg ikry uskuteczniono w państwowej wylęgarni ryb łososiowatych w Myloffie.

Ogółem wyprodukowano ca 300.000 ziarn zaoczkowanej ikry sieji (w roku ubiegłym ca 250.000 ziarn).

Ikrę sieji użyto do zarybienia jezior poznańskich. Tegoroczne zapotrzebowanie na ikrę sieji zostało pokryte.

Kampanję szczupakową przeprowadzono za pośrednictwem W. i P. Tow. Ryb. częściowo w Bydgoszczy, częściowo na jeziorach pomorskich. Wylęg ikry uskuteczniono w wylęgarni Wielkopolskiego i Pom. Tow. Ryb. w Bydgoszczy.

Ogółem wyprodukowano ca 3.000.000 ziarn zaoczkowanej ikry szczupaka (w roku ubiegłym ca 1.700.000 ziarn).

Ikrę szczupaka użyto do zarybienia obwodów rybackich rzeki Wisły, jezior pomorskich, poznańskich i łódzkich. Tegoroczne zapotrzebowanie na ikrę szczupaka zostało pokryte.

Kampanję węgorzową wykonano również za pośrednictwem W. i P. Tow. Ryb. w Bydgoszczy. Rozdział narybku węgorza (montée) przeprowadzono w jego Stacji Rozdzielczej.

Ogółem zostało wykonanych zamówień na 500 kg (2.000.000 sztuk) narybku węgorza montée). (W roku ubiegłym rozesłano 300 kg — 1.200.000 sztuk).

Narybek węgorza użyto do zarybienia jezior i rzek *na terenie wszystkich województw Rzplitej Polskiej.*

Tegoroczne zapotrzebowanie na narybek węgorza zostało całkowicie pokryte.

Inne prace zarybieniowe.

Pozatem Izba przez swego Inspektora Rybackiego ułatwiała zainteresowanym nabycie materjału obsadowego (narybek i kroczki, lina, karpia, ikrę pstrąga, sielawy, sandacza, sieji itd.) współpracując z istniejącemi gospodarstwami rybnemi, regulując podaż ryb obsadowych i uzgadniając cenę zarybienia z producentami.

Dużej pomocy fachowej w zakresie akcyj zarybieniowych udzielił Inspektorat Rybacki Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu, który wydelegował swego technika rybackiego dla pomocy przy przeprowadzeniu kampanij zarybieniowych, a dzięki temu można było akcję rozwinąć na szeroką skalę.

Prace oświatowe. Z prac oświatowych w pierwszym rzędzie należy wymienić przeprowadzenie w okresie sprawozdawczym za pośrednictwem W. i P. Tow. Ryb. 4-dniowego kursu rybackiego, w którym wzięło udział przeszło 90 osób. Pozatem wygłoszono szereg referatów i pogadanek na terenie Kółek Rybackich (w Grudziądzu, Toruniu, Tucholi, Brodnicy, Mogilnie, Bydgoszczy, Sierakowie i Poznaniu) na temat aktualnych zagadnień rybackich.

Opieka fachowa nad organizacjami rybackiemi, działającemi na terenie Ziem Zachodnich Polski. Pomorska Izba Rolnicza otoczyła fachową opieką istniejące na terenie woj. pomorskiego i poznańskiego organizacje rybackie, a w szczególności Wielkop. i Pomorskie Tow. Rybackie w Bydgoszczy wraz z jego agendami, ośrodkami zarybieniowemi i Kółkami Rybackiemi. (Kółko Rybaków Wiślanych w Grudziądzu, Kółko rybackie w Brodnicy, Kółko rybackie w Tucholi, Kółko rybackie w Mogilnie, Kółko rybackie w Sierakowie).

Na zlecenie Izby inspektorat rybacki kierował wyżej wymienionemi organizacjami rybackiemi i nastawiał je w kierunku racjonalnego zagospodarowania i użytkowania wód rybnych.

Inne prace. Celem usprawnienia szacowania wysokości produkcji, a tem samem ustalenia wysokości państwowego podatku przemysłowego od rybołówstw, Pomorska Izba Rolnicza nawiązała ścisły kontakt z Izbą Skarbową w Grudziądzu i Poznaniu, a na życzenie tych Izb opracowała wytyczne szacowania produkcji rybnej, różnych typów jezior i rzek dla województw pomorskiego i poznańskiego. Materjały te odesłano do Izb Skarbowych. Materjały te będą służyć Urzędom Skarbowym przy określeniu państwowego podatku przemysłowego od rybołówstw jeziorowych i rzecznych.

Ponieważ w komisjach podatkowych dotychczas nie było przedstawicieli rybactwa, Izba Rolnicza podjęła energiczne kroki celem uzupełnienia tych komisyj odpowiednimi fachowcami. Akcja ta uwieńczona została pomyślnemi rezultatami. Wreszcie należy wspomnieć, że inspektorat rybacki opracował wytyczne, które mają być pomocą czynnikom miarodajnym przy opracowaniu nowej taryfy na przewóz ryb na P. K. P.

IV. Oświata rolnicza.

A. SZKOLNICTWO ROLNICZE.

W okresie sprawozdawczym Pomorska Izba Rolnicza prowadziła 6 szkół rolniczych męskich i 2 żeńskie. Męskie: w Chełmży, Kościerzynie, Pawłowie, 2 w Świeciu (1 polska i 1 niemiecka) i Brodnicy. Żeńskie: w Kowalewie i Zagórzu.

Frekwencja szkół w roku szkolnym 1934/35 była następująca:

L. p.	Szkoła w	Frekwencja w 1934/35			Uwagi
		I kurs	II kurs	Razem	
1	Świeciu — polska	14	15	29	3 semestralna
2	„ — niem	12	16	28	„
3	Chełmży	21	18	39	„
4	Pawłowie	18	10	28	„
5	Kościerzynie	12	10	22	„
6	Brodnicy	19	9	28	„
7	Kowalewie			27	11 miesięczna
8	Zagórzu	L. 32	Zim. 13	45	Kursy 5-mies.
				246	

W stosunku do roku szkolnego 1933/34 frekwencja w szkołach wzrosła o 20,6%.

Personel męskich szkół rolniczych poza nauczaniem w szkole, prowadził szereg prac w terenie, a mianowicie: doradztwo fachowe w gospodarstwach uczniów (rodziców uczniów) i kontrolę nad wykonaniem przez uczniów zadań praktycznych w czasie semestru letniego; organi-

zował i kierował akcją Przysposobienia Rolniczego w swoich okręgach; wykonywał prace zlecone przez P. I. R. w zakresie doświadczalnictwa, kwalifikacji, walki ze szkodnikami, hodowli itp.

Pozatem prowadził prace oświatowo-rolnicze na terenie Pom. Tow. Rolniczego oraz organizacyj młodzieżowych.

Dyrektor szkoły, będąc Generalnym Sekretarzem O. R. R. opracowywał plany pracy, zdążające do podniesienia stanu rolnictwa w okręgu Szkoły, oparte na koordynacji pracy Izby z Towarzystwami Rolniczemi Powiatowemi oraz Wydziałami Powiatowemi, równocześnie czuwając nad ich wykonaniem.

Personel żeńskich szkół rolniczych czynnie współpracował w akcji organizacyjnej i oświatowej na terenie Kół Gospodyń Wiejskich.

B. PRZYSPOSOBIENIE ROLNICZE.

Rok 1934/35 zaznaczył się na terenie Województwa Pomorskiego nietylko wzrostem ilości zespołów i pracującej w P. R. młodzieży, lecz również wprowadzeniem pracy planowej i lepszem przygotowaniem przodowników, co wpłynęło dodatnio na pogłębienie i usprawnienie pracy.

Przysposobienie rolnicze prowadzą na terenie Województwa szkoły rolnicze, mianowicie:

1. w Brodnicy — w pow. brodnickim, działdowskim i lubawskim,
2. w Chełmży — w pow. chełmińskim, toruńskim i wąbrzeskim,
3. w Pawłowie — w pow. chojnickim, sępoleńskim i tucholskim,
4. w Świeciu — w pow. świeckim, starogardzkim i tczewskim,
5. w Kościerzynie — w pow. kościerskim, kartuskim i morskim,
6. Państwowa Średnia Szkoła Hodowlano - Rolnicza w Grudziądzu w pow. grudziądzkim.

Fachowa obsługa zespołów spoczywała wyłącznie w rękach personelu fachowego szkół rolniczych. Ogółem pracowało w tej dziedzinie 15 osób. Średnio na 1 osobę przypadało około 10 zespołów.

W porównaniu z rokiem ubiegłym, praca wzrosła zarówno ilościowo, jak i jakościowo, dając w chwili zakończenia 164 zespołów i 1.132 młodzieży. Przyrost zespołów wynosi w stosunku do roku 1933 — 57%, a przyrost uczniów 71%.

Pracę praktyczną poprzedziło w r. 1934 — 5 kursów trzydniowych, w których wzięło udział 260 osób.

Personel szkół rolniczych przeprowadzał po 2 lustracje w każdym zespole, a ponadto większość zespołów prowadziło inspekcje własne. Do usprawnienia pracy przyczyniły się również odprawy dla przodowników, prowadzone przez wszystkie szkoły.

Pracę zakończono:
na st. I w 141 zespołach przy 1.001 uczniach
na st. II w 23 zespołach przy 131 uczniach.

2. Po kursach dla przodowników, które odbyły się w miesiącach styczniu i lutym 1934 r., zespoły rozpoczęły pracę oświatową. Ilość zebrań oświatowych w r. 1934 wahała się w granicach od 7 do 42 na zespół.

Prenumerata pisma „Przysposobienie Rolnicze" zwiększyła się z 20 egzemplarzy w r. 1933 do 156 w r. 1934. Szereg zespołów prenumerował ponadto „Kłosy" dzięki obniżeniu prenumeraty do połowy dla uczniów P. R.

W ciągu roku sprawozdawczego 27 zespołów otrzymało bibljoteczki P. R., a zespoły w Omulu, w Rychnowie i w Kijewie Królewskiem otrzymały nagrody wojewódzkie, przyznane przez Pomorską Izbę Rolniczą w postaci bibljotek wartości 200 zł, 150 zł i 100 zł.

3. Udział organizacyj w pracy P. R. przedstawiał się przy końcu 1934 r. następująco:

	zespołów	%	młodzieży	%
Kat. Stow. Młodzieży .	104	63,4	701	61,9
Związek Strzelecki . .	35	21,3	255	22,5
Kółka Rolnicze	21	12,8	152	13,4
Różne	4	2,5	25	2,2

4. Zestawienie pracy według powiatów.

Powiat	I stopień		II stopień	
	zespołów	młodzieży	zespołów	młodzieży
1. Brodnica	6	38	2	10
2. Chełmno	10	68	1	6
3. Chojnice	5	23	—	—
4. Działdowo	2	14	—	—
5. Grudziądz	18	124	4	21
6. Kartuzy	9	86	—	—
7. Kościerzyna . . .	5	31	1	5
8. Lubawa	13	90	3	18
9. Morski	8	55	1	6
10. Sępólno	4	25	1	5
11. Starogard	4	27	2	10
12. Świecie	11	82	3	17
13. Tczew	10	85	2	10
14. Toruń	9	67	1	8
15. Tuchola	15	112	1	7
16. Wąbrzeźno	12	74	1	8
	141	1001	23	131

W pracy wyróżniły się następujące miejscowości: Omule, Rychnowo, Kijewo Królewskie, Gostkowo, Królewska Nowa Wieś, Sarnowo,

Wielkie Bałówki, Łasin, Gruta, Zawda-Jankowice, Wętfie, Wysoka, Stobno, Łapin, Wielki Klincz.

5. Na rok 1935 zgłoszono 296 zespołów z 2.400 uczniami. Przeprowadzono 15 kursów dla przodowników, z czego 3 kursy 3-dniowe dla stop. II i III oraz 12 kursów 2-dniowych dla stopnia I. Na kursach przeszkolono 396 przodowników i ich zastępców.

Pozatem przed rozpoczęciem pracy na poletkach wszystkie szkoły urządziły szereg odpraw dla przodowników i uczestników zespołów.

C. KOŁA GOSPODYŃ WIEJSKICH.

Prace w terenie Kół Gosp. Wiejskich prowadzi Pomorska Izba Rolnicza w szerszem porozumieniu na podstawie zawartej umowy z Zrzeszeniem Pomorskich Kół Gosp. Wiejskich, organizacją samoistną, rządzącą się własnym statutem.

W okresie sprawozdawczym pracowały początkowo na terenie K. G. W. 2 instruktorki: J. Wilkuszówna, pełniąca obowiązki inspektorki K. G. W. i sekretarki Zrzeszenia Pom. K. G. W. i W. Karolczykówna, jako instruktorka rejonowa.

W październiku 1934 zostały zaangażowane 3 nowe instruktorki, a mianowicie:

Hanna Kierska na powiaty: Świecie, Tczew
Marja Machlitówna na powiaty: Kartuski, Morski
Janina Flakówna na powiaty: Toruń, Chełmno.

Instruktorki powiatowe były opłacane z subwencyj odnośnych powiatów, wpłacanych na ten cel do Pomorskiej Izby Rolniczej.

Z chwilą objęcia kierunku pracy przez Pom. Izbę Rolniczą, w skład Zrzeszenia wchodziły 33 Koła Gospodyń Wiejskich.

W myśl planu pracy na rok 1934/35 praca szła po linji zakładania nowych Kół i zreorganizowania Kół nieczynnych.

W okresie sprawozdawczym zorganizowano 68 nowych Kół. Stan liczebny na dzień 1 kwietnia 1935 r. wynosił 101 Kół.

W myśl wskazań statutu Zrzeszenia, przystąpiono do organizowania Rad Powiatowych i wyboru Zarządów Powiatowych Kół Gospodyń Wiejskich.

Rady zostały zorganizowane w powiatach: świeckim, kościerskim, kartuskim, tczewskim, toruńskim.

W dniu 14 grudnia 1934 odbyło się Walne Zebranie Zrzeszenia K. G. W. Na zebraniu powyższem wybrano Przewodniczącą Zrzeszenia K. G. W. p. Emilję Parczewską, radczynię P. I. R.

Na skutek ogólnego życzenia Walnego Zebrania, Zrzeszenie przystąpiło do wydawania, oprócz dodatku do „Kłosów" „Gospodyni Pomorska" — „Miesięcznika — Biuletynu".

Miesięcznik zawiera przypomnienia gospodarcze w zależności od pory roku, referaty na zebrania miesięczne Kół, przepisy gospodarskie i komunikaty. Wychodzi raz na miesiąc każdego 1-go.

Wykaz szczegółowy prac w Kołach G. W.

Przeprowadzone kursy:

Kursy gotowania:

Lp.	Miejscowość	Ilość słuch.	Czas trwania
1	Gostkowo	21	2 tyg.
2	Lubianka	14	3 „
3	Ryńsk	16	2 „
4	Żalno	18	3 „
5	Biskupice	12	2 „
6	Kamionki	12	2 „
7	Konopat Polski	14	2 „
		107	

Kursy szycia:

Lp.	Miejscowość	Ilość słuch.	Czas trwania
1	Różnowo	5	1 tydz.
2	Kończewice	16	3 „
3	Orzechowo	14	2 „
4	Gostkowo	22	2 „
5	Nawra	38	2 „
6	Żukowo	15	10 dni
7	Banino	12	2 tyg.
		122	

Kursy wypieku ciast

Lp.	Miejscowość	Ilość słuch.	Czas trwania
1	Nowy Jasiniec	12	4 dni
2	Wrocki	12	4 „
3	Swiekatowo	15	3 „
4	Luszkówko	15	4 „
5	Jeżewo	12	4 „
6	Laskowice	16	4 „
7	Marjanki	14	4 „
8	Rakowice	10	3 „
9	Łowin	21	4 „
10	Kamień Pom	9	3 „
11	Mszano	18	3 „
12	Dąbrówka	14	3 „
		168	

Kursy wyrobów serów

Lp.	Miejscowość	Ilość słuch.	Czas trwania
1	Łowin	21	4 dni
2	Gruczno	14	4 „
3	Somonino	19	4 „
4	Wiąg	15	4 „
5	Swiekatowo	15	3 „
6	Nowy Jasiniec	14	4 „
7	Tuchola	18	4 „
8	Lulkowo	10	3 „
		126	

Kursy ogrodnicze:

L. p.	Miejscowość	Ilość słuch.	Czas trwania
1	Jeżewo	40	2 dni
2	Kamionka	20	2 „
3	Dziemiany	30	3 „
4	Tuchola	70	3 „
		160	

Oprócz kursów powyższych odbyły się jednodniowe kursy hodowli drobiu w 15 Kołach, jednodniowe kursy warzywnictwa w 11 Kołach i jednodniowe kursy higjeny w 4 Kołach.

Przeprowadzono konkursy:

L. p.	Miejscowość	Ilość uczestn.
1	Lubianka	27
2	Bielsk	15
3	Dziemiany	14
4	Werblinia	13
5	Kamionka	22
	do przeniesienia	76
	z przeniesienia	76
6	Gordonowo	6
7	Ryńsk	10
8	Krotoszyny Pom.	11
9	Ostrowite k. Jabł.	6
10	Somonino	9
	razem	118

Oprócz konkursów powyższych z ramienia Wydziału Hodowlanego P. I. R. były prowadzone w Kołach Gosp. konkursy producentów drobiu. W 1934 r. 5-ciu Kołach, na rok 1935 praca konkursowa jest prowadzona w 16 Kołach.

1. Razem przeprowadzono kursów 38
2. Ogólna liczba uczestników 683
3. „ „ konkursów 10
4. „ „ konkursistek 118
5. Przeprowadzono lustracji gospodarstw 150
6. „ selekcji drobiu 95
7. Wygłoszono pogadanek na temat gospod. 145

D. REFERAT RADJOWY.

Wydział Oświaty Rolniczej P. I. R. z chwilą powstania radjostacji w Toruniu w styczniu 1935 r. zorganizował i objął z ramienia P. I. R. kierownictwo działu rolniczego w Rozgłośni Pomorskiej Polskiego Radja.

Na podstawie porozumienia z Dyrekcją Rozgłośni ustalono, że jedynie Pomorska Izba Rolnicza zajmie się całkowitem wypełnieniem programu rolniczego w Rozgłośni Toruńskiej i w związku z tem będzie organizować i dostarczać Rozgłośni pogadanki z dziedziny rolnictwa, komunikaty gospodarcze i z życia organ. rolniczych, ponadto uruchomi skrzynkę rolniczą.

Prace na tym odcinku podjął Wydział Oświaty z dniem 15 stycznia 1935 r.

W ciągu okresu bieżącego zorganizowano wygłoszenie w radjostacji: 48 pogadanek na tematy ogólno-rolnicze.

Skrzynek radjowych wygłoszono 16. Komunikatów gospodarczo-rolniczych w opracowaniu Wydz. Ekonomicznego P. I. R. dostarczono do wygłoszenia 162.

E. REFERAT SPOŁECZNO - ORGANIZACYJNY.

1. Okręgowe Rady Rolnicze.

W okresie sprawozdawczym dokonano reorganizacji Okręgowych Rad Rolniczych i oparto ich pracę na nowym regulaminie. Do składu osobowego O. R. R. weszli z danych rejonów radcowie Izby: Prezesi Tow. Roln. Pow., przedstawicielka Zrzeszenia Pom. K. G. W. oraz pp. Starostowie jako przewodniczący Wydz. Pow.

Zostały opracowane i przyjęte ramowe plany pracy w zakresie podniesienia stanu rolnictwa w rejonach Rad, oparte o współpracę P. I. R., T. R. P., K. G. W. i Wydziałów Powiatowych.

Udział p. Wojewody na zebraniach dorocznych podniósł znaczenie Rad w terenie.

3. Współpraca z Zrzeszeniem Pom. Kół Gosp. Wiejskich.

Nie tyle zawarta umowa, ile samo życie i dobra wola tak ze strony Izby, jak i P. T. R. skutecznie przyczyniają się do tego, że współpraca się zacieśnia. Rezultaty tego są bezwzględnie dodatnie przy obserwacji terenu, co uwidacznia się w zbliżeniu się T. R. P. do szkół rolniczych P. I. R. i odwrotnie, zwłaszcza w powiatach, w których szkoły mają swoją siedzibę, w zaniku dwutorowości pracy, w znacznym postępie i ożywieniu pracy Kółek Rolniczych i stanie organizacyjnym T. R. P.

3. Wspópraca z Zrzeszeniem Pom. Kół Gosp. Wiejskich.

Współpraca na tym odcinku jest najbardziej ścisła, czego w pierwszej mierze rezultatem jest utworzenie 6-ciu rejonów instruktorskich i obsadzenie ich przez odpowiednie siły fachowe, a zatem idzie szybki rozwój K. G. W. i skierowanie pracy ich na właściwe tory.

4. Wojewódzka Komisja P. R.

W okresie sprawozdawczym powołana została do życia Wojewódzka Komisja P. R. Pierwsze zebranie tej Komisji odbyło się przy udziale Przewodniczącego Centralnego Komitetu do Spraw Młodzieży Wiejskiej, na którem zostało przyjęte sprawozdanie z prac dotychczasowych oraz został ustalony plan pracy na dalszy okres.

5. Współpraca z organizacjami młodzieżowemi.

Współpraca Wydziału Oświaty z pracującemi w terenie organizacjami młodzieżowemi, Katolickiem Stowarzyszeniem Młodzieży

i Związkiem Strzeleckim w zakresie akcji Przysp. Rolniczego była jaknajlepsza.

Pomorska Izba Rolnicza poparła rozwój nowopowstającej organizacji młodzieżowej „Młoda Wieś“ ze względu na jej program i metody pracy, które pozwalają przypuszczać, że organizacja ta odegra poważną rolę w przygotowaniu młodzieży wiejskiej do roli świadomych obywateli i pracowników społecznych na terenie wsi.

F. KŁOSY.

Organ Pom. Izby Rolniczej „Kłosy“, którego wydawnictwo prowadzone jest od roku 1907 starał się Wydział Oświaty dostosować do poziomu czytelników, których większość stanowią drobni rolnicy i osadnicy, oraz zbliżyć do najbardziej aktualnych zagadnień wsi. Wysiłki w tym kierunku osiągnęły swój dodatni rezultat, gdyż zdołano nietylko powstrzymać spadek ilości prenumeratorów, lecz nawet nadspodziewanie w roku 1934/35 ilość prenumeratorów wzrosła o 30%, co przy jednocześnie zwiększonej ilości ogłoszeń stwarza samowystarczalność naszego pisma.

Jako dodatek „Kłosy“ wydają raz na miesiąc „Gospodynię Pomorską“ oraz „Spółdzielcę“.

V. Leśnictwo.

A. Oświata pozaszkolna i propaganda.

Akcja oświatowa w dziale leśnictwa w roku sprawozdawczym wzmogła się skutkiem większego przydziału na ten cel funduszów.

Ogłoszono 4 artykuły w „Kłosach" na tematy: „Do właścicieli drobnej własności leśnej", „Szkodniki lasów sosnowych — cetyńce", „Oszczędne zalesienia wiosenne", „Wykorzystanie urodzaju żołędzi", z których dwa ostatnie wydrukowano osobno w formie broszurki, rozdając 600 szt. bezpłatnie leśnikom zatrudnionym w prywatnych gospodarstwach leśnych oraz właścicielom lasów należących do małorolnych. Pozostałe 600 szt. odstąpiono Wielkopolskiej Izbie Rolniczej. Pozatem umieszczono w „Kłosach" 13 różnych komunikatów i wyjaśnień na tematy leśne w dziale pytań i odpowiedzi.

Dalszą akcją oświatową było dążenie do uruchomienia kursu dokształcającego dla personelu leśnego na wzór przeprowadzonego w roku 1933. Celem potanienia kosztów projektowanego kursu, weszła Izba w kontakt z Wielkopolską Izbą Rolniczą, celem urządzenia kursu wspólnemi siłami i to na terenie Województwa Poznańskiego. Akcja ta pomimo rozwiniętej propagandy nie udała się z powodu zbyt małej ilości zgłoszeń kandydatów. Sprawę tę odroczono wobec tego do roku następnego.

Izba przeprowadziła krótkie kursy leśne w niższych szkołach rolniczych w Kościerzynie, Pawłowie i Świeciu. Kursy te odbyły się w 3-ch szkołach, obsługujących rejony z większemi powierzchniami lasów należących do małorolnych i spotkały się z dużem zainteresowaniem słuchaczy, których przeciętnie bywało czterdziestu na każdym kursie. Po zakończeniu cyklu wykładów, których razem było 18, urządzono każdorazowo wycieczkę terenową. Ogółem urządzono 3 wyciecz-

ki i to 2 razy do Nadleśnictw Państwowych i 1 raz do prywatnego gospodarstwa leśnego.

Pozatem Izba starała się w miarę możności obsadzić wakujące posady leśników administracji prywatnych lasów fachowcami, co czyniono zwykle za pośrednictwem Związku Leśników R. R.

B. Zalesienie nieużytków.

Większość lasów włościańskich na Pomorzu znajduje się w bardzo złym stanie. Aczkolwiek stan ten możnaby częściowo naprawić przez prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej na podstawie odpowiednich programów urządzenia, to jednak z tego środka prawie nikt nie korzysta z posiadaczy lasów do 30 ha.

Niechęć do wydatkowania na ten cel choćby niedużej kwoty, oraz przepisy prawne nie wymagające posiadania programów — o ile las nie został uznany za ochronny — przyczyniają się do wstrzemięźliwego w tym kierunku stanowiska małorolnych właścicieli lasów.

W roku sprawozd. wpłynęło tylko 1 zgłoszenie od małorolnego, którego obszar leśny wynosił ca 15 ha. Pomoc finansową Izby w tym kierunku stosowaną w latach ubiegłych, koniecznem było wstrzymać z powodu braku funduszów.

Mając na uwadze utrzymanie conajmniej obecnego stanu rzeczy, a powtóre zabezpieczenie przyrostu na przyszłość, Izba przystąpiła do zalesienia dotychczasowych nieużytków u małorolnych. Wszczęto również akcję zaprowadzenia małych szkółek leśnych celem wyprodukowania na potrzeby własne i najbliższej okolicy tanich i dobrych sadzonek.

Chęć do zaprowadzenia u siebie szkółek leśnych zgłosiło narazie 7 małorolnych, natomiast o przydział sadzonek leśnych po ulgowych cenach, do których Izba dołożyła około 90% ich wartości, wpłynęło 53 zgłoszeń. Wobec jednak niewystarczających funduszów, Izba całego zapotrzebowania pokryć nie mogła, przyznając w pierwszym rzędzie sadzonki małorolnym z powiatów kaszubskich. Z przeznaczonego kontyngentu 300.000 szt. sadzonek sosny i 58,5 tysięcy sadzonek brzozy, skorzystało w roku sprawozdawczym 41 małorolnych, którzy temi sadzonkami zalesili sosną względnie uzupełnili nią obszar ok. 20 ha, brzozą natomiast 13 ha. Pozatem udzielono w ciągu 7 dni wyjazdów fachowej pomocy na miejscu przy zalesieniach przez wydelegowanego instruktora Izby.

C. Organizacja gospodarstw leśnych.

Za jedno z głównych zadań w dziale leśnictwa uważa Izba urządzenie lasów. Już od samego początku zorganizowania Wydziału Leśnictwa zajmowano się urządzeniem, jako normującem racjonalne zagospodarowanie lasu, szczególnie w tych rewirach, które korzystają ze stałej porady leśnej Izby. Ruch w tym dziale pracy, opierając się na zaufaniu właścicieli lasów i przekonaniu ich, iż za umiarkowana cenę otrzymają solidnie i fachowo wykonane plany gospodarcze, — był ożywiony, co obrazują niżej podane cyfry:

L. p.	Rodzaj pracy	Ilość objektów	Obszar w ha	Uwagi
1	1-roczne programy gospodarcze	26	11 016	
2	taksacje lasów	18	9 243	
3	nowe pomiary	5	966	
4	ostat. wykończ. planów	10	5 617	
5	szacowanie lasów . . .	3	2 403	w tem 1 od strat poż. a 2 dla B-ku Akceptac.

Dla dokonania powyższych czynności w terenie zużyło 3 urzędników 296 dni.

Celem utrzymania stałego kontaktu z właścicielami lasów w sprawach leśnych, Izba prowadzi dział poradnictwa fachowego za ustaloną ryczałtowo opłatą. Stała porada leśna pozwala na szczegółowy wgląd w gospodarstwo i wpływanie w kierunku prowadzenia prawidłowej gospodarki, co jest bardzo pożądanem, o ile się uwzględni niedostatecznie wykwalifikowany personel leśny, oraz brak należytego zrozumienia ważności gospodarki leśnej u niektórych właścicieli lasów.

Ilość gospodarstw korzystających ze stałej porady leśnej wzrosła w roku sprawozdawczym o 4 tak, że razem obejmuje 72 gospodarstwa z ogólnym obszarem 32.666 ha. Porad fachowych na miejscu udzielono w roku sprawozdawczym 61 gospodarstwom o obszarze 25.796 ha. Na ich lustrację zużyto 75 dni.

W związku z przeprowadzonemi w ciągu roku inspekcjami leśnemi i z racji udzielonych wskazówek między innemi i w sprawie zalesień, Izba udzieliła rzeczowej pomocy. Niejeden właściciel lasu mający do zalesienia nieużytki, halizny czy też płazowiny, jest w kłopocie, o ile chodzi o nabycie pewnych ilości zdrowych i odpowiednich dla danej okolicy sadzonek. Szczególne trudności nasuwają się w latach nieurodzajnych, jak to miało miejsce w roku ubiegłym i sprawozdawczym, gdy mrozy, względnie susza zniszczyły ca 50% zasiewów w szkółkach.

Właścicielom lasów w podobnych wypadkach przychodzi Izba z pomocą przez pośredniczenie w nabyciu potrzebnych sadzonek. To samo odnosi się do hodowców sadzonek — właścicieli szkółek leśnych, którym dostarcza się potrzebne nasiona dobrej jakości, starając się o zakup w terenach zbliżonych klimatycznie do Pomorza.

W roku sprawozdawczym korzystało z pośrednictwa Izby w tym zakresie 92 właścicieli, w czem reflektantów na sadzonki było 36, a na nasiona 59. Niektórzy zakupywali tak nasiona jak i sadzonki.

Ilość dostarczonych sadzonek wynosiła 930.400 szt.

Ilość dostarczonych nasion wynosiła 697 kg.

Podkreślić przytem należy, że pośrednictwo w sprzedaży i zakupie sadzonek traktuje się jako przejściowe. O ile doprowadzi się producenta i konsumenta do bezpośredniego zetknięcia z sobą, pozostawia się ich w przyszłości samych, celem dokonywania bezpośrednich transakcji.

Ochronę lasów wykonywano głównie walcząc z osutką sosnową, ułatwiając spryskiwanie upraw przy pomocy bordoliny jako dotychczas najlepszego i najbardziej przystępnego środka. Opryskiwanie kultur leśnych cieczą bordoską, w skład której wchodzi siarczan miedzi, dało dotychczas najbardziej dodatnie rezultaty.

Dla ułatwienia właścicielom lasów nabycia tego środka po cenie znacznie tańszej niż w handlu detalicznym, Izba zbierając pojedyńcze zamówienia pośredniczyła w dostawie siarczanu wprost z fabryki, oszczędzając zainteresowanym zabiegów i wyższych kosztów. Z tej przysługi korzystało w roku minionym 22 właścicieli lasów, którym dostarczono 4.292 kg siarczanu miedzi. Celem propagandy spryskiwania upraw sosnowych bordoliną, Izba wypożyczała kolejno posiadane 3 rozpylacze. Pozatem udzielono porad ustnych i pisemnych w sprawach dotyczących ochrony lasów.

Księgowość leśną dostosowaną do lokalnych warunków prowadziła Izba w szeregu gospodarstw leśnych. O praktyczności ksiąg Izby, służących do prowadzenia rachunkowości gospodarstw leśnych, może służyć ta okoliczność, że z roku na rok zwiększa się sprzedaż druków i książek leśnych; w roku sprawozdawczym sprzedano ich za ok. 300 zł, gdy w roku ubiegłym za niespełna 230 zł.

D. Czynności ogólne.

Z całokształtu swych czynności tak z prac urządzeniowych jak i przeprowadzonych inspekcji leśnych, zalesień itd. Izba zdawała stale ustną i pisemną relację Ochronie Lasów przy Pomorskim Urzędzie Wojewódzkim. Współpraca na tem polu opierała się na stałym kontakcie, była intensywna i korzystna tak dla obu stron jak i ogółu zainteresowanych.

Pozatem Izba utrzymywała stały kontakt i współpracowała z następującemi organizacjami:

1. Związek Właścicieli Lasów Prywatnych na Pomorzu,
2. Pomorskie Towarzystwo Łowieckie,
3. Związek Leśników Rzeczp. P. Oddział Pomorski, Sekcja Leśników Prywatnych.

Funkcje kierownika pierwszych dwóch towarzystw pełni naczelnik Inspektoratu Leśnego p. Bernakiewicz.

VI. Organizacja gospodarstw i Biuro Rachunkowości Gospodarstw.

Prace Izby w dziedzinie ekonomiki gospodarstw rolnych w roku sprawozdawczym nie mogą wylegitymować się dostateczną ekspansją na tym odcinku, a tem samem i osiągniętemi w dostatecznym stopniu wynikami pracy.

Przyczyny tego stanu rzeczy należy upatrywać w dotychczasowem zapoznaniu przez wszystkie organizacje i instytucje rolnicze znaczenia badań elementów dochodowości i rozchodów warsztatów rolnych.

Stan ten tłumaczy się tem, że: w okresie dobrej konjunktury dla rolnictwa, przy łatwym zbycie produktów rolnych, a nawet przy bardzo natężonem ich poszukiwaniu, analiza stosunków gospodarczych i opłacalności poszczególnych gałęzi produkcji stała na planie dalszym.

Cała uwaga wszystkich zrzeszeń rolniczych, skierowana była na technikę, by wyprodukować jak najwięcej, a to wszystko razem dawało takie wpływy gotówkowe, że nikt o usprawnienie poszczególnych gałęzi produkcji nie troszczył się. Warsztat jako przedsiębiorstwo funkcjonował sprawnie, bo pokrywał wszelkie wydatki i odrzucał czyste dochody.

Inaczej ma się sprawa dzisiaj. Izba spotyka się z twierdzeniem, że w rolnictwie nic się nie opłaca, że wszystko produkuje się poniżej kosztów własnych, a utrzymywanie się na powierzchni warsztatów rolnych odbywa się kosztem substancji majątkowej. Kto jednak wnika głębiej w te zagadnienia, ten widzi, że jeszcze i dziś przy racjonalnem wykorzystaniu wszelkich możliwości przy właściwem i oszczędnem stosowaniu środków produkcji, dobrem nasileniu pracy, umiejętnem ustosunkowaniu roślin różne gałęzie produkcji są lepiej lub gorzej

opłacalne. I właśnie to ostatnie nasuwa myśl, że dokładne poznanie składowych części kosztów i potrzebnych nakładów poszczególnych produkcji, czyli dokładna analiza składowych części produkcji stać się musi w obecnych czasach podstawą do orjentacji, co i jak w gospodarstwie czynić należy, by wykorzystać wszystkie dodatnie możliwości, a uchronić się od ujemnych. Oczywista, że do wyrobienia właściwego i pewnego poglądu na tę dziedzinę zagadnień potrzebna jest duża ilość materjału cyfrowego i możności przepracowania tych obfitych materjałów.

Niestety cyfry dotąd posiada Izba bardzo skąpe, a środków do ich przepracowania nie ma żadnych, i dlatego zdobycze Izby na tym odcinku są dalece niedostateczne.

Niewątpliwie przyczyną tego stanu rzeczy jest i drugi fakt, a mianowicie, że Wydział w takiej konstrukcji organizacyjnej jest nowością w pracach izbowych i trzeba czasu, by wszedł on na właściwe tory i mógł dostarczyć potrzebnych materjałów.

Na plus w tym kierunku zapisać należy, że już Izba doszła do przeświadczenia konieczności prowadzenia prac na tym odcinku i uznała znaczenie podstawowe ekonomiki jako podstawy działań Izby na wszystkich odcinkach usprawnienia poszczególnych gałęzi produkcji rolnej.

Rozwój więc właściwych prac Izby w przyszłości zależeć będzie od tego, czy się znajdą środki odpowiednie na zaangażowanie potrzebnego personelu.

Wydział ten powołany do życia we wrześniu 1933 r. przy rekonstrukcji biura Izby Rolniczej obejmował w roku sprawozdawczym następujące działy:

A. Ogólny,
B. Rachunkowości rolniczej gospodarstw małych,
C. Biuro rachunkowości gospodarstw folwarcznych,
D. Nadzory sądowe,
E. Administrację objektów gospodarczych Izby nie mających innego przydziału.

A. OGÓLNY.

W zakres działu ogólnego, poza administracją Wydziału, wchodziły wszystkie sprawy dotyczące ekonomiki gospodarstw a niepodpadające pod kompetencje działów wyszczególnionych pod 2, 3, 4 i 5.

W szczególności sporządzanie szacunków dla władz, Sądów i osób prywatnych; rzeczoznawstwo sądowe; udział w komisjach podatkowych z ramienia Izby Rolniczej; współdziałanie z Urzędem Wojewódz-

kim w sprawach przebudowy ustroju rolnego przez udział w komisjach klasyfikacyjno - szacunkowych; opracowywanie kosztów produkcji i kalkulacji w związku z planami pracy Izby na różnych odcinkach ekonomiki gospodarstw rolnych.

Dział A. i E. prac Wydziału załatwiał Naczelnik Wydziału.

Dział B. i C. prowadzony był pod kierownictwem Kierownika Biura Rachunkowości, a

Dział D. przez Inspektora p. Z. Otmianowskiego.

Liczne czynności wyjazdowe — a szczupły personel uniemożliwiały nieraz wykonanie prac bieżących i w tych wypadkach Wydział odwoływał się do pomocy innych Wydziałów, jak przy klasyfikacji gruntów, w których to pracach brał udział Naczelnik Wydziału Produkcji Roślinnej.

Poniższe zestawienie dni wyjazdowych Kierownika tego działu pracy daje obraz dokonanych czynności:

administracja objektów gospodarczych	23	dni	wyjazdowych
współpraca w przebudowie ustroju rolnego	49	„	„
współpraca nad reformą podatków	14	„	„
kursy rolnicze	4	„	„
szacunki, taksacje	11	„	„
nadzory sądowe	5	„	„

Ogółem Naczelnik Wydziału odbył 106 dni podróży.

B. i C. BIURO RACHUNKOWOŚCI GOSPODARCZEJ.

Biuro Rachunkowości Gospodarczej zdane wyłącznie na własne, coraz malejące środki budżetowe, z roku na rok ogranicza pracę w dziedzinie propagandowo - społecznej. Wskutek tego szczególnie propaganda prowadzenia rachunkowości wśród drobnych rolników prawie że ustała.

Sposoby takie, jak zachęcanie drobnych rolników do prowadzenia rachunkowości za pomocą premji, rozdawnictwa bezpłatnie ksiąg rachunkowych, urządzanie kursów i t. p. wymagają znacznych nakładów pieniężnych. Niestety brak środków nie pozwala kontynuować tej propagandy w rozmiarach takich, jak czyniono to do roku 1932.

Subwencje, udzielane na zbieranie cyfr z małych gospodarstw drogą prowadzenia rachunkowości u nich, dla Państwowego Instytutu Naukowego w Puławach, zmniejszają się z roku na rok i również spowodowują niemożność propagowania rachunkowości wśród drobnych rolników.

Celem powetowania straty tej kategorji drobnych gospodarstw, prowadzących rachunkowość, Biuro w miarę możności wciąga w zakres swych zainteresowań gospodarstwa osadnicze, wśród których prace organizacyjne prowadzi Inspektorat Izby.

W ten sposób pewne quantum cyfr, dotyczących drobnych gospodarstw, Biuro Rachunkowości stawia do dyspozycji poszczególnych Wydziałów Izby Rolniczej, względnie udziela dla celów publicznych.

Zasadniczy zakres czynności biura jest następujący:

1. Szerzenie idei rachunkowości wśród rolników, ze szczególnem poświęceniem uwagi drobnemu rolnictwu i pomocy w zakładaniu i prowadzeniu ksiąg;
2. Wydawnictwo i dostarczanie praktycznych ksiąg i formularzy;
3. Gromadzenie materjału cyfrowego dla celów porównawczych i badawczych z dziedziny opłacalności gospod. wiejskich;
4. Współpraca z Państwowym Instytutem Naukowym Puławskim w dziedzinie gromadzenia materjału cyfrowego dla badań naukowych;
5. Współpraca z pokrewnemi organizacjami rolniczemi, szczególnie ze Związkiem Izb i Organizacyj Rolniczych o charakterze opinjodawczym i rzeczoznawczym z zakresu specjalnych projektów ustaw, rozporządzeń wykonawczych i t. p.;
6. Opracowywanie danych cyfrowych dla celów publicznych, opracowywanie projektów norm orjentacyjnych i t. p.;
7. W celu uzyskania bezpośredniego materjału cyfrowego dla potrzeb wymienionych w pp. 3, 4, 5, 6, prócz prac o charakterze dydaktycznym i propagandowym, udzielanie usług fachowych jak: organizacja i prowadzenie rachunkowości w gospodarstwach wielko- i średniorolnych, rewizje ksiąg i bilansów, orzeczenia rzeczoznawcze i t. d.

W okresie sprawozdawczym Biuro zatrudniało prócz Kierownika Biura 5 sił technicznych, 2 praktykanckie i 1 w charakterze djetarjusza.

Biuro prowadziło rachunkowość lub nadzorowało, prowadzoną na miejscu w gospodarstwach, jak następuje:

a) w 52 gospodarstwach wielko i średniorolnych,
b) w 39 gospodarstwach małorolnych, dostarczających materjał dla celów badawczych Instyt. Puławskiego,
c) w 106 gospodarstwach osadniczych i przodowniczych pod opieką pośrednią.

W ubiegłym okresie budżetowym między innemi wykonano następujące prace techniczne:

a) opracowano zamknięć rachunkowych dla Państwowego Instytutu Naukowego z 28 gospodarstw małorolnych,
b) opracowano zamknięć rachunkowych z tychże gospodarstw dla celów praktycznych gospodarzy z 28 gospodarstw małorolnych,
c) wykonano dla gospodarstw wielko- i średniorolnych zamknięć rocznych z 40 objektów,

d) wykonano tymczasowych zamknięć rachunkowych dla nadzorów sądowych w 16 wypadkach,

e) opracowano materjał statystyczno - porównawczy z ostatniego okresu gospod. (z roku 1932/33) z 28 gospod. małorolnych i z 28 gospodarstw wielko- i średniorolnych,

f) opracowano częściowo takiż materjał z gospodarstw wielkorolnych za poprzednie lata do 1929/30 wstecz,

g) opracowano zestawienie porównawcze siły dochodowej gospod. osadniczych przerabiając materjał cyfrowy prof. Schramma z 32 i własny z 45 gospodarstw,

h) wykonano szereg zestawień porównawczych z zakresu dochodowości dla celów publicznych (władze administracyjne, sądowe, podatkowe i t. d.)

Delegat Biura brał udział w szeregu narad i konferencyj między innemi: w sprawach projektu rozporządzenia do ordynacji podatkowej, w sprawach norm dla organów egzekucyjnych, odnośnie projektów o klasyfikacji gruntów, w sprawie projektu rozporządzenia o normach orjentacyjnych dla wymiaru dochodu i t. p.

Biuro wydało przy czynnej współpracy własnego kierownictwa i personelu 3 dziełka propagandowo - naukowe pod tytułem: a) „Pomorskie gospod. włościańskie na tle danych rachunkowości" (J. Curzytek i Fr. Dziedzic), b) „Siła dochodowa gospodarstw osadniczych na Pomorzu" (Manthey i Jankiewicz) i c) „Porównawcze metody badań w gospodarstwach wiejskich" (prof. Dr St. Moszczeński).

W związku z działalnością Biura odbyto 59 podróży do 116 miejscowości przy 141 dniach pobytu w drodze, oraz załatwiono na miejscu w Biurze 194 interesentów.

Na tle wyżej wymienionych szczegółów z działalności należy podkreślić następujące ważniejsze punkty inicjatywy Biura w dziedzinie opinjodawczej i rzeczoznawczej, mianowicie:

1. Zabierając głos w sprawie projektu rozporządzenia Ministerstwa Skarbu o normach szacunkowych i orjentacyjnych dla wymiaru dochodu, Biuro przeprowadziło na naradach w Związku Izb i Organizacyj Rolniczych tezę, opartą na materjale cyfrowym, że normy te nie mogą posiadać punktu wyjścia z tak zwanej renty gruntowej, która już od szeregu lat, przeciętnie biorąc, jest minusową i że zatem najwyżej należałoby rozumieć ten miernik, jako równy czynszowi dzierżawnemu — oczywiście przejściowo do czasu dojścia do przesiętnej opłacalności warsztatów rolnych, które, poza nielicznemi wyjątkami, obecnie wegetują kosztem własnych substancyj.

2. Z chwilą ukazania się Ordynacji Podatkowej i przepisów wykonawczych do niej, Biuro opracowało szczegółową ankietę, zawierającą najbardziej jaskrawo rygorystyczne przepisy, wymierzone w warsztaty rolne, prowadzące rachunkowość, przyczem wspomniana ankieta dała możność uzyskania wielu przychylnych interpretacyj ze strony Ministerstwa Skarbu, reszta natomiast materjału tej ankiety będzie przedmiotem narad na najbliższej konferencji i Kierowników Biur Rachunkowości.
3. Przeciwko wysuniętej przez Związek Izb i Organizacyj Rolniczych koncepcji uzyskania w Ministerstwie Skarbu oficjalnych wzorów rachunkowości wiejskiej, Biuro opracowało obszerny memorjał, stojąc na stanowisku, że ujednolicenie wzoru rachunkowości, obowiązującego dla całego terenu Rzplitej i narzucenie go rolnictwu byłoby sprzeczne z interesami praktyki rolniczej, bowiem sprowadziłoby to niepożądane usztywnienie rachunkowości i nie dałoby możności do zaspokojenia regjonalnych oraz indywidualnych i ogólnych potrzeb życia gospodarczego.
4. Na skutek starań, Biuro uzyskało u władz skarbowych zgodę na przyjmowanie do zeznań o dochodzie za miarodajne sprawozdania rachunkowe, wykonywane w dotychczasowy sposób przez Biuro, bez potrzeby opracowywania zawiłych i nieżyciowych załączników oficjalnych, jako że sprawozdania typu Biura w zupełności odpowiadają celom zakreślonym przepisami do nowej ordynacji podatkowej.

W zakresie działalności propagandowo - oświatowej i po części naukowej podnieść należy zorganizowanie cyklu artykułów w tygodniku „Kłosy“, poświęconych sprawom spożycia, rentowności i siły dochodowej pomorskich gospodarstw małorolnych tak zdawna osiadłych, jak też osadniczych, przyczem nadmienić wypada, że wspomniane artykuły zostały wydane w osobnych dziełkach, przeznaczonych przeważnie dla uczestników IV-go Naukowego Zjazdu Pomorzoznawczego, odbytego w Krakowie w dniu 1 i 2 listopada 1934 r.

Ten sposób publikacji prac, opartych na cyfrach bezpośrednio przepracowanych przez Biuro, dał możność dotarcia ich nietylko do bezpośrednio zainteresowanych, bowiem dostały się one pod lupę tak czynników miarodajnych, jak również i szerokich sfer intelektu regjonalnego. Twierdzić można śmiało, że wspomniana praca publikacyjna, wykazująca katastrofalny zanik rentowności kosztem substancyj warsztatów rolnych na Pomorzu, będzie dla sfer decydujących jednem z ogniw do powzięcia nieuniknionych posunięć gospodarczych w kierunku udzielenia karencyj i oddłużenia warsztatów wiejskich, w szczególności gospodarstw małorolnych i osadniczych.

Na zakończenie nie od rzeczy będzie, na podstawie posiadanego materjału cyfrowego, scharakteryzować pokrótce stan rentowności gospodarstw rolnych w okresie 1933/34 w stosunku do poprzedniego roku gospodarczego. Jak wynika z poniższych cyfrowych zestawień stan ten naogół utrzymał się na poziomie roku poprzedniego w gospodarstwach małorolnych, a pozornie poprawił się, względnie nastąpiło zahamowanie spadku dochodowości w gospodarstwach folwarcznych.

Poprawę tę nie można inaczej kwalifikować, jak tylko pozorną, ponieważ wynika z silnej stosunkowo kompresji wydatków gospodarczych, przeważnie kosztem lat przyszłych lub drogą dalszego obniżenia poziomu kultury rolnej i zdolności produkcyjnej w dziedzinie hodowli zwierzęcej, bowiem bliższa analiza wykazała wybitne zmniejszenie wydatków na konserwację budowli i inwentarzy martwych, na dokupno nawozów, nasion, pasz treściwych i t. p. Stąd więc wykazana poprawa w gospod. wielkorolnych w tak zwanym dochodzie podatkowym, który wynosi w roku 1933/34 minus zł 7,69 wobec minus zł 52,86 na 1 ha użytków rolnych, w stosunku do roku poprzedniego, tłumaczy się częściowo wzmiankowaną kompresją wyżej przytoczonych wydatków oraz zmniejszeniem się o zł 20 wydatków na obsługę zadłużenia, a które są wynikiem niewypłacalności względnie odroczenia wypłat, a nie faktycznem odciążeniem z tytułu kosztów kredytu.

Poniższe dwie tabele w ogólnych zarysach obrazują stan z okresu gospod. 1933/34 w stosunku do stanu z roku poprzedniego, mianowicie:

Tab. 1.

Porównanie wyników dwu ostatnich lat.

na 1 ha użytków rolnych	1932/33	1933/34
a) **Gospod. małorolne:**		
Przychód surowy	223,05	225,70
Nakład gospodarczy	231,18	223,72
Przychód czysty	— 8,13	+ 1,98
Renta majątkowa	— 17,65	— 4,21
Dochód rolniczy	+ 53,20	+ 72,94
„ podatkowy	+ 29,06	+ 43,07
b) **Gospod. folwarczne:**		
Dochód brutto	259,95	235,46
Rozchód „	262,91	213,40
Czysty dochód przedsiębiorstwa	— 2,96	+ 22,06
„ „ podatkowy	— 52,86	— 7,69

Tab. 2.
Porównanie spadku dochodowości w ostatnich dwóch latach w stosunku do 1928/29 r.

	Spadek wyrażający się w %%	
	w r. 1932/33	w r. 1933/34
a) **Gospod. małorolne:**		
Przychód surowy	63%	62%
Nakład gospodarczy	47,5%	49,2%
Przychód czysty	105%	98,8%
Renta majątkowa	112%	102%
Dochód rolniczy	78,6%	70%
„ podatkowy	85,2%	77,8%
b) **Gospod. folwarczne:**		
Dochód brutto	52,5%	57,1%
Rozchód „	45,9%	56%
Czysty dochód przedsiębiorstwa	105,-%	65%
„ „ podatkowy	283,-%	126%

D. NADZORY SĄDOWE.

Liczba nadzorowanych gospodarstw przez Pom. Izbę Rolniczą stale się zmieniała i tak:

1. I. 33 r. było pod nadzorem P. I. R. 9 gospodarstw,

1. VII. 34 r. było pod nadzorem P. I. R. 47 gospodarstw obszaru 7411 ha,

1. IV. 35 r. było pod nadzorem P. I. R. 39 gospodarstw obszaru 6746 ha.

Opłaty za prowadzenie nadzoru likwidowała Izba w roku sprawozdawczym w/g tych samych norm jak w roku ubiegłym.

We wszystkich nadzorowanych majątkach zaprowadzono tam, gdzie jej nie było — księgowość gospodarczą i to przeważnie pod kontrolą Izby.

Lustrację gospodarstw przeprowadza się szczegółowo.

W roku sprawozdawczym przeprowadzono 103 lustracje.

Podczas lustracji bada się szczegółowo gospodarstwo polowe, podwórzowe, księgowość gosp. i kasową.

Omawia się wszelkie sprawy finansowe, gospodarcze, Ustawę oddłużeniową, konwersję długów i t. d. Pozatem odbyto 132 rozmaitych konferencyj w sądach, bankach, w Komitecie dla Spraw Fin. Rolnych i t. d.

Lustracje i konferencje zajęły 118 dni podróży. Celem potanienia kosztów podróży przy wyjazdach układa się plan podróży łącząc

w jedną turę leżące w pobliżu majątki i dzieląc pomiędzy nie koszty wyjazdowe.

Na początku roku gospodarczego wymaga się od zarządcy sądowego, by zestawił preliminarz przypuszczalnych dochodów i projektowanych rozchodów na bieżący rok gospodarczy i co kwartał wymaga się nadesłania sprawozdania kwartalnego, którego odpis wysyła się do wiadomości do właściwego Sądu Grodzkiego.

Specjalną uwagę zwraca się przy lustracjach na art. 17 Prez. Rz. P. z dnia 23. VIII. 32 r. Dz. Ust. 72 poz. 652 i na art. 38 tejże Ustawy, według której osiągnięte fundusze z gospodarstwa po pokryciu wydatków na konieczne utrzymanie i prowadzenie gospodarstwa i na skromne utrzymanie dłużnika i jego rodziny oraz po pokryciu należności, na które odroczenie wypłat się nie rozciąga, by zostały użyte dla zaspokojenia wierzytelności według planu, który ustala zarządca sądowy, kontroluje Nadzorca, a zatwierdza Sąd.

O ile zajdzie wypadek, że zarządca sądowy nie wypełnia zleceń Nadzorcy, uwiadamia się o tem Sąd Grodzki i to w myśl art. 28 Rozp. Prez. Rzeczyp. z dnia 23. VIII. 32 Dz. Ust. 72 p. 652.

Pozatem przeprowadza się bardzo liczną korespondencję, których w roku sprawozdawczym było przeszło 2330 i to w sprawach finansowych gospodarczych z porad tyczących się zarządców sądowych.

Stan finansowy nadzorowanych gospodarstw naogół poprawił się minimalnie gdyż ceny na produkty rolne znacznie się obniżyły tak, że w wielu wypadkach właściciele nie mogli nawet wszystkich zaległych i bieżących podatków uregulować.

Bardzo wolno postępuje sprawa konwersji długów i to z powodu, że w poważnym procencie dochody gospodarstw nadzorowanych zaledwie wystarczą na podatki, procenta, robociznę etc., zaś na raty spłaty długów już nie wystarczają. Dalszy powód, że kilkunastu rolników konwertować chwilowo długów nie może, jest ten, że prowadzą procesy, jak np. w pow. starogardzkim należało wielu rolników do Rady Nadzorczej Rolnika Kaszubskiego, który ogłosił upadłość i naraził wielu rolników na poważne straty, skąd wynikły procesy i dopóki się takowe nie ukończą, nie mogą zainteresowani rolnicy w tej sprawie konwersji przeprowadzić.

Naogół — z małemi wyjątkami — właściciele nadzorowanych majątków gospodarują oszczędnie, prawidłowo i stosują się do zleceń Nadzorcy i do Ustawy i starają się wszelkiemi sposobami wysanować się i warsztaty swoje w rękach utrzymać.

W roku budżetowym 1935/36 został wcielony do Wydziału Organizacji i Rachunkowości Gospodarstw dział organizacji gospodarstw

przykładowych i w ten sposób prace Izby w dziedzinie organizacji zgrupowane zostały w jednym Wydziale.

E. ORGANIZACJA GOSPODARSTW MNIEJSZYCH.

Rok sprawozdawczy był trzecim rokiem, w którym P. I. R. prowadziła pracę w dziale organizacji gospodarstw mniejszych, jako akcję zleconą przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych.

Cele, zadania oraz metodyka pracy w akcji org. gosp. mniejszych zostały sprecyzowane w ramowych wytycznych dla Izb Rolniczych przez Ministerstwo Roln. i Ref. Roln. w 1933 i po odpowiedniem przystosowaniu wytycznych Ministerstwa do warunków Pomorza, przyjęte zostały przez Izbę jako program akcji.

Głównym punktem przystosowania wytycznych do warunków Pomorza była zmiana, że akcja organizacji gospodarstw mniejszych nie będzie akcją powszechną jak w innych dzielnicach Polski, a jako przedmiot swej pracy obejmie wyłącznie osadnictwo z parcelacji polskiej, jako najbardziej wymagające pomocy przy zagospodarowywaniu się na osadach, gdyż ilość instruktorów, którymi Izba dysponuje, zaledwie wystarczy dla obsłużenia osadnictwa, a już bezwzględnie nie jest wystarczającą dla obsłużenia całego mniejszego rolnictwa Pomorza.

Akcja organizacji gospodarstw mniejszych trwa w jednem gospodarstwie i miejscowości osadniczej od 3 do 4 lat i dzieli się na następujące rodzaje:

1) Akcja indywidualna.

Dotyczy poszczególnych gospodarstw mniejwięcej po 2 w każdej miejscowości osadniczej i ma za zadanie w tym okresie czasu zorganizować gospodarstwo w każdej dziedzinie produkcji, wyrabiając jednocześnie osadnika na przodownika pracy tak fachowej - rolniczej jak i społecznej.

2) Akcja terenowa.

Jest równoległą do akcji indywidualnej i służy do rozpowszechnienia w najszerszem kole osadników tych poczynań, które zastosowano w gospodarstwie znajdującem się pod opieką indywidualną.

W akcji terenowej posługuje się dla wyżej sformułowanego celu różnego rodzaju konkursami, lustracjami zbiorowemi, kursami zimowemi i pokazami, doświadczeniami i t. p.

Akcję tą prowadzi jeden inspektor z siedzibą w Izbie i dziewięciu instruktorów rozmieszczonych w terenie.

Akcją organizacji gospodarstw objęte było 115 miejscowości osadniczych. W tych miejscowościach pod opieką indywidualną znajdowało się 237 gospodarstw osadniczych i pod opieką terenową 3096 gospodarstw.

Z pośród 237 gospodarstw znajdujących się pod opieką idywidualną było:

w I roku opieki	62 gosp.	—	26%
w II „ „	76 „	—	33%
w III „ „	99 „	—	41%

Co do wielkości osad to:

od 5 do 10 ha było pod opieką	32 gosp.	—	16%
„ 10 „ 15 „ „ „ „	110 „	—	47%
powyżej 15 „ „ „ „	89 „	—	37%

Pod opieką jednego instruktora znajdowało się najmniej 15 gosp., najwięcej 39 gosp., średnio 26,3 gosp.

Główny nacisk kładzie się, by osadnik nauczył się samodzielnie myśleć, rachować ze swemi możliwościami finansowemi, nie robił zbytecznych inwestycyj i po przejściu okresu opieki umiał sobie radzić, by gospodarstwo jego było możliwie jaknajdalej posunięte pod względem organizacyjnym i był istotnie gospodarzem przodowniczym tak pod względem gospodarczym jak i społecznym.

Wielką trudność stanowi przeprowadzenie kalkulacji w gospodarstwach nowopowstałych, zagospodarowujących się i pozbawionych najmniejszych tradycyj, a częstokroć prowadzonych przez przybyszów, posiadających rutynę i nawyki nieodpowiednie dla miejscowych warunków, które dopiero drogą tłumaczeń, perswazyj i namawiań trzeba zmieniać. Racjonalizacja gospodarstwa kobiecego jest uwzględniona przy organizacji gospodarstw o tyle, ile w tej dziedzinie może zrobić instruktor. Instruktorek specjalnych Izba nie posiada, natomiast zapoczątkowano prace w tym zakresie tworząc Koła Kół Gosp. Wiejskich w miejscowościach osadniczych poddanych opiece.

Kół tych w roku sprawozdawczym założono 26, co łącznie z 11 z r. ub. wynosi razem 37.

Koła te były obsługiwane przez 5 instruktorek Zrzeszenia Kół Gospodyń Wiejskich.

Instruktorki K. G. W. współpracują z instruktorami organizacji gospodarstw.

Rachunkowość prowadzona przez osadników to „Kasa drobnego rolnika" (w 67 gosp.) i 19 gospodarstw książeczkę rachunkową „Skrócona rachunkowość Inż. Curzytka", która prowadzona jest w specjalnie wybranych gospodarstwach, celem zdobycia bardziej ścisłego materjału liczbowego o obrotach i dochodowości gospodarstw osadniczych.

Kasę drobnego rolnika zamykają instruktorzy tam, gdzie nadaje się ona do zamknięcia. Książki Inż. Curzytka zamyka Biuro Rachunkowości Rolniczej Pomorskiej Izby Rolniczej.

Z wyników uzyskanych przy obu systemach rachunkowości Biuro Rach. Roln. Izby wyciąga ogólne wnioski podawane do wiadomości ogółu i instruktorów — w formie broszury.

Wyniki uzyskane w gospodarstwach poddanych opiece zbiorowej dotyczące 214 gospodarstw.

Oto kilka liczb charakteryzujących osiągnięte rezultaty pracy.

Wyszczególnienie	Gospodarstw	Wynik w %% w roku spraw.	Wynik w %% w roku 1933/34
I. Organizacja gospod. polowego			
Wprowadzono właściwe ustosunkowanie obsiewów .	205	96	74
„ prawidłowe płodozmiany	125	58,5	42
Wprowadzono właściwą uprawę mechaniczną i zracjonalizowano stosowanie obornika	214	100	98
Wprowadzono siew nasion uszlachetnionych	151	70,5	72
II. Organizacji gospodarki nawozami naturalnemi			
Zbudowano gnojownię	159	74,2	48
„ zbiornik na gnojówkę	151	70,5	49
Założono kupę kompostową	194	90 6	75
III. Organizacja hodowli			
Wprowadzono poprawne żywienie krów	195	91	72
Racjonalny wychów cieląt	178	83	73
Wprowadzono bielenie stajni i obór	199	93	83
„ racjonalne żywienie trzody chlewnej .	173	80,8	66
Stosowona szczepionki przeciw chorobom zakaźnym .	167	78	56
Wprowadzono rasowe kury	57	26,6	16
„ racjonalne żywienie kur	136	63,5	50
Poprawiono warunki higjeniczne kurników	122	57	30
Korzystają gospodarstwa z rozpłodników stacyjnych i licencjonowanych:			
buhaja	153	71 5	55
knura	207	96,7	75
ogiera	35	16,3	20
Posiada gospodarstwo poprawny materjał żeński:			
gęsi	20	9,3	10
indyków	4	1,8	0,43
kur	76	35,5	18
klaczy	25	11,6	10
świń	123	57,6	49
krów	110	51,4	37
IV. Organizacja sadu i warzywnika			
Założono sady	24	98,5	83
Wprowadzono pielęgnację sadu	137	64	61
Racjonalna uprawa warzyw na potrzeby własne . .	163	76	97

Wyszczególnienie	Gospodarstw	Wynik w %% w roku spraw.	Wynik w %% w roku 1933/34
V. Organizacja pracy			
Przeprowadzono należyte wykorzystanie rąk roboczych własnych	206	96,2	93
Zmniejszono inwentarz pociągowy	5	2,3	2
VI. Ogólne			
Gospodarz abonuje „Kłosy"	126	59	62
„ należy do Kółka Roln.	211	98,6	76
„ „ „ Koła Prod. trz. chlewnej . .	130	60,7	41
Gospodyni należy do Koła Gospodyń Wiejskich . .	122	57	12

Wyniki (niektóre) uzyskane w gospodarstwach poddanych opiece terenowej:

Miejscowości:

Dotyczy miejscowości	115
Założono Kółek Rolniczych	9
Założono Kół Gosp. Wiejsk.	37
Urządzono kursów roln.	96
Urządzono pogadanek roln.	64
Pozyskano prenumeratorów „Kłosów"	212
Zorganizowano konkursów przysp. roln.	29
Zorganizowano konkursów przechowania obornika . .	11
Zorganizowano konkursów producentów drobiu	25
Założono Kół Producentów trzody chlewnej	21
Dostarczono rasowych maciorek za pośr. P. I. R.	20
Dostarczono rasowych kur (karmazyny)	50
Dostarczono rasowych jaj wylęgowych	2210
Założono stacji stadników	2
Założono stacji knurów	13
Założono stacji gęsiorów	18
Wprowadzono siew nasion uszlachetn. kłosów	396
Wprowadzono siew lucerny	111
Wprowadzono siew przed i po plonów	255
Założono sady	79
Wprowadzono płodozmiany u osadników	114
Założono pokazów łąkowych	76
„ „ odmianowych	36
„ „ z przelotem	21
„ „ z innemi roślinami	42
„ „ nawozowych	109

Wybudowano gnojowni	162
Założono zbiorników na gnojówkę	213

W okresach zimowych w 64 miejscowościach osadniczych odbyło się 96 kursów. Udział w kursach wzięło 3694 słuchaczy. Wygłoszono 247 referatów. Miejscowości były tak wybierane, by osadnicy z sąsiednich osiedli mogli brać w nich udział. W ten sposób udostępniono udział w kursach wszystkim osadnikom zamieszkałym w miejscowościach objętych opieką.

Prelegentami byli prawie wyłącznie instruktorzy wygłaszając 123 referatów. Różni prelegenci, w tem 3 inspektorów Izby (organizacji gosp., hodowli drobiu i hodowli trzody), powiatowi lekarze weterynarji i medycyny, wygłosili 91 referatów. Wielką atrakcją, cieszącą się wielkiem zainteresowaniem, były referaty wygłaszane przez osadników znajdujących się dłuższy czas pod opieką indywidualną — 33 referaty.

Tematy wszystkich prawie referatów były nawiązane do organizacji gospodarstw.

WYKONANIE BUDŻETU I BILANS
POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ.

ROK BUDŻETOWY 1934/35.

DOCHODY	Preliminarz	Wpływ	Mniej	Więcej
DOCHODY OGÓLNE IZBY . . .	**1 173 430,—**	**1,184 358,76**	—	**10 928,76**
DZIAŁ I. Ogólny	**632 861,-**	**679 185,82**	—	**46 324,82**
I-1 Dochody z opłat	559 426,—	633 530,81	—	74 104 81
I-3 Inne dochody	73 435,—	45 655,01	27 779,99	—
DZIAŁ II. Wytwórczość roślinna .	**162 902,—**	**167 705,49**	—	**4 804,49**
II-1 Stacja Ochrony Roślin . . .	19 100,—	24 232,29	—	5 132,29
2 Meljoracje	6 100,—	125,53	5 974,47	—
3 Nasiennictwo	21 620,—	34 018,35	—	12 398,35
4 Doświadcz. rol.	115 882,—	109 220,22	6 661,78	—
7 Ogrodnictwo	200,—	110,10	89,90	—
DZIAŁ III. Wytwórcz. zwierzęca .	**120 250,—**	**127 435,41**	—	**7 185,41**
III-1 Różne czynności	200,—	214,02	—	14,02
2 Hodowla koni	1 500,—	—	1 500,—	—
3 „ bydła	21 500,—	19 852,47	1 647,53	—
4 „ trzody chl.	48 900,—	64 689,51	—	15 789,51
5 „ owiec	18 450,—	17 987,07	462,93	—
6 „ drobiu	8 200,—	4 256,84	3 943,16	—
7 Rybactwo	7 000,—	7 000,—	—	—
11 Przetwórstwo	5 000,—	5 000,—	—	—
12 Weterynarja	9 500,—	8 435,50	1 064,50	—
DZIAŁ IV. Leśnictwo	**24 200,—**	**15 764,39**	**8 435,61**	—
IV-1 Biuro Leśne	23 500,—	15 737,39	7 762,61	—
4 Zwrot za sadzonki leśne . .	700,-	27,—	673,—	—
DZIAŁ V. Szkolnictwo	**114 637,—**	**102 612,36**	**12 024,64**	—
DZIAŁ VI. Popieranie włośc. spos. gospodarowania	**14 600,—**	**8 637,80**	**5 962,20**	—
VI-2 Zasiłki	13 600,—	8 597,80	5 002,20	—
5 Kursy	1 000,—	40,—	960,—	—
DZIAŁ VII. Organiz. gospodarstw	**103 980,—**	**83 016,49**	**20 963,51**	—
VII-1 Organiz. i biuro rach. gospodarczej	41 200,—	29 182,74	12 017,26	—
2 Organ. gosp. przod. mniejsz.	44 820,—	44 820,-	—	—
5 Nadzory sądowe	17 960,—	9 013,75	8 946,25	—

Zestawienie ogólne

	Prelimin.	Wydano	Mniej
Wydatki	1 173 430,—	1 150 607,16	22 822,84
	Prelimin.	Wpłynęło	Więcej
Wpływy	1 173 430,—	1 184 358,76	10 928,76
Ogólna superata . .		**33 751,60**	

WYDATKI	Preliminarz	Wydano	Mniej	Więcej
WYDATKI OGÓLNE IZBY	**173 430,—**	**1 150 607,16**	**22 822,84**	—
DZIAŁ I. Ogólny	**443 819,—**	**473 080,79**	—	**29 261,79**
I-4 Wyd. ogólne administracyjne .	122 925,—	110 603,43	12 321,57	—
5 Władze Izby	26 865,—	16 315,79	10 549,21	—
6 Biuro Izby	234 029,—	246 035,04	—	12 006,04
7 Obsługa długów	60 000,-	100 106,53	—	40 106,53
DZIAŁ II. Wytwórcz. roślinna . .	**198 411,–**	**189 927,06**	**8 483,94**	—
II-1 Wydaki ogólne	38 173,—	36 224,18	1 948,82	—
2 Meljoracje	4 790,—	4 666,91	123,09	—
3 Nasiennictwo	9 743,-	8 499,23	1 243,77	—
4 Dośw. rolnicze	134 126,—	129 015,35	5 110,65	—
7 Ogrodnictwo	11 579,-	11 521,39	57,61	—
DZIAŁ III. Wytwórcz. zwierzęca .	**157 364,—**	**137 433,45**	**19 930,55**	—
III-1 Wydatki ogólne	12 438,—	12 392,79	45,21	—
2 Hodowla koni	14 975,—	12 970,06	2 004,94	—
3 .. bydła	51 412,—	43 664,95	7 747,05	—
4 „ trzody chl.	28 976,—	31 862,18	—	2 886,18
5 „ owiec	15 583,—	16 257,64	—	674,64
6 „ drobiu	12 232,—	9 592,03	2 639,97	—
7 Rybactwo	5 632,—	4 887,80	744,20	—
8 Pszczelnictwo	500,—	300,-	200,—	—
11 Przetwórstwo	5 000,—	777,60	4 222,40	—
12 Weterynarja	10 616,—	4 728,30	5 887,70	—
DZIAŁ IV. Leśnictwo	**31 434,-**	**33 648,42**	—	**2 214,42**
IV-1 Wyd. ogólne i biuro leśne .	28 434,-	30 578,42	—	2 144,42
4 Zalesienia	3 000,-	3 070,—	—	70,—
DZIAŁ V. Szkolnictwo	**189 234,—**	**184 811,72**	**4 422,28**	—
DZIAŁ VI. Popieranie włośc. spos. gospod.	**28 767.-**	**16 973,61**	**11 793,39**	—
VI-2 Przyspos. roln. młodz. . . .	16 507,-	10 430,51	6 076,49	—
3 Konk. samodz. gosp.	600,—	—	600,—	—
4 Gospod. kobiece	4 010,—	3 815,58	194,42	—
4 Pomoce naukowe	150,-	138,—	12,—	—
5 Kursy ogr., owcz. i dojarskie	2 100,—	355,70	1 744,30	—
6 Na pracę fach. w O. R. R. .	2 100,-	772,80	1 327,20	—
8 Dokształc. pers. fachow. . .	3 300,—	1 461,02	1 838,98	—
DZIAŁ VII. Organiz. gospodarstw .	**98 371,—**	**94 425,57**	**3 945,43**	—
VII-1 Pobory i biuro rach. . . .	49 011,-	47 467,17	1 543,83	—
2 Organ. gosp. przod. mniejsz.	42 572,-	40 023,37	2 548,63	—
3 Nadzory sądowe	6 788,-	6 935,03	—	147,03
DZIAŁ VIII. Ekonom. i statystyka	**26 030,—**	**20 306,54**	**5 723,46**	—

Toruń, dnia 31 marca 1935 r.

Prezes: Dyrektor: Buchalter:

(—) Jan Donimirski (—) Wacław Dykier (—) Leonard Pawłowski

Komisja Rewizyjna:

Przewodniczący: (—) Lucjan Prądzyński.

Członkowie:

(—) Ks. Dziekan Marchlewski (—) A. Schulz

(—) W. Maleszewski (—) W. Staśkiewicz

BILANS OGÓLNY POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ
na 1934/35 r.

AKTYWA		PASYWA	
Kasa	7.564,21	Akcepty	97.566,79
Banki	40.707,06	Zobowiązania Pom. Izby Rol.	408.192,69
Weksle obce	2.619,20	Wierzyciele	17.393,68
Akcje i papiery wart. . . .	56.578,—	Zaliczki od klientów na świadczenia	7.533,60
Nieruchomości	41.181,—	Subwencje niewykorzystane:	
Ruchomości	313.598,70	Min. Rol. i R. R. 18.112,57	
Dłużnicy:		Wydz. Pow. i in. 6.072,36	24.184,93
Za opłaty na Izbę 381.563,89		Kapitał emerytalny	164.656,64
Za świadcz. Izby 163.26686		Salda kredytowe - przechod.	38.563,10
Rachunki osob. 13.934,30	558.765,05	Wpływy za badanie bydła pod Gdańskiem	1.916,80
Salda debetowe - przechodnie	23.888,13	Wpływy i zasiłki na ziemniaki rakoodporne . . .	16.014,25
Sumy przechodnie	360,06	Podatek komunalny do ewentl. zwrotu	2.364,99
Ubezp. Społ. — jako dłużn. za nadpł. świad.	5.502,03	Kapitał Izby	226.370,46
		Saldo r-ku wyrównawcz. .	12 253,91
		Superata budżetowa	33.751,60
	1.050.763,44		1.050.763,44

Toruń, dnia 31 marca 1935 r.

Prezes: (—) Jan Donimirski

Dyrektor: (—) Wacław Dykier

Buchalter: (—) Leonard Pawłowski

Komisja Rewizyjna:

Przewodniczący: (—) Lucjan Prądzyński.

Członkowie:

(—) Ks. Dziekan Marchlewski

(—) W. Maleszewski

(—) A. Schulz

(—) W. Staśkiewicz

Spis rzeczy:

CZĘŚĆ OGÓLNA

CZĘŚĆ SPRAWOZDAWCZA